

«Knappehullsblomster eller politiske pionérer?»

- **En undersøkelse av kvinnerepresentasjon i lokalpolitikken: Ålesund 1963 til 1990**

Trine Heen

Masteroppgave i historie, HIS350

Høgskolen i Bergen/Universitetet i Bergen

Våren 2014

Forord

Jeg har i de siste par årene lært utrolig mye om et tema som jeg alltid har vært interessert i og ønsket å vite mer om. Mine to dyktige veiledere har på hver sin måte bidratt til at interessen for kvinners plass i politikken bare har vokst seg større underveis i prosessen. En særskilt takk må rettes til min hovedveileder Sissel Rosland, ved Høgskolen i Bergen. Din smittende entusiasme, nyttige råd og konstruktive innspill har vært enestående. Jeg vil også få takke min biveileder Inger Elisabeth Haavet, ved Universitetet i Bergen, for god faglig støtte og nyttige veiledningssamtaler gjennom masterstudiet.

Det er mange som har deler av æren for at jeg endelig kan levere inn masteroppgaven i historie. Først og fremst vil jeg rette en stor takk til de fem kvinnene som velvillig har stilt opp som mine informanter. Dere har gjort hele prosjektet mulig og gitt meg uvurderlig kunnskap om Ålesunds politiske historie.

Ansatte på Interkommunalt arkiv i Ålesund har hjulpet meg med å finne frem til viktig skriftlig kildemateriale, og fortjener en takk. Det samme gjør de som har gitt meg tips og råd om tilgjengelige kilder, og lokale politiske forhold i Ålesund, samt de gode hjelperne som har lest korrektur i innspurten.

Den største takken går til de to guttene mine på hjemmebane. Tusen takk Bård, for at du har gjort det mulig for meg å være småbarnsmamma og masterstudent samtidig, og for at du og Torbjørn tålmodig har ventet på meg kvelder og helger etter lange timer på lesesalen.

Min gode og kloke mamma har oppmuntret og hatt troen på meg uansett, gjennom mange års studier, og fortjener selvsagt også en takk.

Trine Heen

Bergen, den 3.februar 2014

INNHOLDSFORTEGNELSE

KAPITTEL 1: INNLEDNING	s.6
Tema og problemstilling.....	s.7
Tidligere forskning.....	s.8
<i>Manglende kvinneperspektiv i forskningen</i>	
<i>Fra det nasjonale til det lokale</i>	
Kilder.....	s.14
<i>Skriftlige kilder</i>	
<i>Muntlige kilder</i>	
Metodisk tilnærming.....	s.18
<i>Kvalitativt forskningsintervju som metode</i>	
<i>Utvelgelse og gjennomføring</i>	
<i>Forskningsetiske problemstillinger</i>	
Struktur og oppbygning.....	s.22
KAPITTEL 2: KVINNER OG POLITISK DELTAGELSE I EN HISTORISK KONTEKST	s.23
Fra stemmerettskamp til organisasjonsarbeid.....	s.23
<i>Kvinnestemmeretten – politisk likestilling?</i>	
<i>Organisasjonene – kvinnenenes arena fra 1950</i>	
Kvinner inn i politiske maktposisjoner.....	s.25
<i>1970: vendepunktet kommer</i>	
<i>Mobiliseringskampanjer og kvinnekupp</i>	
<i>Hvor mye politisk makt fikk kvinnene egentlig?</i>	
Kvinner og politikk i Ålesund.....	s.30
<i>Ålesund: Fremvekst, fiskeri og det mannsdominerte næringslivet</i>	
<i>Den borgerlige byen</i>	
<i>Kvinnerepresentasjonen i lokalpolitikken</i>	
<i>Kvinneorganisasjonene</i>	
KAPITTEL 3: «VI TRENGER FLERE KVINNER PÅ LISTA» - REKRUTTERING TIL LOKALPOLITIKKEN.....	s.35
Kvinneprofilene.....	s.35
Engasjement og organisasjonserfaring.....	s.37
<i>Samfunnsengasjementet som vokste seg stort</i>	
<i>Verdifull organisasjonserfaring</i>	
Rekruttering til lokalpolitikken.....	s.42
<i>«Vi trenger flere kvinner på lista»</i>	
<i>Motvilighet eller motivasjon for politisk arbeid?</i>	
Ny i partiet	s.47
<i>Unge jenter og gamle gubber</i>	
<i>Kvinnelag i partiene</i>	
Kapittel 3: oppsummering.....	s.50

KAPITTEL 4: FRA LISTEFYLL TIL FOLKEVALGT – MULIGHETER OG UTFORDRINGER UNDERVEIS	s.52
Nominering og kvotering.....	s.52
<i>Maktfaktorer og etablerte tradisjoner</i>	
<i>Nominering og kvotering i partiene</i>	
Nominasjonsstrid i Arbeiderpartiet i 1975.....	s.57
<i>Opp og frem.</i>	
<i>Truede posisjoner</i>	
Lokalt kvinnekupp i 79.....	s.60
<i>Suksess for Høyrekvinnene</i>	
<i>Venstrekvinner i flertall</i>	
Ett skritt frem og to tilbake.....	s.62
<i>Fra suksess til «katastrofevalg» fire år etter</i>	
<i>Kvoteringskandalen i Arbeiderpartiet – «et voldsomt spetakkel»</i>	
De nye rebellene i bystyret.....	s.66
<i>RV kommer inn – et lite løft for kvinnerepresentasjonen</i>	
<i>Fremskrittspartiet bykser frem.</i>	
Kapittel 4: oppsummering.....	s.68
KAPITTEL 5: ARBEIDET I BYSTYRET – ERFARINGER OG INNFLYTELSE.....	s.69
Posisjoner og politikkområder.....	s.69
<i>Kvinnene og formannskapet</i>	
<i>Aldri en kvinnelig ordfører?</i>	
<i>«Kvinnekomiteer» og «mannskomiteer»</i>	
<i>Lukrative verv forbeholdt mennene?</i>	
Muligheter og begrensninger for innflytelse.....	s.76
<i>Partiet som støttespiller</i>	
<i>«De har snakket sammen».</i>	
<i>Hersketeknikker og politisk (u)kultur</i>	
Saker som engasjerte: et innblikk.....	s.81
<i>Barnehageutbygging</i>	
<i>Eldreomsorg og gratisarbeid</i>	
<i>«Grautneset»</i>	
De trippeltarbeidende kvinnene.....	s.85
<i>Politikerrollen og morsrollen i konflikt?</i>	
<i>«Man måtte være dobbelt så flink»</i>	
Bystyret som springbrett.....	s.87
<i>Fra kommunen til fylketpolitikken</i>	
<i>Fra organisasjonene til politikken og tilbake igjen</i>	
Kapittel 5: oppsummering.....	s.89
KAPITTEL 6: KONKLUSJON.....	s.91
KILDELISTE.....	s.96
LITTERATURLISTE	s.98
ENGLISH SUMMARY.....	s.101
VEDLEGG.....	s.102
Vedlegg nr 1: Intervjuguiden.....	s.102

KAPITTEL 1: INNLEDNING

Veien fra innføringen av stemmerett for kvinner i 1913, til kvinners inntog i politiske maktposisjoner har vært lang og ikke uten hindre underveis. Først på 1970-tallet har vi kunnet se en betydelig kvinnelig aktivitet i de parlamentariske delene av politikken. De politiske arenaene der makten er sentrert og der beslutningene tas har vært dominert av menn i alle tider. Kvinner har stelt hjemme, født barn og bidratt til utbyggingen av velferdsordninger gjennom de frivillige organisasjonene, men de har vært nærmest usynlige i maktens korridorer – på Stortinget, i regjeringen og i landets kommunestyre. I kommunene har utviklingen av kvinnerepresentasjonen i politiske organ gått enda tregere enn på nasjonalt nivå, og fremdeles finnes det mange by –og kommunestyre rundt om i landet der kvinnene fremdeles er i stort mindretall.¹

At en betydelig del av Norges mektigste politikere i dag er kvinner, det være seg statsråder, ordførere eller ledere for politiske partier var langt fra en selvfølge for 30-40 år siden. Og de har alle begynt en plass, de fleste av dem har gått veien, - gjennom nominasjonsprosesser, via kommunestyrene og videre oppover i det politiske hierarkiet. Når denne oppgaven om kvinners politiske representasjon i Ålesund foreligger, tenker jeg på alle disse kvinnene som i dag sitter i politiske maktposisjoner. Hva har de opplevd underveis? Fra hvor startet de? Har de hatt det stritt på veien mot toppen? Jeg har gått enda lengre tilbake – tilbake til 1970-tallet, til perioden for kvinnekampen og til perioden der den moderne kvinnens inntog i politikken startet.² De kvinnene som den gang satt i kommunestyrene, på mange plasser i et betydelig mindretall, har på mange måter vært foregangskvinner for dagens kvinner i politikken. I en annen tid, der kvinners plass i samfunnet og i politikken var en helt annen – var de knapphullsblomster eller politiske pionérer?

---

¹ Nagel, Anne-Hilde og Raaum, Nina (2003) «Kvinner inntog i norsk politikk» Hentet 21.10 2012 fra http://www.kampdager.no/arkiv/politikk/artikkel_nagel_raaum.html, lastet ned Melby, Kari «Husmortid 1900 – 1950» i Blom, Ida og Søgner, Sølvi (2005) *Med kjønnsperspektiv på norsk historie. Fra vikingtid til 2000-årsskiftet*. Oslo: Cappelen akademisk.

TEMA OG PROBLEMSTILLING

Min tilnærming til emnet er rotfestet i tanken om kvinners manglende medvirkning i politiske beslutningsprosesser har vært, og fremdeles er, et demokratisk problem.

Den foreliggende oppgaven omhandler kvinnerepresentasjonen i lokalpolitiske organ i Ålesund, mellom 1963 og 1990. Et av oppgavens mest sentrale tema er å vise hvordan kvinner har opplevd sine egne og andre kvinners muligheter til å ha en påvirkning i de lokalpolitiske organene. Med utgangspunkt i både skriftlige og muntlige kilder har vektleggingen i analysen likevel lagt på de muntlige, gjennom intervjuer av fem kvinnelige informanter, alle tidligere politikere i Ålesund. Hva har de opplevd som hemmende eller fremmede for sin egen mulighet til å delta i politiske beslutningsprosesser? Hvordan kan deres historier eksemplifisere noen av de utfordringene kvinner har stått ovenfor i møtet med en mannsdominert politisk sfære?

Fokuset vil ligge på rekrutteringen av kvinner inn i lokalpolitikken, deres vei fra partipolitikere til folkevalgte, og deres erfaringer med det å være kvinnelig politiker i et mannsdominert miljø, som politikken tross alt var på 1960,-70,- og 80-tallet. Det har også vært relevant å knytte utviklingen av kvinnerepresentasjon opp mot lokale faktorer som politisk kultur, lokale politiske tradisjoner og kvinnekår i lokalmiljøet generelt.

Den spesifikke problemstillingen tar utgangspunkt i tidsperioden mellom 1963 og 1990, er tredelt, og lyder som følger:

- Hvordan har erfaringer fra oppvekst og organisasjonsliv påvirket kvinnenes motivasjon for å gå inn i lokalpolitikken?
- Hvordan ble de rekruttert til det politiske vervet og hvilke utfordringer møtte de i prosessen fra å stå på liste til å bli folkevalgt?
- Hvilke muligheter og utfordringer møtte de i årene som representant i bystyret, og hvordan ser de på sin egen innflytelse i lokalpolitikken?

Perioden for undersøkelsen strekker seg altså fra tidlig 1960-tall til 1990. Det er flere årsaker til at akkurat denne tidsepoken har vært relevant for min problemstilling. Det var hovedsakelig innenfor dette tidsrommet at kvinner virkelig begynte å gjøre seg gjeldende i den parlamentariske delen av politikken – først og fremst på Stortinget og i regjeringen, men også i landets kommunestyre. Epoken forut for 1960 har blitt referert til som

«husmorepoken» der kvinnene stort sett begrenset sin aktivitet til hjemmesfæren og de frivillige organisasjonene. For å gjøre perioden for undersøkelsen snever nok til at den lot seg undersøke innenfor rammen av masteroppgaven, måtte jeg også sette en grense en plass. I utgangspunktet hadde jeg sett for meg å avgrense undersøkelsen til tidlig 1970-tall til tidlig 1990-tall - med den tidligere forskningen på feltet i tankene, som definerer kvinners inntog i politikken til omtrent 1970.³ Etter å ha valgt ut hvilke informanter som skulle være med i studien, viste det seg at en av dem begynte sin politiske karriere i 1963, flere år før noen av de andre. Dette gjorde at jeg strakk tidsrommet bakover til 1963 – det var tross alt viktig å undersøke hvorfor og hvordan denne informanten ble politisk aktiv, så vel som de andre. Imidlertid ligger hovedfokuset i oppgaven på perioden mellom 1975 og 1990, det var i dette tidsrommet de fleste informantene gjorde seg gjeldende, både på lokalt og nasjonalt plan.

I prosessen med å utforme problemstillingen var det sentralt å se på hvordan tidligere forskning har behandlet dette temaet. Hvilke aspekter ved kvinners politiske aktivitet har forskningen fokusert på og hvilke funn har vært relevante i forhold til mitt eget prosjekt? Hvor fantes det «hull» - områder som var uoppdagede? Den eksisterende litteraturen sier mye om hvilke aspekter ved kvinnerepresentasjonen som har blitt studert før, og hvem som har gjort det. Denne litteraturen sier også noe om hvilke fagdisipliner som har vært mest opptatt av feltet og hvilke problemstillinger det enda ikke er forsket på.

TIDLIGERE FORSKNING

Forskningsfeltet «Kvinner og politisk representasjon» er dominert av både historisk og samfunnsvitenskapelige forskningslitteratur. Historikere og statsvitere har studert både valgdeltagelse, kjønnsforskjeller innen representasjon i politiske organ, og kvinners deltagelse på andre politiske arenaer. Innen samfunnsvitenskapen har det særlig blitt fokusert på den parlamentariske delen av politikken – den offentlige delen der beslutninger blir tatt.

---

³ Nagel og Raaum 2003

Historikere har i større grad vært opptatt av å belyse flere sider av kvinners politiske aktivitet, slik som aktiviteten i frivillige organisasjoner på 1900-tallet.⁴

Tatt min problemstilling i betraktning, har det vært mest relevant å undersøke hvordan forskningslitteraturen forklarer utviklingen av *politisk representasjon* blant kvinner fra ca 1960 – 1990. Blant historikere er det derimot gjort en del forskning på politisk aktivitet i perioden mellom innføringen av stemmeretten og frem mot 1960-70. Denne perioden er likevel interessant fordi den leder opp til det store politiske gjennombruddet for kvinnene på 1970-tallet. Når det gjelder kvinners representasjon i lokalpolitiske organ er det er gjort betydelig mer samfunnsvitenskapelig forskning på forholdene etter tusenårsskiftet enn før. I den historiske forskningslitteraturen har jeg funnet få eller ingen konkrete studier som tar for seg lokal kvinnerepresentasjon fra midten av 1900-tallet og frem mot 1990.

Manglende kvinnefokus i forskningen?

Statsviteren Beatrice Halsaa Albrektsen skrev i 1977 boken *Kvinner og politisk deltagelse*, og hevdet da at den statsvitenskapelige forskningen på området manglet et kvinneperspektiv. Kvinners deltagelse i politikken ble for lettvis oversett, fordi menns politiske adferd ble generalisert til også å gjelde for kvinner. Denne kritikken av statsvitenskapens manglende kvinneperspektiv har også blitt fremført av Helga Marie Hernes. Det manglende fokuset i forskningen mente Halsaa Albrektsen hadde å gjøre med at den delen av politikken der kvinnene gjorde seg gjeldende ikke ble prioritert. Den statsvitenskapelige forskningen hadde vært opptatt av de delene av politikken som syntes, som *er* - den mannsdominerte delen av det politiske livet, altså den politiske representasjonen på Stortinget og i kommunestyre. Nettopp fordi den offentlige politikken var dominert av menn frem mot 1970-tallet, mente Halsaa Albrektsen at kvinnene ikke hadde blitt viet oppmerksomhet på dette området.⁵

Historiker Kari Melby slutter seg til de nevnte statsviterne Halsaa Albrektsen og mener at kvinner har vært marginale også i *historiske* fremstillinger av politikk i Norge i første halvdel av 1950-tallet. Hun peker på at kvinner *har* hatt betydning i politikken fra 1900-1950, men at dette har skjedd på andre arenaer enn i offentlige politiske organ, blant annet gjennom de frivillige organisasjonene. Den norske historikeren Elisabeth Lønnå har studert norsk

---

⁴ Melby, Blom og Lønnå: 1996,1999

⁵ Albrektsen, Halsaa Beatrice (1977) *Kvinner og politisk deltagelse*. Oslo: Pax forlag

kvinnesaksforenings historie, og ga i 1996 ut *Stolthet og kvinnekamp. Norsk kvinnesaksforenings historie fra 1913*. Også Lønnå understreker mangelen på kvinnelig tilstedeværelse i den offentlige politikken før 1970-årene.⁶

Perioden etter stemmerettskampen på begynnelsen av 1900-tallet og tiårene frem mot 1970 betegnes av flere forskere⁷ i det hele som “magre år” for kvinnelig politisk aktivitet og det hevdes at kvinner stort sett fraværende i formelle politiske posisjoner.⁸ Både Ida Blom, Raaum og Anne Hilde Nagel hevder at kvinner ikke var fullverdige politiske deltagere i den demokratiske staten før de for alvor gjorde seg gjeldende i formelle politiske posisjoner i 1980-årene.⁹ Inspirert av Stein Rokkan, deler Nina C. Raaum inn kvinners politiske mobilisering før 1980 inn i fire faser. Den tredje og fjerde fasen, som er mest aktuell i denne sammenheng, handler om den politiske mobiliseringen blant kvinner etter 2. verdenskrig og frem mot 1980. Periodene kjennetegnes i følge Raaum av en stadig utjevning av valgdeltagelse mellom kvinner og menn og en sterk reduksjon av kommunestyre *uten* kvinner. Raaum peker her på at kvinners lave deltagelse før 1970 har hatt å gjøre med marginaliseringsprosesser, som for eksempel menns dominans, og patriarkalske strukturer i partiene.¹⁰

Forskerne som har studert den nasjonale kvinners politiske deltagelse på nasjonalt nivå virker å være enige om at kvinner var mest aktive innenfor den “usynlige delen” av politikken før 1970, slik som engasjement i de frivillige organisasjonene. Flere av forskerne er også opptatt av at etter hvert som kvinner ble mer og mer synlig i den offentlige politikken ut over på 1960- og 1970-tallet, jo svakere ble stillingen og engasjementet deres i disse organisasjonene. Selv om de fleste forskerne, med unntak av statsviterne Norderval Means og Halsaa Alkreksen, fokuserer på dette området for politisk deltagelse, synes engasjementet i de frivillige organisasjonene ikke å være “politisk nok” eller viktig nok til å rokke ved synet på at perioden mellom 1913 og 1970 var en dødperiode i Norge hva angår kvinner og deres politiske aktivitet. Anne-Hilde Nagel og Raaum tidfester kvinners inntog i den offentlige politikken i Norge til mellom 1970 – 1986. Perioden nådde sitt høydepunkt da Gro Harlem

---

⁶Lønnå, Elisabeth (1996) *Stolthet og kvinnekamp. Norsk Kvinnesaksforening fra 1913*. Oslo: Gyldendal i samarbeid med Norsk Kvinnesaksforening. Side 54

⁷ Nagel, A-H og Raaum, N.C. “Kvinner i norsk politikk. Kvinnemakt og likestillingspolitikk 1970 – 1986”

⁸ Raaum, N. (red) *Kjønn og politikk*,

⁹ Blom, I. «Brudd og kontinuitet. Fra 1950 mot årtusenskiftet» Blom, I. og Søgner, S. (red) *Med kjønnsperspektiv på norsk historie. Fra vikingtid til 2000-tallet*. 1999: 323

¹⁰ Raaum, Nina, red (1995) *Kjønn og politikk*. Oslo: Tano forlag

Brundtlands *kvinneregjering* ble dannet med et historisk høyt antall kvinner på ministerpostene.¹¹

Fra det nasjonale til det lokale

De mest aktuelle forskningsbidragene for min problemstilling, både når det gjelder det lokale perspektivet og den aktuelle tidsperioden, er Torild Skard og Ottar Helleviks ”Norske kommunestyre – Plass for kvinner? Ingunn Norderval Means` *Kvinner i norsk politikk* fra 1972 og Ringkjøb, Christensen og Aars notater i forbindelse med prosjektet «Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken» Disse bidragene studerer spesifikt kvinners deltagelse i politikken på det lokale planet.

Norske kommunestyre – plass for kvinner? var en rapport fra prosjektet «»Rekruttering av kvinner til kommunestyrene, der hensikten var å frembringe kunnskap om vilkår for en bredere kvinnedeltagelse i kommunestyrene. Forskerne studerte kvinnerepresentasjonene i et utvalg av Akershuskommuner i forbindelse med valget i 1979, med fokus på rekruttering – og nominasjonsprosessen i forkant av valget. Forskingen var et samfunnsvitenskapelig bidrag, men fokuserte likevel på utviklingen over tid, fra begynnelsen på 1970-tallet til midten av 1980-tallet. Hovedfunnene fra prosjektet pekte mot at velgernes rettinger på listene ved kommunevalg gav et sterkt negativt utslag på kvinnerepresentasjonen, fordi velgerne, både kvinnelige og mannlige velgere, hadde en tendens til å stryke kvinner, mens de samtidig kumulerte menn oppover på listene. Videre fant Hellevik og Skard at en høy kvinnerepresentasjon ved ett valg førte til flere kvinner på nominasjonslistene i det påfølgende valget. Samtidig så man at andelen kvinner som kunde tenke seg å rekrutteres inn i lokalpolitikken økte utover på 1970-tallet synkront med at antall kvinnelige representanter i kommunestyrene gikk oppover.

Ingunn Norderval Means, ga i 1973 ut den første norske statsvitenskapelige boken om *Kvinner og norsk politikk*. Means bidrag fokuserer på kvinners deltagelse i politikken nettopp gjennom politisk representasjon. Undesøkelsene til Norderval Means bygger på statistisk materiale, partidokumenter og aviser, samt på intervju av norske kvinnelige politikere, og konsentrerer seg om politikk både på lokalt og på nasjonalt nivå¹². Studien til Means når det

---

¹¹ Nagel, A-H og Raaum, N.C. “Kvinneres inntog i norsk politikk. Kvinnemakt og likestillingspolitikk 1970 – 1986”

¹² Means 1973: 20-22

gjelder kvinner i de lokale politiske organene fokuserer både på kvinners bakgrunn og personlige motivasjon for å delta i politikken, og deres muligheter til påvirkning i politiske organer. Means fant at det er en nær sammenheng mellom kvinnenes egen samfunnsengasjement og deres oppvekst i en politisk interessert familie. Her hevdes det også at familie og venners engasjement og interesse for politikk kan spille en større rolle for egen utvikling av politisk interesse enn eksempelvis egen yrkesstatus eller utdanningsnivå.¹³ Means peker også på at aktiviteten i de særskilte kvinnelagene i partiene gikk ned, på samme tid som den generelle kvinneinndragelsen i politikken gikk opp. Dette kan tyde på at kvinnelagene i partiene har utspilt sin rolle som maktfaktor i de politiske partiene og som inngangsport for kvinner til lokalpolitikken.¹⁴

Intervjuene som Means har gjennomført med de kvinnelige kommunestyrerepresentantene peker i retning av at den politiske selvtilitt har vært lavere hos kvinner enn hos menn, og at dette kan være med på å forklare hvorfor menn som oftest har holdt ut lenger i politikken enn kvinner.¹⁵ Samtidig viser intervjuene av de kvinnelige politikerne at tidspress og et hektisk familieliv har vært medvirkende årsaker til hvorfor mange kvinner ikke har funnet tid og krefter til å være politisk aktiv.¹⁶

Jacob Aars og Hans- Erik Ringkjøp, og Dag Arne Christensen var i perioden 2007 til 2011 ansvarlig prosjektet: «Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken», der de undersøkte kvinnerepresentasjonen i 22 kommuner. Hensikten med prosjektet var å identifisere områder der man kan jobbe med å bedre kjønnsfordelingen i politiske organ i kommunene. Notatene de skrev til prosjektet viste at utviklingen i kommunene hadde vært positiv de siste 20-30 årene, men at utjamningen i kjønnsforskjellene først og fremst hadde skjedd blant kommunestyrerepresentantene, ikke blant toppvervene. Videre identifiserte de såkalte «kvinnevennlige» og «kvinnefiendtlige» kommunene, der de avslørte store forskjeller i kvinnerepresentasjonen i de 22 prosjektkommunene. Denne undersøkelsen er interessant i forhold til problemstillingen min, men er gjort på 2000-tallet.

De fant blant annet at medlemmene i nominasjonskomiteene har spilt en viktig rolle i partienes rekrutterings- og nominasjonsprosess. De påviste at det er middelaldrende og eldre

---

¹³ Means 1973:14

¹⁴ Means 1973

¹⁵ Means 1973: 161 - 166

¹⁶ Means 1973: 177

menn som er dominerende i partienes nomineringsarbeid, fordi nominasjonskomiteene har vært mannsdominerte i enda større grad enn både valglistene og kommunestyrene. I tillegg har disse komitéene stort sett favorisert andre menn med erfaring i arbeidet med listeoppsettet. På den annen side fant de også at partiene har forsøkt å balansere valglistene for å ivareta det demokratiske idealet i nominasjonsprosessen og for å ende opp med en valgliste som appellerer til en bred gruppe av velgere. Dette igjen betyr at partiene har hatt stor makt til å sikre eller hindre kvinner i å delta i lokalpolitikken¹⁷ Videre blir det klart i undersøkelsen at den utjevningen man har sett de siste årene, det at det har blitt et større innslag av kvinner i politikken, først og fremst har gitt seg utslag i kommunestyrene. Når det gjelder toppvervene har det gått mye tregere. Et annet interessant funn i undersøkelsen viser at antagelsen om at menn kvinner har en lavere generell politisk interesse enn menn, kun er gyldig når det gjelder rikspolitiske spørsmål. Det kommer nemlig frem at kvinner er like interessert i kommunepolitikk som menn, og når vi går inn på enkelte saksfelt, viser det seg at kvinner har større interesse enn menn for det viktigste av de kommunale oppgavefeltene: velferdspolitikken.¹⁸

Bidragene til Aars, Ringkjøb og Christensen omhandler representasjonen i kommunestyre i tiårene *etter* tidsperspektivet i min egen oppgave. Likevel er de interessante for problemstillingen min, da de diskuterer utviklingstrekk og tendenser i kommunepolitikken som nødvendigvis må ha oppstått før 1990.

Både Torhild Skard og Ingunn Norderval Means har bidratt med samfunnsvitenskapelige studier av kvinners representasjon i lokalpolitikken, som omhandler forholdene på 1970 og 1980- tallet. Alle de nevnte prosjektene er statsvitenskapelige bidrag, og det finnes altså hull i *historieforskningen* hva angår kvinnelig politisk representasjon på et lokalt nivå. Likeså er det en åpenbar mangel på forskning som sier noe om de spesifikke kvinnelige pionérene rundt om i landets kommuner. I undersøkelsene nevnt over er kvinnene behandlet som en gruppe, der hverken dem selv eller deres respektive politiske parti er identifisert. Disse undersøkelsene som undersøker et stort antall kommuner og kvinner, har fordel av at de kan generaliseres i større grad enn en kvalitativ undersøkelse med færre informanter. Imidlertid er det åpenbart at

---

¹⁷ Ringkjøb og Aars (2008) Nominering og kvotering. Notat til prosjektet: «Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken»

¹⁸ Aars og Christensen (2008) «Hvis bare flere kunne stille! Politisk motivasjon blant kvinner og men» Notat til prosjektet: «Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken»

kvinnenes historier og deres erfaringer fra livet i politikken ikke kommer like godt frem i kvantitative undersøkelser som behandler store mengder data og mange informanter. Ingunn Norderval Means er den eneste som i arbeidet med sin bok om kvinner i politikken, har brukt kvalitative dybdeintervju med kvinnelige politikere. Dette er den studien jeg har funnet som i størst grad går i dybden på enkeltkvinnens politiske erfaringer.

Byhistorikeren Harald Grytten har i «Hjemsted og by – Ålesund 1948. 1998» så vidt behandlet temaet «Kvinner og representasjon». I dette verket, som er for byleksikon å regne, er «Kvinner og politikk» bare en av mange avsnitt i kapitler som omhandler den politiske situasjonen i Ålesund gjennom 1900-tallet. Fremstillingen er en presentasjon av valgresultat og fakta, fremfor en analyse av kvinnerepresentasjonen i byen. Lokalhistoriker Aud Farstad har skrevet om Sanitetsforeningen i et verk som beskriver foreningens fremvekst, og arbeid gjennom 100 år.¹⁹ Til tross for at Sanitetsforeningen alltid har vært opptatt av å være en upolitisk kvinneorganisasjon, er dette bidraget det nærmeste man kommer historisk forskning på temaet «Kvinner og politikk» i Ålesund.

KILDER

Jeg har brukt både muntlige og skriftlige primærkilder i min tilnærming og analyse av kvinners politiske representasjon i Ålesund. For oppgavens del kunne det vært interessant med flere intervjuer av involverte aktører, men det utelukket seg selv av tidsmessige årsaker og det gitte omfanget av masteroppgaven. Det potensielle kildeomfanget for denne oppgaven var i utgangspunktet enormt. Det har derfor vært viktig å identifisere hvilke kilder som bare er aktuelle og interessante for det overordnede temaet og hvilke som er relevante for den spesifikke problemstillingen. De muntlige kildene utgjør en stor del av analysegrunnlaget. De skriftlige kildene er både brukt som støtte for å underbygge påstander og fortellinger fra intervjuene, og som selvstendige kilder i beskrivelsen av informantenes liv og pressens dekning av hendelser i Ålesund. Søken etter relevante kilder har strekt seg helt fra begynnelsen av prosjektet, og nesten til slutten. Det har stadig dukket opp nye interessante avisartikler eller protokoller som jeg har vurdert som relevante for problemstillingen. Informantene i oppgaven har således vært behjelpelige med tips og opplysninger som har

---

¹⁹ Farstad, Aud (1998) "Virke sådan i det stille..." : Aalesund sanitetsforening 1898-1998. Ålesund

gjort innhenting av det skriftlige kildemateriale overkommelig. Eksempelvis kan nevnes en avisartikkel som omhandlet den ene informantens organisasjonskarriere. Denne kilden ble jeg ikke oppmerksom på før det gikk opp for meg at det aktuelle vervet som ble omtalt under intervjuet, jo måtte ha vært gjenstand for oppslag i en av riksavisene. Ganske riktig fant jeg en avisartikkel som visste seg å bli en relevant kilde i fremstillingen.

Skriftlige kilder

Offentlige dokumenter fra bystyre og lokalpolitiske organ, protokoller fra parti –og organisasjonsarkiv, samt avisartikler utgjør de skriftlige kildene i oppgaven. Deler av Ålesund kommunes hovedarkiv, befinner seg på *Interkommunalt arkiv Møre og Romsdal*. Her har jeg funnet protokoller fra bystyremøter og formannskapsmøter tilbake til 1960-tallet, samt oversikt over bystyret, formannskapet og kommunens ulike nemnder og utvalg, etter alle valg fra 1960 – 1995. Disse kildene har gitt opplysninger om sammensetninger av de nevnte organene i kommunen på detaljert nivå, og har vært helt vesentlige for å kunne finne en utvikling i kvinnerepresentasjonen i Ålesundspolitikken.

Protokoller fra Venstrekvinnelaget, Arbeiderpartiets kvinneorganisasjon, Venstres partilag i Ålesund og Ålesund Arbeiderparti har jeg også fått tilgang til gjennom Interkommunalt arkiv. Disse kildene var det vanskeligere å finne frem til, da de for det første ikke er helt fullstendige, og fordi de er en del av arkivets private samlinger, der det er privatpersoner om har brakt de inn. Imidlertid fikk jeg god hjelp av arkivarene som jobbet der, og fant til slutt frem til mange sentrale møteprotokoller som jeg har benyttet meg av i arbeidet.

Aud Farstads bok om Sanitetsforeningen beskriver foreningens arbeid i og gjøremål gjennom hundre år. Jeg har fått opplyst av forfatteren selv at Sanitetsforeningens arkiv stort sett inneholder protokoller som omhandler foreningens praktisk gjøremål og økonomi. Samfunnsmessige og politiske ytringer er fraværende i materialet, og sammenfaller med foreningens mål om å være en upolitisk organisasjon. Arkivmateriale fra lokallaget i *Høyre* har jeg klart å finne frem til, da verken partiet selv, *Interkommunalt arkiv i Møre og Romsdal*, eller *Riksarkivet* i Oslo vet hvor disse protokollene befinner seg.

Tilfeldige møteprotokoller fra Rød Valgallianse og Kvinnefronten har jeg fått tilgang til gjennom en av de kvinnelige informantene. Disse protokollene er ikke oppbevart i et systematisk arkiv, men tilfeldige protokoller som er blitt tatt vare på fra 1980-tallet. Disse kildene inneholder blant annet beskrivelser av hvordan den politiske skoleringen av unge kvinner foregikk i organisasjonen.

Både Sunnmørsposten og Sunnmøre arbeideravis omtalte flittig det politiske livet i Ålesund gjennom 1960,-70- og 80-tallet. Jeg har ved hjelp av tips fra informanter og lokal litteratur funnet flere artikler på mikrofilm som omtaler den politiske situasjonen forut for kommunevalgene og i dagene etter. I tillegg har jeg funnet flere avisinnlegg skrevet av de kvinnelige politikerne jeg har intervjuet, som er med på å kaste lys over deres politiske engasjement, samt utklipp som de selv har tatt vare på fra sin tid som aktiv politiker. Disse artiklene har vært tilgjengelige på mikrofilm både ved Spesialsamlingene ved Universitetet i Bergen og ved biblioteket i Ålesund. Dessverre finnes ikke aviser fra hver eneste måned i alle årganger, så noen årganger som jeg ønsket å undersøke har rett og slett ikke vært tilgjengelig. Gjennom A-tekst fikk jeg fått tilgang til en del artikler fra riksdekkende aviser som omtaler hendelser i den politiske historien i Ålesund. Dette har vært alt fra omtale av valgkamp og valgresultater til spesifikke saker med aktørene selv i sentrum.

Muntlige kilder

Det ble tidlig klart for meg at kilder som kunne fortelle om erfaringene til de politisk aktive kvinnene, var spesielt betydningsfulle for å kunne gjøre en grundig nok undersøkelse. Dybdeintervjuer med fem tidligere politisk aktive kvinner utgjør derfor de muntlige kildene i oppgaven.

Muntlige kilder er verdifulle fordi de gir informasjon om fortida og viser enkeltmenneskers tolkninger. Menneskers egne fortellinger gjør historien bredere og statistikken lettere å forstå. Vi får forklaringer på hvorfor folk har gjort som de har gjort, ikke bare at de har gjort det.

Sentralt i masteroppgaven står de kvinnelige politikerne. Jeg har gjennomført dybdeintervju med 5 kvinner som var aktive politikere i bystyret og formannskapet, samt på flere andre politiske arenaer, i tiden mellom 1960-1990. Utvalget består av to kvinner fra Arbeiderpartiet

som representerer hver sin tidsperiode, en fra Høyre, en fra Venstre og en fra Rød Valgallianse. Utvalget vil det redegjøres nærmere for under metoddelen. De muntlige kildene representerer en annen historie enn den jeg kan lese gjennom bystyredokument og møteprotokoller, og er sågar viktige for å kunne svare på oppgavens problemstilling. Kvinnenes bakgrunn og motivasjon for det politiske arbeidet, og deres erfaringer med det å være folkevalgt i et mannsdominert politisk miljø kan vanskelig leses ut av noen av de andre kildene.

Oppgaven gjør ikke krav på at utvalget av kvinnelige politikere utgjør et representativt tverrsnitt av kvinnelige politikere. Begrenset tid og plass har også vært avgjørende for hvor mange informanter jeg har kunnet intervju, og jeg har heller ikke hatt et ønske om å gjøre en statistisk representativ undersøkelse. Historiene til disse kvinnene er unektelig en del av Ålesund politiske historie, så vel som en del av deres livshistorie, og har verdi i seg selv.

De muntlige kildene brukt på en måte som søker å gjenfortelle menneskers opplevelser og illustrere faktiske hendelser, er ikke uproblematiske. Det har vært viktig å problematisere for meg selv at det informantene forteller meg kan preges av endringer i holdninger og opplevelser som har oppstått underveis i deres liv. Andre ganger er fortelleren politisk motivert, og vil gjerne fortelle sin versjon av et spesielt saksforhold.²⁰ Dette er utvilsomt tilfellet i min undersøkelse. Slike ulike motivasjoner har selvfølgelig hatt innvirkning på hva salgs fortellinger jeg har fått. Selv om deres fortolkninger er interessante i seg selv, er dette også grunnen til at jeg har benyttet meg av andre kilder i tillegg til de muntlige kildene. Avisartikler kan til en viss grad beskrive de samme hendingsforløpene som informantene. Protokollene fra partilagene kan langt på vei avkrefte at noe skjedde eller ikke skjedde, når ting foregikk og så videre.

At kildematerialet kommer fra mennesker som faktisk *var* der da historien ble til er en styrke, nettopp fordi de var tidsvitner til det som skjedde. Det har ikke vært et mål å utarbeide en statistisk generaliserbar analyse av kvinnerepresentasjonen i Ålesund. Nettopp ved å la det muntlige kildematerialet få så stor plass har jeg derimot fokusert på informantenes opplevelse av hva som skjedde. Om andre har hatt en annen oppfatning blir således mindre relevant.

---

²⁰ Lorås, Jostein. Sitert i «Metode: muntlige kilder» Hentet 2.11.2013 fra http://lokalhistoriewiki.no/index.php/Metode:Muntlige_kilder

METODISK TILNÆRMING

Det kvalitative forskningsintervjuet som metode

I tillegg til en del skriftlige kilder har jeg også altså valgt å bruke muntlige kilder i denne fremstillingen. Bruken av muntlige kilder bringer med seg krav til en nøye overveielse av metodebruk. Kvalitativt forskningsintervju egner seg godt til en undersøkelse som søker å gå i dybden av et tema og som har få informanter.²¹

Prosjektet har konsentrert seg om å beskrive tendensene i lokalpolitikken i Ålesund og hvordan disse har blitt opplevd av aktørene i politikken. Innsamlingen av det muntlige kildematerialet har foregått ved hjelp av kvalitative intervjuer. Kvale og Brinkmann²² påpeker at det kvalitative forskningsintervjuets formål er å forstå sider ved intervjupersonenes dagligliv, ut fra hans eller hennes eget perspektiv. Intervjuformen er således konsentrert om å få frem betydningen av folks erfaringer, og det kvalitative dybdeintervjuet gir på denne måten innsikt i andre menneskers tankegang.²³

Utvelgelse og gjennomføring

Når jeg skulle ta en avgjørelse om hvilke informanter jeg ønsket å intervju, satte jeg opp visse krav som jeg ønsket å innfri. For det første måtte informantene ha en viss partimessig spredning. For det andre ønsket jeg å intervju noen av de kvinnene som har vært aktive politikere i en lengre periode. Jeg utelukket derfor alle som ikke hadde vært aktive i to styringsperioder eller mer (minimun 8 år). Videre var et kriterium at de måtte ha vært aktive innenfor tidsrammen av prosjektet, altså mellom 1963 og 1990. Jeg var også opptatt av å snakke med de kvinnene som hadde vært medlem av formannskapet, og forsøkte å få til dette i den grad det lot seg gjøre. Noen av de små partiene fikk aldri representanter i formannskapet i det hele tatt, og i alle fall ingen kvinnelige.

---

²¹ Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend (2009) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk forlag. Side 43 – 47, som sitert i Fjæra, Hege Terese (2013) «Stø –et fiskevær i endring - En studie av et lokalsamfunn i spenningsfeltet mellom modernitet og kollektiv orientering» Masteroppgave i kulturvitenskap, Universitetet i Bergen

²² Ibid

²³ Kvale og Brinkmann 2009: 43 - 47

Fra før av visste jeg hvem noen av informantene var, noen stakk seg ut som helt naturlige å snakke med. Den ene representanten fra Arbeiderpartiet har vært en såpass markant politiker i Ålesund gjennom flere tiår, og jeg visste godt hvem hun var fra før. Hun var rett og slett ikke til å komme utenom i denne forbindelse. Dette var også det første intervjuet jeg gjennomførte. Utvelgelsen av de andre informantene baserte seg i stor grad, i tillegg til faktuelle opplysninger om periodene i bystyret, på de opplysningene jeg fikk fra informanten i det første intervjuet. I tillegg hadde jeg uformelle samtaler med en lokal historiker, en tidligere rådmann(kvinne) og flere andre lokalkjente personer, som hadde god kunnskap om hvem som var naturlig å innlemme i et slikt prosjekt. Jeg har hele tiden vært fullt klar over at det er mange kvinnelige politikere som har vært like betydningsfulle for Ålesund politiske historie, som disse informantene jeg har valgt ut. Likevel måtte jeg foreta et valg i forhold til hvor mange jeg ønsket å innlemme i prosjektet og hvordan disse på best mulig måte kunne gi en tilfredsstillende representasjon av byens kvinnelige politikere. Utvalget har også begrenset seg på den måten at mange av de politisk aktive kvinnene på 1970-tallet ikke lever lenger, eller har blitt rammet av sykdom som har forhindret dem fra å delta i et slikt prosjekt. De kvinnelige informantene har vært svært behjelpelige med å utelukke hvem det har vært mulig å «få tak i» og hvem som har gått bort.

Både den innledende kontakten, og korrespondanser med informantene underveis har foregått enten på mail eller over telefon. I forkant av studien tok jeg kontakt med hver enkelt og presenterte prosjektet mitt skriftlig med en tydelig oversikt over tema, problemstilling og mål med undersøkelsen. Da de takket ja til å bli intervjuet, sendte jeg dem en intervjuguide med oversikt over problemstillinger og tema som jeg ønsket at vi skulle snakke om i intervjuet. Slik fikk de tid til å forberede seg i forkant. Intervjuguiden utformet jeg med et formål om å få til en mest mulig åpen og ubunden samtale med informantene. Jeg så det ikke som hensiktsmessig at de skulle svare på lukkede spørsmål som kanskje ikke en gang var like relevante for alle. Ved hjelp av mer åpne spørsmål som «forell om...» eller «hvordan ble du rekruttert...» ble intervjusituasjonen preget av at informantene fortalte fritt med utgangspunkt i intervjuguiden, mens jeg kom med innskytninger og oppfølgingsspørsmål der det var nødvendig

Alle intervjuene, unntatt ett, ble utført i Ålesund. Det ene intervjuet som ikke foregikk i Ålesund ble utført som et telefonintervju, men hadde ellers alle de samme rammene som de andre intervjuene. Så langt det lot seg gjøre logistikkmessig lot jeg alle informantene velge tid

og sted for intervjuet, siden det var viktig for meg å gi dem anledning til å føle seg komfortable med intervjusituasjonen. Praktisk sett var nok dette det beste, siden vi unngikk støy og forstyrrelser.

Intervjuene ble tatt opp med diktafon, og informantene godkjente dette på forhånd. Jeg valgte å benytte meg av diktafon først og fremst for å ha god kontroll på det muntlige materialet i etterkant av intervjuene, men også for å opprette en best mulig samtale. Uten diktafonen tror jeg det hadde vært vanskelig å få til en like god og flytende samtale, og det er sannsynlig at materialet hadde blitt mer unøyaktig. Diktafonen er ikke imidlertid ikke et helt uproblematisk hjelpemiddel. Dynamikken i samtalen kan påvirkes negativt og informantene kan uttrykke nervøsitet for å bli tatt opp på bånd. Jeg opplevde ikke i noen av intervjuene at stemningen og flyten i samtalen ble påvirket av diktafonen. Kanskje kan dette ha noe med selve informantutvalget å gjøre. Dette er jo snakk om kvinner som både er vant med å fronte sine egne standpunkt og å tale foran forsamlinger.

Transkriberingen av intervjuene har vært et omfattende arbeid. Denne arbeidsmåten var imidlertid helt avgjørende for at jeg var i stand til å analysere kildematerialet i etterkant av intervjuene. Jeg valgte å utelate informantenes dialekt fra transkriberingen, og i stedet skrive bokmål. Jeg vurderte at dette grepet ikke ville føre til at budskap ble borte. Får ikke å gå glipp av stemningen og budskapene i historie, gjorde jeg notater underveis i intervjuene, og hørte intervjuene mange ganger i etterkant. Til slutt følte jeg nesten at jeg kunne dem utenat. Alle unntatt en av informantene har samme Sunnmørsdialekt som meg selv, og jeg kunne lett høre historiene deres og se for meg kroppsspråket bare ved å se for meg intervjusituasjonen.

I slutfasen av arbeidet med oppgaven har alle informantene fått tilsendt manus med kapitlene som omhandler dem og der jeg har brukt materiale fra intervjuene. De har slik fått anledning til å korrigere eventuelle faktafeil eller sensurere bort setninger som de ikke ønsket at skulle publiseres. Informantene har hatt få innvendinger, og som har vært enkle å forandre på. I etterkant av intervjuene ble de spurt om det var noe av det de hadde fortalt som de ikke ønsket at skulle brukes som kildemateriale. Ingen av dem hadde noen innvendinger.

Forskningsetiske problemstillinger

Nærheten til det feltet man skal forske på er et avgjørende moment for om forskeren skal kunne forstå det han eller hun undersøker. Det at jeg har vokst opp i Ålesund har gjort at jeg som privatperson kjenner plassen og store deler av historien til byen, godt fra før. Når man gjør feltarbeid i eget samfunn eller innenfor et felt man har nær kjennskap til, omtales det ofte som «forskning på hjemmebane». Denne typen forskning kan bli problematisk, hvis ens personlige tilknytning farger forskningsresultatene på noen måte. Dette kan også føre til en mangel på tilstrekkelig analytisk distanse som gjør at man ikke undrer seg tilstrekkelig over hvordan ting henger sammen.²⁴ Dette var jeg klar over helt fra begynnelsen, og forsøkte så godt det lot seg gjøre å distansere meg fra mine tidligere oppfatninger av hvordan ting var og ikke var.

Min egen forbindelse til Ålesund har brakt med seg en del tanker rundt min egen nærhet til informantene og temaet. Jeg har måttet reflektere over hvilke konsekvenser denne relasjonen kunne ha for undersøkelsen. Jeg visste på forhånd hvem flere av informantene var og hadde således dannet meg et bilde av hvem de var og hva de sto for. Selv om nærheten er et risikofylt moment innenfor kvalitative studier, er personlig forhold til det undersøkte feltet langt fra utelukkende negativt. Ifølge Repstad²⁵ (1998) kan nærheten til feltet man skal undersøke ha en fordel, fordi det blant annet gir forskeren et bedre utgangspunkt for forståelse. Dette opplevde jeg i stor grad både under feltarbeidet og i analysearbeidet i etterkant. Min kjennskap til Ålesund gjorde det enklere for meg å forstå hvilke steder informantene fortalte om til og hvilke saker de refererte til. Min kjennskap og forbindelse til stedet medførte også at jeg lettere kunne finne frem til informanter som var relevante for problemstillingen. Det at jeg er oppvokst i Ålesund selv fungerte som et godt samtaleemne i den første fasen av intervjuene og i den perioden da jeg etablerte kontakt med informantene.

---

²⁴ Alver, Bente Gullveig & Øyen, Ørjar (1997). *Forskningsetikk i forskerhverdag; vurderinger i praksis*. Oslo: Tano Aschehoug. Side 69 som sitert i Fjæra 2013:34

²⁵ Repstad, Pål (1998) *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag* (3. utgave). Oslo: Universitetsforlaget. S 68 - 70

STRUKTUR OG OPPBYGNING

Oppgavens andre kapittel gir en kontekst til temaet for analysen. Selv om oppgaven omhandler kvinners politiske representasjon først etter 1960, er det relevant for forståelsen av kvinners politiske deltagelse at man vet hvilken utvikling som har vært forut for dette tidsrommet. Kapitlet gir en kort historisk beskrivelse av kvinners deltagelse i ulike politiske arenaer, både på Stortinget, i regjeringen og i kommunestyret, men også gjennom de frivillige organisasjonene. Her gjør jeg rede for kvinners deltagelse i politikken, fra stemmerettskampen og frem til deres inntog i den offentlige politikken på 1970-tallet. Ålesunds politiske utvikling blir også kort gjennomgått, da dette er vesentlig for å forstå hvilket type politisk landskap de aktive kvinnene på 1970- og 1980-tallet befant seg i.

Tredje kapittel gir en beskrivelse av informantene i oppgaven – kvinneprofilene. Deres bakgrunn, motivasjon og engasjement er viktige forutsetninger for å forstå deres virke i politikken. Kapitlet omhandler også hvordan de, og andre kvinner, ble rekruttert til lokalpolitikken.

Fjerde og femte kapittel omhandler kvinnens vei fra å stå på liste til å faktisk bli folkevalgte representanter. utfordringer som de har møtt på underveis blir eksemplifisert med opplevelser fra deres egne politiske karrierer. Kvinnes oppfatninger av sin egen rolle og mulighet til å påvirke, vil også bli diskutert. Kapittel fem gjør rede for utvikling av kvinnerepresentasjonen i de politiske toppvervene, og drøfter en rekke årsaker til hvorfor kvinner har vært underrepresenterte på disse områdene.

I konklusjonen gjør jeg rede for de viktigste funnene i undersøkelsen og diskutere disse i forhold til tidligere forskning på temaet kvinner og politisk representasjon.

Konklusjonskapitlet gjør også rede for likheter og forskjeller mellom utviklingen i Ålesund og i resten av landet.

KAPITTEL 2: KVINNER OG POLITISK DELTAGELSE I EN HISTORISK KONTEKST

FRA STEMMERETTSKAMP TIL ORGANISASJONSARBEID

Kvinnestemmeretten - politisk likestilling?

På slutten av 1800-tallet ble likestillingsspørsmål satt på dagsorden i kulturlivet og i politikken. Tiårene omkring århundreskiftet er kalt «de gylne år» for kvinnesaken - Kvinnesaksforeningen ble stiftet og arbeiderkvinnene organiserte seg.²⁶ Kvinnesaken var i medvind på slutten av 1800-tallet, med stemmeretten som den store politiske saken. Etter en lang kamp, ble kvinner i 1913 formelt sett politisk likestilt med menn. Fra kvinner fikk stemmerett i 1913 tok det bare et par tiår før de brukte stemmeretten i samme omfang som menn, men som politiske representanter var kvinner derimot nærmest fraværende. Få kvinner stilte på liste, og enda færre ble valgt inn på Storting og i kommunestyre. Selv om kvinner hadde oppnådd politiske rettigheter var de langt fra politisk likestilte med menn, da de ikke var representert i særlig grad i de organene der de politiske beslutningene ble tatt. Det kan virke som det faktum at kvinner hadde blitt velgere, hadde hatt lite å si for de politiske beslutningene og det politiske innholdet.²⁷

Kvinnens politiske aktivitet var altså marginal i den parlamentariske delen av politikken i første halvdel av 1900-tallet. Beslutningsprosesser i politikken oppstår imidlertid i samspill mellom staten og det sivile samfunnet. Disse prosessene har gjennom årtier fremmet politisk engasjement i andre fora enn i Stortinget og i kommunestyrene. Fra slutten av 1800-tallet ble det mobilisert for frivillig organisasjonsarbeid. Og det er nettopp i de frivillige organisasjonene, på siden av realpolitikken, at kvinner utøvde sitt politiske engasjement i første halvdel av 1900-tallet.²⁸

---

²⁶ Nagel og Raaum 2003

²⁷ Melby 2005:268, Danielsen, Hilde; Larsen, Eirinn og Owsen, Ingeborg W (2013) *Norsk likestillingshistorie 1814 – 2013*. Oslo: Fagbokforlaget. S 313 - 314

²⁸ Melby 2005:268

Organisasjonene – kvinnes arena fra midten av 1950

Fra slutten av 1800-tallet og frem mot 1970 var de frivillige organisasjonene i sivilsamfunnet nær sagt den eneste politiske arena for kvinner. De skulle få avgjørende betydning for utformingen av den norske velferdsstaten.²⁹ De frivillige organisasjonene hadde en særlig sterk stilling i de nordiske landene, også i Norge. Engasjement i organisasjonene har vært en viktig del av det politiske medborgerskapet, ikke minst fordi statens beslutninger ofte ble fattet etter råd fra og samarbeid med organisasjonene. Dette har utvilsomt vært med å gi kvinner politisk innflytelse, selv om de lenge var nærmest usynlige i den formelle politiske verden.³⁰

Selv om mange kvinneorganisasjoner påberopte seg ideelle og upolitiske formål, fungerte de til en viss grad som politiske aktører likevel. De var talerør for spesielle interesser, og hadde saker på dagsorden som de forsøkte å få politisk innflytelse for. Norske Kvinners Sanitetsforening er et godt eksempel på en slik organisasjon. Organisasjonen ble etablert for å mobilisere norske kvinner til frivillig innsats i hærens sanitet i tilfelle krig med Sverige og kanaliserte støtte til partiet Venstre i unionspolitikken. Foreningen var også viktig i kampen for norske kvinners stemmerett i 1913. Hovedbeskjeftigelsen til Sanitetsforeningen har likevel alltid vært frivillig sosialt arbeid. Kampen mot tuberkulose, utdanning av sykepleiere, utbygging av hjem for psykisk utviklingshemmede og eldreboliger er bare noen av prosjektene som Sanitetsforeningen har stått for. De har således vært en viktig bidragsyter i byggingen av velferdssamfunnet. Sanitetsforeningen var også en mulighet for de aktive kvinnene å vise selvstendighet fra det mannsdominerte Røde Kors. Foreningen ble en av de virkelig store og betydningsfulle kvinneforeningene på 1900-tallet. Likevel har Sanitetskvinnene vært opptatte av «å virke i det stille» - å være en partipolitisk uavhengig organisasjon.³¹

Norges Husmorforbund var en organisasjon for høyrekvinnene, og fungerte nærmest som en høyreforening i mellomkrigstiden. Mange av forbundets ledere var høyrekvinner, gift med mektige høyrepolitikere. I tillegg fungerte Husmorforbundet som en interesseorganisasjon for sosialt bedrestilte husmødre og dannet en kvinnepolitisk høyreideologi. De fungerte dessuten

---

²⁹ Nagel og Raaum 2003

³⁰ Melby 2005:280

³¹ Melby 2005: 28

som en slags arbeidsgiverorganisasjon og talerør for husmødre med hushjelp i flere politiske debatter. Etter hvert prøvde Husmorforbundet å appellere til et bredere lag av husmødre, og i mellomkrigstiden ble de en av de større kvinneorganisasjonene med over 30 000 medlemmer. Norske Kvinners Nasjonalråd fungerte utvilsomt politisk, og var en paraplyorganisasjon for en rekke kvinneorganisasjoner etter dannelsen i 1904. Rådet ønsket å være et samlende talerør for kvinner ovenfor myndighetene, og var en av de organisasjonene som oppnådde status som høringsinstans. Dette ga dem definitivt atskillig politisk innflytelse.³²

På 50- og 60-tallet tok en rekke kvinneorganisasjoner politisk initiativ både når det gjaldt kvinners kår i arbeidsmarkedet og kvinners uavhengighet i helsespørsmål. Dette var midt i «husmorepoken», men flere, deriblant Norsk Kvinnesaksforening, tok sterk avstand fra samfunnets ensidige fokus på kvinners husmoransvar. Foreningen arbeidet for likestilling i arbeidslivet, gikk løs på Samskatten, og kjempet for likelønn mellom menn og kvinner. Kvinneforeningene utøvde et politisk press som førte til en rekke kvinnepolitiske seire i årene som kom. Retten til særskilt ligning, likelønnsloven og retten til selvbestemt abort var noen av dem.³³

KVINNER INN I POLITISKE MAKTPOSISJONER

1970: vendepunktet kommer

Fra 1970 ble kvinner synlige i politikken på en helt annen måte enn før. Stadig flere kvinner ble aktive deltakere og representanter i offentlige beslutningsorganer. Kvinners inntog i norsk politikk kan tidfestes til perioden mellom 1970 og 1986. Fra å være omtrent fraværende i norsk politikk kom kvinner inn i folkevalgte organer og offentlig utvalg i så stort antall at de ble en «kritisk masse» i politikken. Først rundt 1970 var kvinnene blitt så tallrike i den offentlige politikken at de fikk en reell mulighet til å påvirke i politiske beslutninger.

---

³² Melby 2005: 281-282

³³ Blom, Ida (2005) «Brudd og kontinuitet. Fra 1950 til årtusenskiftet» i i Blom, Ida og Søgner, Sølvi. *Med kjønnspektiv på norsk historie. Fra vikingtid til 2000-årsskiftet*. Oslo: Cappelen akademisk.

Høydepunktet kom i 1986, da Gro Harlem Brundtland dannet den såkalte kvinneregjeringen. Aldri før hadde kvinner hatt mer enn 25 prosent av ministerpostene i regjeringen, hele 8 av 18 ministere var kvinner. I denne perioden og i årene fremover var norske kvinner og menn langt mer likestilte politisk enn i de fleste andre land. Ikke siden stemmerettskampen hadde kvinner gjort seg så synlig i politikken som de skulle komme til å gjøre de neste tiårene.

Det er mange grunner til at likestillingen gikk så merkbart fremover fra omkring 1970. Den økonomiske veksten gjorde kvinner til en ressurs i arbeidslivet, og kvinner hadde de siste tiårene opparbeidet seg utdanning og motivasjon til å arbeide utenfor hjemmet. Lånecassen gjorde det mulig for alle, uansett økonomi og bakgrunn. Dessuten hadde man i 1959 fått rett til lik lønn for likt arbeid som menn.

Før 1970 hadde statens kvinnepolitikk støttet opp om kvinnen som husmor og mannen som familiens forsørger. På slutten av 1960-tallet begynte det å vokse frem en merkbart kvinnebevegelse. De gjorde opprør mot statens tradisjonelle mødrepolitikk og ikke minst mot den politiske usynliggjøringen av kvinner. Kvinnebevegelsen kjempet for å sette saker på den politiske dagsordenen, og selvsagt for å fremme kvinnelig representasjon i politikken. I denne perioden begynte man å se en jevnere fordeling blant menn og kvinner i politikken, selv om de var langt fra likestilte. Likestilling blei seg selv et viktig mål å strekke seg etter på mange samfunnsområder.³⁴

Mobiliseringskampanjer og kvinnekupp

Etter 2.verdenskrig var det kun 4,7 % kvinner på Stortinget, og fattige 3,4 % i kommunestyrene rundt om i landet. På 40- og 50-tallet var det nemlig liten interesse for kvinnekamp, da oppmerksomheten var rettet mot gjenreising av landet etter krigen. Ved kvinnebevegelsens fremgang på 60- og 70-tallet begynte det imidlertid å skje ting med representasjonen på Stortinget og i kommunene.

Særlig partier på venstresiden førte en debatt angående kvinners stilling i den politiske styringen av landet. Flere partier var med i en tverrpolitisk komite, som før kommunevalget i 1967 arbeidet med å øke andelen av kvinner i kommunestyrene. Det ble blant annet ført

---

³⁴ Nagel og Raaum 2003

kampanjer gjennom skolen, TV, radio og i aviser. Partiene sentralt instruerte lokallagene i å nominere flere kvinner på valglistene, og rett i forkant av valget gikk man ut med oppfordringer om å ikke stryke kvinner, men heller kumulere dem oppover listene. Kvinners representasjon etter valget økte med 50 %, fra 6,3 til 9,5. Menn var altså fremdeles i et overlegent flertall, men kvinnerepresentasjonen hadde hvert fall økt noe fra forrige valg.³⁵

Fremfor valget i 1971 fortsatte engasjementet i de politiske partiene, i kvinneforeningene og husmorlagene. Man jobbet spesielt for at velgere skulle benytte seg av kumulerings- og strykingmetoder som skulle komme kvinnene til gode. Denne gangen gav kampanjene langt bedre resultater. Spesielt i tre kommuner, i Asker, Oslo og Trondheim, hadde kvinnerepresentasjonen voldsom fremgang.³⁶ Her fikk kvinnene flertall i kommunestyrene etter valget og i seks andre kommuner oppnådde kvinnene 40 % eller mer av representantene. Kun 22 av landets 444 kommunestyre sto helt uten kvinnelige representanter i 1971. Kommunene med kvinneflertall skapte naturlig nok store overskrifter i pressen. Flere mannlige politikere kritiserte kampanjene i forkant av valget for å bruke udemokratiske metoder, til tross for at kumulering og stryking på politiske lister var helt lovlige virkemidler. «Kvinnekupp» ble, spesielt i pressen, betegnelsen på valget i 71. Før neste kommunevalg på 70-tallet ble imidlertid valgloven endret. Man kunne ikke lenger bruke, «slengere» og det var ikke mulig å «kuppe» listene på samme måte som ved forrige valg. Likevel fortsatte kvinnene å utøve press også på nasjonalt plan, i og utenfor de politiske partiene. Ved Stortingsvalget i 1973 gikk kvinneandelen opp fra 9,3 til 15,5 prosent. Valgresultatet i 1977 ble overveldende 23,9 kvinnerepresentasjon i Stortinget, som var en enorm fremgang fra 1973.³⁷

1975 var det internasjonale kvinneåret og det ble igjen lagt opp til en bred opplysnings- og propagandakampanje i forkant av valget. Mobiliseringen til kvinnebevegelsen skjerpet også den politiske konkurransen partiene i mellom. For å få kvinnenes stemmer, ble det viktig for partiene å føre opp kvinner på listene.³⁸

Etter valget kom kvinneandelen i fylkestinget opp i hele 24,9 %. Her hadde kvinnerepresentasjonen alltid vært bedre enn i kommunestyrene, mye på grunn av at kvinnene

---

³⁵ Skard, Torild (1980) *Utvalgt til Stortinget. En studie i kvinners frammarsj og menns makt*. Oslo: Gyldendal forlag. S 22-23

³⁶ Danielsen, Larsen og Ovesen 2013: 313

³⁷ Skard, Torild (2003) «Kvinner inn i folkevalgte organ» Hentet fra http://www.kampdager.no/arkiv/politikk/artikkel_skard.html

³⁸ Skard 2003

var styrket i nominasjonsprosessen *før* valget, der velgerne hadde minimal påvirkning på listeoppsettet. Samtidig var fylkestingene langt yngre politiske organer enn kommunestyrene, og kvinnene slapp å konkurrere med menn som hadde skaffet seg årevis med erfaring.³⁹ På kommunevalglistene rettet velgerne derimot fremdeles mer til fordel for menn enn for kvinner, og etter valget i -75 ble resultatet en stillstand i representasjonen på 15,4 %. Der kvinnene hadde stått sterkt gikk de noen plasser også tilbake.⁴⁰

Den tidligere endringen av valgloven hadde skapt store motreaksjoner fra kvinnebevegelsen og i flere politiske miljøer. Før neste kommunevalg ble det igjen åpnet for begrenset bruk av «slengere». Kvinneorganisasjonene mobiliserte nok en gang, og flere av dem gikk sammen om en storstilt opplysningskampanje. Dette var Norske Kvinners Nasjonalråd, Norges Husmorforbund, Norges Bondekvinnelag, Norge Bonde- og Småbrukarlags Kvinnegrupper, Norsk Kvinneforbund, Norsk Kvinnesaksforening, Brød og Roser og Oslo Faglige Kvinnebevegelse. Dette samarbeidet viser hvor stor politisk innflytelse kvinneorganisasjonene faktisk kunne få når de slo seg sammen og jobbet målrettet. På samme tid som velgere ble mobilisert, forsøkte man også å stimulere media til å interessere seg for kvinnenens politiske stilling. Etter valget var kun 4 kommuner i Norge helt uten kvinnerepresentasjon, og som i -71 fantes det også kommuner der kvinnene var i flertall. Dette var i Lunner i Oppland, Inderøy i Nord-Trøndelag og Oppigård i Akershus.⁴¹

På begynnelsen av 1980-tallet kom en ny stillstand i kvinnerepresentasjonen. Trass i at de massive opplysningskampanjene fortsatte, var det ikke særlig fremgang hverken ved Stortingsvalget i 81 eller ved kommunevalget i 83. Så skjedde det noe som skulle komme til å få avgjørende innvirkning på de kommende valgene. Arbeiderpartiet vedtok i 1983 en kvoteringsregel som sa at kvinner skulle være representert med minst 40 % på partiets valglistene. I tillegg hadde SV og Venstre benyttet seg av kvotering siden midten av 1970-tallet. Det kom derfor et nytt gjennombrudd for kvinnerepresentasjonen ved Stortingsvalget i 1985.⁴² Kvinneandelen var nå oppe i 34,4 % og hadde passert nivået for «den kritiske massen» som en gruppe burde ha for å klare å få reell politisk påvirkning. Ved kommunevalget to år etter fortsatte kvinnerepresentasjonen å øke, og kvinnene fikk en andel på 31,2 % av kommunestyrerepresentantene. Utover på 80- og 90-tallet fortsatte

---

³⁹ Nagel og Raaum

⁴⁰ Skard 2003

⁴¹ Skard 2003

⁴² Nagel og Raaum 2003

kvinnerepresentasjonen å ligge på 30-tallet. Selv om man fortsatt var et stykke unna prosentvis likestilling mellom kjønnene i folkevalgte organ, så hadde kvinnene i Norge nå betraktelig mer politisk innflytelse enn i mange andre land.

Hvor mye politisk makt fikk kvinnene egentlig?

De kommunene der kvinner hadde fått flertall i 1971 har senere blitt studert av blant annet statsvitere. Disse undersøkelsene viste at selv om kvinnene hadde et tilsynelatende flertall i kommunestyret så lå en stor del av den reelle politiske makten fremdeles i mennenes hender. De kommunale vervene med prestisje og makt tilfalt menn og kvinner hadde stort sett kun flertall i sosialstyrene. Kvinner ble forsøkt oversett og nedvurdert, og utsatt for maktkamp og diskriminerende holdninger. Likevel klarte kvinner å prege dagsorden i mange saker, spesielt det som hadde å gjøre med barn, eldre, helse og familiepolitikk.⁴³

Både på Stortinget og i kommunestyrene var vervet som representant svært arbeidskrevende. Fokus på kvinneandelen i folkevalgte organer førte til en debatt om rekrutteringen. Det ble blant annet satt søkelys på de folkevalgtes arbeidssituasjon. I Kvinnekupp-kommunene hadde representantene gjerne brukt 3-4 kvelder i uka på sitt kommunestyreverv. Dette gikk spesielt ut over de med småbarn og forpliktelser i hjemmet, med andre ord kvinner som på grunn av sitt verv ble dobbeltarbeidende, og om de var i jobb i tillegg – trippeltarbeidende. Dette skapte problemer for den videre rekrutteringen, og mange plasser maktet ikke kvinne å følge opp representantvervet i flere valgperioder.⁴⁴

Når det gjelder Ålesund, som er utgangspunktet for min lokalstudie, - hvordan har kvinnerepresentasjonen utviklet deg her? Byens politiske utvikling og tradisjoner i lokalsamfunnet for øvrig gir et bilde av hvilket samfunn vi har med å gjøre. Hva har lagt i Ålesund sin spesielle karakter som by?

---

⁴³ Skard, Torild, red (1979) "*Kvinnekupp*" i *kommunene*. Oslo: Gyldendal Forlag

⁴⁴ Skard 2003, Nagel og Raaum 2003

KVINNER OG POLITIKK I ÅLESUND

Fremvekst, fiskeri og det mannsdominerte næringslivet

Siden bystatusen i 1848, og i takt med den moderne fiskerinæringens fremvekst, har Ålesund utviklet seg til å bli det største økonomiske, industrielle og handelsmessige sentrum mellom Bergen og Trondheim.⁴⁵ På slutten av 1800-tallet og i første del av 1900-tallet steg folketallet raskt, og etter sammenslåingen med landkommunen Borgund i 1968 kunne man telle nesten 40 000 Ålesundere. Det var først da Ålesund overtok hegemoniet i saltfisk- og klippfiskeeksporten i første halvdel av 1960-tallet, at byen virkelig vokste frem som fiskerihovedstaden i Norge. Da magasinet "Norsk fiskerinæring" i 1982 kom med sin første liste på de 100 største i fiskerinæringen var det Ålesund som tronet øverst.⁴⁶ På 1950- og 60-tallet hadde et overtall av arbeidstakere i Ålesund arbeid i industrien, og særlig i de områdene som var knyttet til fiskerinæringen.⁴⁷ Fiskeri og maritime næringer har historisk sett vært jobber for menn. Tidligere rådmann i Ålesund, Ragna Dahl Grønnevet, har pekt på at næringslivet i Ålesund også på 1980-tallet var svært mannsdominert. Da hun selv kom til Ålesund fra Østlandet for å jobbe som revisor møtte hun en kultur som blant annet innebar at det var utenkelig å ha kvinnelige ledere i bedrifter.⁴⁸

Ålesunds politikere har lang tradisjon for å ha fokus på og legge til rette for næringsutvikling. Gjennom hele byens historie har det vært en tett kobling mellom forretning – og næringsliv og byens politiske elite. De som ønsket å sikre sine økonomiske næringsinteresser gjorde klokt i å sørge for å bli innvalgt i Havnestyret, formannskapet og i styret for Sunnmørsbanken.⁴⁹ To tidligere ordførere som administrerende direktører for Sunnmørsbanken forsterker dette inntrykket. Man hadde ikke nødvendigvis politiske posisjoner og vervene selv, men likevel innflytelse gjennom fora som eksempelvis Aalesund handelsforening. Her var byens handelselite representert, og det som skulle vedtas i formannskapet, måtte gjerne «avklares i Handelsforeningen» dagen i forveien.⁵⁰

---

⁴⁵ Nilsen, O. red (1998) *Ålesund: om by og næringsliv*. Ålesund, Nordvest forlag AS. S. 31

⁴⁶ Hentet fra: <http://www.alesund.kommune.no/tjenester/trafikk-reiser-og-samferdsel/591-aalesund-kommune/historie/3385-fiskerihistorie>

⁴⁷ Grytten, Harald (1998) *Hjemsted og by. Ålesund 1948 – 1998*. Bind 1, s 273

⁴⁸ Grønnevet, Ragna D. Innlegg i forbindelse med Stemmerettsjubileet i Bystyresalen i Ålesund, 11.juni. 2013

⁴⁹ Hentet fra: <http://www.alesund.kommune.no/tjenester/trafikk-reiser-og-samferdsel/591-aalesund-kommune/historie/3385-fiskerihistorie>

⁵⁰ Grytten, H. 1998: 405. Del 2

Den borgerlige byen

1970-årene var preget av økende boligmangel for byens voksende befolkning. For å kunne tilrettelegge for boligbygging og en fortsatt vekst i industrien, hadde Ålesund på denne tiden behov for å ekspandere i areal. Samtidig ble det fra statlig hold arbeidet for en sterk reduksjon av antall kommuner i Norge på 50- og 60-tallet. Lokalhistoriker Harald Grytten understreker hvordan kommunesammenslåingen mellom Ålesund og Borgund i 1968 snarere var å anse som en ekspandering av bykommunen Ålesund på bekostning av den mindre landkommunen Borgund, enn en sammenslåing av to kommuner. Fra og med 1.januar 1968 skulle altså byfolk og landsfolk sitte i samme kommunestyresal og samme formannskap. Kontrastene mellom bydelene i det nye utvidede Ålesund ble nå åpenbart større enn tidligere. Man kunne komme til å merke betydelige forskjeller i hvordan representanter for henholdsvis sentrum og periferi tenkte angående vei og samferdsel, boligutbygging, og andre politiske spørsmål. I den nye kommunen ble antall bystyrerepresentanter økt fra 61 til 69, og i formannskapet fra 15 til 17.⁵¹ Da øya Sula brøt ut som egen kommune i 1977 ble antallet representanter justert tilbake til 61 i bystyre og 15 i formannskap. Kommunegrensene som da ble trukket har vært gjeldende siden.⁵²

På 1950-tallet hadde Venstre, Høyre og Krf et klart flertall i bystyret, med Venstre som det største borgerlige partiet. Sunnmørsposten, den største dagsavisen i Møre og Romsdal, var Venstres partiavis, og partiet hadde i mange år en sentral politisk posisjon i Ålesund. I en periode hadde de til og med avisens redaktør, Dagfinn Flem, i ordførersetet. Arbeiderpartiet hadde høyest oppslutning av samtlige parti, og hadde den største bystyregruppen til langt ut på 1970-tallet. Likevel har Arbeiderpartiet og de sosialistiske partiene stort sett vært i opposisjon i bystyret. De borgerlige partiene Venstre, Krf, og Høyre utgjorde i tiårene mellom 1950 – 1990 den største politiske blokken, og således det politiske flertallet.⁵³ Ålesund har definitivt vært, og er fremdeles, en borgerlig styrt by. Med Fremskrittspartiets fremvekst de siste 30 årene har også byen utviklet seg til å bli betraktelig blåere enn landsgjennomsnittet.

På midten av 1970 tallet, etter partisplittelsen og dannelsen av DNF (senere DLF), mistet Venstre makt i kommunepolitikken. Nå var Høyre, Arbeiderpartiet og Krf de tre største partiene. Slik ble det også utover på 1980-tallet, helt til Fremskrittspartiet tok over posisjonen

---

⁵¹ Grytten, Harald (1998) *Hjemsted og by. Ålesund 1948 – 1998*. Bind 2. S 438-439

⁵² Grytten 1998: 18

⁵³ Grytten 1998:18. Del 2

som tredje største parti ved valget i 1987. På 1980-tallet var forskjellen mellom Arbeiderpartiet og Høyre mindre enn på lenge, og etter kommunevalgene dette tiåret, skilte det ofte bare et par representanter den ene eller den andre veien.⁵⁴

På 1960- og 70-tallet kunne man snakke om «røde og blå bydeler» i Ålesund, der de tett befolkede sentrumsbydelene, som for det meste besto av arbeiderklassestrøk, var betraktelig rødere enn de mer landlige områdene som grenset inn mot den tidligere landkommunen Borgund. På Aspøya, som var et typisk arbeiderklassestrøk, fikk Arbeiderpartiet og de to andre sosialistiske partiene over 62 prosent av stemmene ved valget i 1979. I den blåeste bydelen fikk de borgerlige til sammenligning over prosent av stemmene.⁵⁵

Kvinnerepresentasjonen i lokalpolitikken

Utviklingen gikk tregt fra 1960 og fremover mot 1990. Tilbakegangen i 1983 var spesielt sterk i Ålesund sett i forhold til resten av landet. Her var fremgangen i landets kommunestyre riktig nok gått tregt fremover siden 1979, men den hadde ikke gått tilbake slik som i Ålesund. at representasjonen i 1983 var tilbake på samme nivå som på 60-tallet var ikke typisk for kvinnerepresentasjonen i Norge som sådan.

På 60-tallet var det 10-11 kvinner i bystyret og 2-3 i formannskapet i Ålesund. Kun 2 av Arbeiderpartiets 25 representanter var kvinner. Både Høyre og Venstre hadde færre representanter, men begge hadde flere kvinner enn Arbeiderpartiet. Det lave antallet kvinnelige representanter i lokalpolitikken var imidlertid ikke noe Ålesundsfenomen – kvinnerepresentasjonen var også lav⁵⁶ i de fleste andre kommuner i Norge på denne tiden. Selv om det gjennom 1960- og 70-tallet var få kvinnelige representanter totalt sett, var det desto flere kvinnelige vararepresentanter.⁵⁷

Fra 1971 – 1979 holdt kvinnerepresentasjonen seg på et relativt stabilt lavt nivå. 3 kvinner hadde plass i formannskapet i hver periode. Dette var representanter fra Arbeiderpartiet,

---

⁵⁴ Grytten 1998: 298 -299. Del 2

⁵⁵ Grytten 1998: 230. Del 2

⁵⁶ Dette gjelder kvinnerepresentasjon i forhold til antall menn i politikken. I følge Skard og Hellevik (1979) har kvinner i Norge historisk sett hatt en høyere andel av kvinner i politiske organ enn andre land vi kan sammenligne oss med

⁵⁷ Grytten 1998: 405. Del 1

Høyre, Venstre og Det Norske Folkeparti. I 1976 fikk Sosialistisk Venstreparti med to av sine representanter i bystyret, og begge disse var kvinner. Partiet kunne altså skilte med en kvinnerepresentasjon på 100 %. Ved valget i 1979 økte kvinneandelen i bystyret drastisk, og etter valget hadde kvinnene samlet fått hele 20 av 61 representantplasser. I 1983 så man motsatt tendens, da kvinnerepresentasjonen dalte ned igjen til 13 representanter. Etter dette valget fikk kun 2 kvinner plass i formannskapet.⁵⁸ Mens kvinnerepresentasjonen i politikken stagnerte nasjonalt, gikk den tilbake lokalt.

Kvinneorganisasjonene

Aktiviteten i kvinneorganisasjonene kan gjenspeile hvilket lokalt politisk engasjement som rørte seg blant kvinnene i Ålesund. Det lokale kvinneengasjementet har ikke bare gjort seg gjeldende gjennom politikken formelle kanaler. Organisasjoner som var uttalte upolitiske utøvde samfunnsengasjement gjennom å jobbe for forandring for samfunnets svakeste. For noen har kvinneorganisasjonene vært springbrettet til en politisk karriere, mens for andre har organisasjonsarbeid vært en måte å få utøvd sitt samfunnsengasjement på, uten å være aktiv i den formelle delen av politikken.⁵⁹

Sanitetsforeningen har alltid vært en kvinneorganisasjon som har arbeidet i det skjulte, utenfor bystyresalen og uten partipolitiske sympatier. I Ålesund har Sanitetsforeningen vært aktive i mer enn 100 år. Foreningen hadde sitt utgangspunkt i kvinnesaksmiljøet, og mange av de som var med å starte opp den lokale Kvinnesaksforeningen videreførte sitt samfunnsengasjement i Sanitetsforeningen.⁶⁰ En sentral ideologi i foreningen, både nasjonalt og lokalt, har vært å «virke i det stille». Likevel har Sanitetsforeningen jobbet med saker som har vært politisk brennbare. Lokalt har foreningen driftet både tuberkulosehjem, aldershjem, aldersboliger og kjempet for bygging av sykehushotell. Ikke minst jobbet foreningen fra midten av 1950-tallet for livsvilkårene til psykisk utviklingshemmede. De siste 50 årene har foreningen lokalt vært spesielt opptatt av aldersomsorg.⁶¹

---

⁵⁸ Grytten 1998: 404 - 406. Del 2

⁵⁹ Farstad 1998

⁶⁰ Farstad 1998: 109

⁶¹ Farstad 1998:115

Selv om Sanitetsforeningen har holdt seg utenfor den parlamentariske delen av politikken, har de hatt et samarbeid med kommunen gjennom de fleste av sine prosjekter de siste 100 årene. Foreningen har vært opptatte av å ikke fronte en politisk retning eller ideologi. Man ville ikke ekskludere visse grupper av kvinner basert på politisk tilhørighet. Likevel har foreningen gjennom årene fått stempelet som «de fine fruene forening». Det var overklasse – og øvre middelklassekvinner som begynte arbeidet - arbeiderklassekvinner har nok ikke vært de mest aktive i foreningen gjennom årene.⁶²

De politiske kvinnegrupperingene på venstresiden har hatt en annen kvinnepolitisk agenda enn sanitetskvinnene. Kvinnefronten ble startet av to kvinner fra SV i Ålesund i 1973. Av organisasjonens viktigste saker den gang var kampen for selvbestemt abort, kvinners innflytelse i politikken og kamp mot pornoindustrien. Som vi skal se senere besto medlemsmassen av kvinner på den politiske venstresida. Kvinnefronten hadde også mange partiløse sympatisører, som kom fra andre parti enn de radikale røde partiene. Både kvinner fra Venstre og Arbeiderpartiet sluttet opp om arrangementer og demonstrasjoner. Organisasjonen hadde i tillegg mange partiløse sympatisører.⁶³ Kvinnefronten var også den eneste politiske organisasjonen av betydning i Ålesund, utenom de politiske partiene, som appellerte til kvinner på venstresida.

---

⁶² Farstad 1998: 111

⁶³ Intervju med Eli Flem 18.12.2013, Intervju med Bente Volder 5.9.2013

KAPITTEL 3: «VI TRENGER FLERE KVINNER PÅ LISTA» - REKRUTTERING TIL LOKALPOLITIKKEN

I dette kapitlet blir det redegjort for informantenes vei inn i politikken. Deres bakgrunn, samfunnsengasjement og erfaring med arbeid i organisasjoner er relevant for å forstå motivasjonen for å skulle delta i lokalpolitikken.

Flere av kvinnene gikk rett fra husmortilværelsen og inn i politikken, mens andre var yrkesaktive da de ble rekruttert. Det blir redegjort for hvordan partiene prøvde å oppnå et av de viktigste representativitetskriteriene, nemlig å ha kvinner på valglistene. Måten informantene ble rekruttert på viser at det var vanlig at representanter for partiene oppsøkte kvinnelige kandidater, og at unge engasjerte kvinner var ønsket på listene av de politiske partiene. Dette bringer oss over på et spørsmål om kvinners motivasjon for å delta. Hvis de var ønsket av partiene, hvorfor var det likevel så få som deltok i lokalpolitikken på 1960 – og 1970-tallet? Som vi skal se, er forskjeller i politisk interesse én mulig forklaring på ulik politisk motivasjon mellom kjønnene.

Både tidligere forskning og informantenes historier viser nemlig tydelig at det ikke er det å komme seg inn i politikken som har vært den største bøygen for kvinnelig representasjon, men det å komme seg *opp og frem*. I denne omgang er det imidlertid informantenes første møte med politikken det fokuseres på. Strid rundt nominasjoner og kvoteringsnormer i partiene blir problematisert i neste hovedkapittel. Men først, en presentasjon av de kvinnelige informantene i oppgaven:

KVINNEPROFILENE

Grete Westergaard Bjørlo (f.1932) fra Arbeiderpartiet ble første gang valgt inn i bystyret i 1963. Hun fikk plass i formannskapet etter valget i 1971, og hadde fast plass her før hun valgte å forlate lokalpolitikken og gå videre på fylkesnivå i 1979. Da hun begynte som lokalpolitiker i 1963 var hun gift hjemmeværende husmor med 2 små barn. Hun utdannet seg

som lærer, og praktiserte læreryrket parallelt med representantvervet i Ålesund bystyre.⁶⁴ Westergaard Bjørlo ble medlem av fylkestinget i 1979 og ble i 1992 den første kvinnelige fylkesordfører i Møre og Romsdal, et verv hun hadde til 1995. I 1999 gikk hun ut av fylkestinget og tilbake til lokalpolitikken og satt i bystyret, i sin andre periode, frem til 2007. Fra 1969 til 1973 var hun 2.vara til Stortinget for Møre og Romsdal, 3.vara fra 1997 – 2001. Grete W. Bjørlo har også hatt en rekke tunge og prestisjefylte verv, blant annet som den første kvinnelige styreleder i Norges Bank i Ålesund, som medlem av representantskapet i Statoil og medlem av sentralstyret i Kommunenes sentralforbund.⁶⁵

*Kristin Krohn Devold (f.1939)*⁶⁶ fra Høyre vokste opp i Ålesund som eneste jente blant tre brødre. Hun studerte en periode i England og jobbet litt i reiselivsbransjen før hun giftet seg i 1960 og fikk tre barn på fire år. Hun var altså gift småbarnsmor da hun takket ja til å stille på liste for Høyre for første gang. I den første perioden ble hun valgt inn i bystyret som vara (1971) og som vanlig representant fra 1976. Hun fikk plass i formannskapet etter valget i 1979, og der hun satt sammenhengende frem til 1991. Hun var også leder for Høyres bystyregruppe i perioden. I 1991 gikk hun, som Westergaard Bjørlo, over til politikk på fylkesnivå. Fra 1992 – 1995 var hun medlem av Møre og Romsdal fylkesting, og 1.vararepresentant til Stortinget fra 1989 – 1993. I 2007 gikk hun tilbake til lokalpolitikken og ble både valgt inn i bystyret og formannskapet, der hun fremdeles sitter som representant for Høyre. Krohn Devold har i likhet med Westergaard hatt en rekke verv ved siden av politikken. Hun har vært medlem av bedriftsforsamlingen i Statoil, der hun representerte Ålesund i fire år, og har sittet som nestleder i Helse Sunnmøre i en femårsperiode.⁶⁷

Eli-Janneke Flem (f.1944) fra Venstre stilte på liste og ble valgt inn i bystyret for første gang ved det lokale «kvinnekuppvalget» i 1979. På det tidspunktet hadde hun 9,5 års filologistudier i Oslo bak seg. Hun hadde flyttet tilbake til hjembyen i 1972 og begynt sin karriere som lektor ved Fagerlia videregående skole. Eli Flem satt sammenhengende i bystyret fra 1979 og frem til valget i 1991. Hun gikk ikke til fylkespolitikken som Bjørlo og Krohn Devold, men tok på seg andre lokale verv, blant annet som styremedlem i Ålesund

---

⁶⁴ Intervju med Grete Westergaard Bjørlo 10.05.2013

⁶⁵ Farstad, Aud (2000) «Den første kvinnelige fylkesordføreren» i *100 år 100 navn – personer som har preget hundreåret på Nordvestlandet*, Ålesund: Sunnmørsposten forlag. Side 24

⁶⁶ Det er her ikke snakk om den samme *Kristin Krohn Devold* som var Forsvarsminister i Bondevikregjeringen fra 2001 – 2005., men hennes mor.

⁶⁷ Intervju med Kristin Krohn Devold 03.09.2013, E-mail fra Kristin Krohn Devold til meg 23.1.2014

museum. Hun var også medlem av Lektorlaget sentrale likestillingsutvalg. Som samtlige av de andre informantene kombinerte også Flem rollen som småbarnsmor med det å være lokal folkevalgt.⁶⁸

Unni Hole (f.1944) fra Arbeiderpartiet ble valgt inn i bystyret for første gang i 1983. Hun fikk plass i formannskapet i 1987, hvor hun satt sammenhengende frem til 1995. Hun jobbet som kontorfullmektig, var gift og hadde to barn da hun startet i lokalpolitikken. Hun var ny i partiet da hun kom inn på listene for første gang som 39 åring i 1983, men hadde lang erfaring fra idrett – og organisasjonsarbeid. Hun hadde gjennom mange år hatt verv i den lokale sportsklubben Herd, samt vært mangeårig medlem i styret for Møre og Romsdal idrettskrets og vært vara til styret i Norges idrettsforbund.⁶⁹ I 1972. Som 28 åring, vakte hun oppsikt da hun ble det første kvinnelige delegat på fotballtinget.⁷⁰ I løpet av sin politiske karriere har hun også ledet Arbeiderpartiets kvinnepolitiske utvalg på fylkesnivå og vært medlem av Arbeiderpartiets sentralstyre i Oslo.⁷¹

Bente Volder fra Rød Valgallianse kom flyttende til Ålesund fra Trondheim i 1977. Hun hadde jobbet politisk i Kvinnefronten og AKP-ml et par år allerede, da hun ble valgt inn som Første vara i bystyret for RV ved valget i 1983. Fordi RVs førstekandidat og eneste bystyremedlem søkte permisjon fra representantvervet etter kun kort tid, møtte Volder i hans sted allerede fra 1983 og frem til hun selv ble valgt inn på førsteplass i 1987. Hun satt i bystyret frem til 1995. Da Volder ble aktiv i lokalpolitikken var hun samtidig gift med små barn og hadde fulltidsjobb i industrien. Hun utdannet seg deretter i elektrofag og ble etter hvert elektrofaglærer og rådgiver i den videregående skolen.⁷²

ENGASJEMENT OG ORGANISASJONSERFARING

Det er et fellestrekk blant de fem informantene at de før eller i løpet av sin politiske karriere har vært gifte småbarnsmødre. De har alle, i større eller mindre grad, hatt en yrkeskarriere underveis og flere av dem var også husmødre på det tidspunktet de ble valgt inn i bystyret. Så

---

⁶⁸ Intervju med Eli-Janneke Flem 18.12.2013

⁶⁹ Artikkel i *Sunnmøre Arbeideravis*: «Arbeiderjentene fra Aspøya klar til start» 9.09.1983

⁷⁰ VG: «Herd husmor skrev fotballhistorie». Uten dato, 1972.

⁷¹ Intervju med Unni Hole 04.09.2013

⁷² Intervju med Bente Volder 05.09.2013

hva var det som gjorde at de utviklet et så sterkt samfunnsengasjement at de, på tross av familieforpliktelse og hektiske yrkesliv, endre opp som politisk aktive? Har egne oppvekst- og familieforhold hatt noe å si? Hvilke enkeltsaker og erfaringer fra organisasjonslivet var med på å trigge den politiske interessen?

Samfunnsengasjementet som vokste seg stort

Bakgrunnen for at kvinnene bestemte seg for å begynne med politisk aktivitet var noe ulik fra informant til informant. Likevel er det flere likhetstrekk. Flere forteller om engasjerte foreldre og en aktiv politisk omgangskrets i ungdomsårene. Andre hadde lite kjennskap til politikk før de ble spurt om å stå på liste for et politisk parti i forkant av kommunevalget. Felles for dem alle er at de har vært samfunnsengasjerte og opptatte av spesifikke politiske saker rundt det tidspunktet de ble aktive i lokalpolitikken.

Det sosiale engasjementet på hjemmebane under oppveksten har vært med på å forme det politiske engasjementet til flere av informantene. Grethe W. Bjørlo vokste i et typisk arbeiderklassestrøk i Ålesund, men en far som var utdannet i Frelsesarmeen og som jobbet som predikant både i Misjonskirka og i Sjømannsmisjonen.⁷³ Bente Volder (RV) hadde en politisk engasjert vennekrets på venstresiden. Familien var ikke aktiv i noe parti, men hun brøt likevel med den politiske retningen hjemme da hun engasjerte seg på venstresiden i politikken. Faren sympatiserte med Høyre, men uavhengig av partipolitikk så hadde de likevel felles verdier. Hun kom fra en familie med stor sans for rettferdighet og som engasjerte seg i sosiale saker for å hjelpe andre.⁷⁴

I motsetning til både Bjørlo (Ap) og Krohn Devold (H) var ikke Eli Flem (V) hjemmeværende husmor på det tidspunktet hun ble rekruttert inn i politikken. Hun hadde vokst opp i en samfunnsengasjert storfamilie på 1950-tallet der begge foreldre var yrkesaktive. Moren var en av mange sterke yrkeskvinner i familien, i en tid der ikke mange jevnaldrende barn hadde mødre som arbeidet utenfor hjemmet. Familien var aktiv i fagforeningsarbeid og politisk engasjert. Moren var medlem av Høyre og Høyrekvinnene, mens faren ikke hadde en spesifikk partitilhørighet. Flem trekker frem skolen som en arena

---

⁷³ Farstad, Aud (2000) «Den første kvinnelige fylkesordføreren» i *100 år 100 navn – personer som har preget hundreåret på Nordvestlandet*, Ålesund: Sunnmørsposten forlag. Side 24

⁷⁴ Volder 5.9.2013

der hun fikk utøve sitt samfunnsengasjement, både på gymnasnivå og etter hvert under tiden som student i Oslo. I 1970- og 80-årene var hun en del av et lærermiljø på Fagerlia videregående i Ålesund som var svært samfunnsmessig- og politisk engasjert. Hun trekker frem debattklimaet på lærerrommet som en sterk påvirknings- og motivasjonsfaktor. Bystyrets medlemmer besto av mange lærere, og flere av dem var lektorer på Fagerlia. Spesielt partiene Venstre, Høyre og SV var representert blant lærerne.⁷⁵

At det i mange tilfeller er en nær sammenheng mellom ens samfunnsengasjement og politiske interesse, og aktiviteten i barndomsfamilien, bekreftes i undersøkelsen til Means fra 1973. Her hevdes det også at foreldrenes og omgangskretsens engasjement og interesse for politikk kan spille en større rolle for egen utvikling av politisk interesse en ens egne sosiale og yrkesmessige status.⁷⁶

Kampen for barnehageplasser var en sak som engasjerte mange kvinner i 1960- og 70 årene. Både Grethe Bjørlo og Kristin Krohn Devold beskriver denne problematikken som en sak som engasjerte dem både før og etter de selv ble aktive politikere. Driften av barnehager, både i Ålesund og i andre byer, var det stort sett organisasjoner og frivillige som tok seg av. Kommunen stilte opp med økonomiske midler, og la til rette for driften mange plasser, men de hadde ikke noe overordnet ansvar for tildeling og bygging av nok plasser slik det er i dag. Kristin Krohn Devold (H) opplevde selv på 60-tallet at det nærmest var umulig å få barnehageplass til den eldste av barna sine. Småbarnsmødrene som var ville noe mer enn å være hjemmeværende husmor var avhengige av barnehageplass eller barnepass for å kunne realisere en yrkeskarriere eller et politisk engasjement. Krohn Devold opplevde det som urettferdig at man nærmest måtte ha psykiske problemer eller andre sosiale vansker for å kunne få en barnehageplass i byen.⁷⁷

For Unni Hole(Ap) var det kultur og idrett som sto i fokus før hun ble vervet til lokalpolitikken. Hun begynte å involvere seg i Sportsklubben Herd allerede som 14 åring, og da hun kom tilbake til Ålesund i 1970 etter et opphold i Oslo, tok hun engasjementet sitt

---

⁷⁵ Flem 18.12.2013

⁷⁶ Means 1973:14

⁷⁷ Krohn Devold 05.09.2013, W. Bjørlo 14.09.2013

videre. Hun ble formann i Herd og var spesielt engasjert i saker som bedre idrettsanlegg og bedre idretts- og kulturtilbud til barn og unge.⁷⁸

Flere av informantene trekker også frem kvinners rett til selvbestemt abort som en viktig politisk sak de selv var engasjert i. For Eli Flem (V) og Bente Volder (RV) var engasjementet i denne saken også sammenfallende med aktiviteten i Kvinnefronten, der selvbestemt abort i mange år var en av organisasjonens viktigste kampsaker. I ungdomstiden var Eli Flem (V), og mange av medstudentene på «Latinskolen» i Ålesund, inspirert av Amnesty og engasjert i politiske spørsmål rundt blant annet atomvåpen, Vietnamkrigen, Ungarnoppstanden og selvbestemt abort. Mange med henne var engasjert i spesifikke saker uten å innta et partipolitisk ståsted.⁷⁹

Verdifull organisasjonserfaring

Flere kvinner som var synlige og aktive politikere i Ålesund i perioden fra 1970 og frem til 1990-tallet hadde erfaring fra organisasjoner før de ble politikere. Av de kvinnene som ikke er informanter kan spesielt to navn nevnes: Liv Ingebrigtsen fra Arbeiderpartiet kom rett fra Husmorforeningen og inn i politikken. Spesielt i 1980- og 90-årene var hun en av flere markante kvinner i Arbeiderpartiet, og i lokalpolitikken for øvrig. Wenche Fossen fra SV var sammen med Bente Volder en av de mest aktive kvinnene på venstresiden i byen gjennom flere år. Hun var med på å starte Kvinnefronten i Ålesund og har hatt plass i bystyret gjennom flere perioder på 1970- og 80-tallet. Flere av informantene trekker frem Fossen som en svært dyktig og arbeidsom politiker som nytte stor respekt både i og utenfor eget parti.⁸⁰ Så det var altså ikke uvanlig at kvinner hadde organisasjonserfaring, fra spesielt kvinneorganisasjoner, før de ble aktive i politikken. Slik kunne organisasjonene i flere tilfeller fungere som naturlige springbrett inn i politikken. Hadde man gjort seg bemerket i en organisasjon eller en forening som jobbet med enkeltsaker og som hadde fått medieoppmerksomhet, ble man gjerne oppdaget på denne måten.

---

⁷⁸ Hole 4.9.2013

⁷⁹ Flem 18.12.2013

⁸⁰ Volder 5.9.2013, Flem 18.12.2013, Hole 4.9.2013, Bjørlo 14.5.2013, Devold 5.9.2013

Unni Holes (Ap) engasjement for idretten, og aktivitet i en av byens største sportsklubber ble også lagt merke til.⁸¹ Da hun ble rekruttert inn i Arbeiderpartiet i forkant av valget i 1983 hadde hun allerede 13 års erfaring fra organisasjonsarbeid. Hun hadde også sittet som nestformann i Idrettens kontaktutvalg i kommunen, en komite av både politikere og organisasjonsfolk, som sammen skulle arbeide for idrettens kår i byen. Etter 13 års erfaring som formann for Herd og 12 års erfaring fra idrettskretsen sitt styre, visste hun at man måtte jobbe opp i mot kommunen og politikerne for å komme noen vei med for eksempel utbygging av anlegg og økte bevilgninger til ulike idrettstilbud. I følge henne selv var det nok akkurat engasjementet i idretten i byen som førte til at hun ble «headhunted» til valglista i 1983. Hun var en synlig person i byen, som tross alt ikke var så veldig stor, og partiet kunne nok ha nytte av et kjent fjes som kunne dra flere stemmer. At hun var kvinne var selvfølgelig også en fordel når man skulle fylle opp lista med en viss andel kvinnenavn.⁸²

Grethe W. Bjørlo (Ap) ble tidlig aktiv i avholdsbevegelsen. Mange ungdommer var med i organisasjonen den gang, og man samlet seg både til møter, dans og arrangement. Det var ikke så mange andre arenaer å treffes på for ungdommen den gang. Erfaringen fra avholdsbevegelsen gav henne god kunnskap om organisasjonslivet, og trening både i å tale foran folk, og fungere som styrer, sekretær, samt drive med kampanjer for å fremme avholdssaken. Engasjementet for akkurat denne saken var også noe hun tok med seg inn i sitt eget politiske engasjement.⁸³

Både Bente Volder (RV) og Eli Flem (V) var som sagt engasjert i kvinnesaken. Etter at en lokalavdeling av Kvinnefronten ble dannet i Ålesund i 1973 var begge med på demonstrasjoner og arrangement, i regi av organisasjonen, utover på 1970-tallet. Bente Volder var den som tok engasjementet lengst, og var sentral i blant annet Kvinnefrontens kamp mot pornoindustrien på 1970- og 80-tallet. I 1977 var hun med på å brenne «pornobål» utenfor en Narvesenkiosk i byen, en hendelse som ble opptakten til en opphetet feide i media og etter hvert i rettssystemet, mellom «Pornohagen» og Kvinnefronten.⁸⁴ I følge Eli Flem var hun selv ikke med i «den innerste kretsen», men var engasjert i mange av de samme sakene som Kvinnefronten kjempet for/mot. Kjernen besto av flest SVere og RVere. I en forholdsvis

---

⁸¹ Hole 4.9.2013

⁸² Hole 4.9.2013, Sunnmøre Arbeideravis: «Arbeiderjentene fra Aspøya klar til start» 9.9.1983

⁸³ Farstad 2000: 23-24

⁸⁴ Volder 5.9.2013, VG: «Pornoprosess» 23.9.1982, Aftenposten: «Kvinnefronten saksøker Aktuell Rapport» 16.4.1986

liten by som Ålesund var Kvinnefronten den eneste kvinneorganisasjonen på venstresida man kunne samles om, og organisasjonen hadde mange partiløse sympatisører lokalt, i tillegg til kvinner fra den politiske venstresida, fra Arbeiderpartiet og fra Venstre.⁸⁵

Kristin Krohn Devold (H) hadde ingen organisasjonserfaring da hun ble valgt inn i politikken, verken fra politiske organisasjoner eller fra andre type organisasjoner. Selv om hun og flere av mødrene som trillet barnevogn sammen hadde en naturlig tilhørighet til partiet Høyre og var samfunnsengasjerte, og opptatt av lokale saker, var få eller ingen av kvinnene i omgangskretsen partipolitisk aktive eller del av et politisk miljø i 1960-årene.⁸⁶

Politiske aktive mennesker har i følge Means⁸⁷ langt høyere grad enn andre, tilbøyeligheter til å komme fra hjem med engasjerte familiemedlemmer. Informantene forteller om foreldre, venner og ektemenn som har vært samfunnsengasjerte og politisk aktive, og det er ikke urimelig å anta at dette har vært utslagsgivende for deres eget politiske engasjement.

REKRUTTERING TIL LOKALPOLITIKKEN

«Vi trenger flere kvinner på lista»

Det er ikke bare familiebakgrunn, oppvekstmiljø og sosial status som er avgjørende for om og hvordan det politiske engasjementet utvikler seg. En amerikansk undersøkelse blant lokalpolitikere viser at det å faktisk bli spurt eller oppfordret til å stille på liste har stor betydning for ens politiske aktivitet. Dette er utløsningsmekanismen som skal til for at mennesker som er predisponerte for politisk aktivitet skal la seg engasjere i politikken. Undersøkelsen av amerikanske lokalpolitikere viste at et overveiende flertall hadde blitt engasjert i lokalpolitikken fordi noen ba dem om det.⁸⁸ Disse funnene er helt sammenfallende med det mine egne informanter forteller om hvordan de selv ble rekruttert inn i politikken.

Fire av de fem informantene forteller at de ble vervet til arbeid i partiet for første gang i forbindelse med valg. De begynte altså sin politiske aktivitet med å stille til valg. Selv om

---

⁸⁵ Flem 18.12.2013

⁸⁶ Krohn Devold 5.9.2013

⁸⁷ Means: 1973: 15

⁸⁸ Bowman og Boynton sitert i Means 1973:16

flere av kvinnene hadde en naturlig tilhørighet til partiet de stilte på liste for, gjennom aktive familiemedlemmer og venner, så var det kun Bente Volder fra RV som hadde drevet med politisk virksomhet i et politisk parti og/eller en politisk organisasjon før hun ble representant i bystyret i Ålesund og som hadde mest erfaring fra aksjonsvirksomhet. Samtlige av informantene ble bedt av noen andre om å stille opp, og ble selv oppsøkt av representanter for de politiske partiene. Flere av informantene forteller også at de i utgangspunktet stilte seg noe skeptisk til å skulle stille opp som kandidat på en valgliste, de hadde aldri tenkt på seg selv som politiker.⁸⁹ Her er det altså en oppfordring om å stille på liste som har vært utløsningsmekanismen som har satt i gang den politiske aktiviteten hos informantene. Dette viser at det i stor grad var opp til partiene selv om de maktet å skaffe til veie kvinnelige kandidater til valglistene sine. De partiene som ikke var aktive nok i vervingen kunne nok gå glipp av mange dyktige, politisk *predisponerte* kvinnelige kandidater.

Kristin Krohn Devold (H) hadde markert seg i blant annet barnehagedebatten gjennom innlegg i lokalavisen, men hadde den gangen ingen tanker om å bli politiker. Det at hun gav lyd fra seg i mediene og i lokalmiljøet kunne ha vært nettopp det som gjorde at hun etter hvert ble spurt om å stå på liste for Høyre. I følge henne så nok partiet muligheten til å rekruttere inn en ung kvinne på listene som mente noe og samtidig få et kvinnenavn på lista. Da hun ble rekruttert i forkant av valget i 1975 var barna blitt såpass store at de var begynt på skolen. Nå gikk det plutselig an å kombinere et politisk verv med å ha barn. Hun så en mulighet til å kunne bidra med noe i byen, og samtidig gjøre noe *mer enn* å være husmor.⁹⁰

Grethe Westergaard Bjørlo (Ap) hadde som Krohn Devold (H) nok å gjøre hjemme, og hadde ingen tanker om å skulle gå inn i lokalpolitikken da hun ble rekruttert til å stille på liste i 1963. Mannen var den gangen aktiv i Arbeiderpartiet og hadde flere perioder i bystyret bak seg. Selv om hun for så vidt var samfunnsengasjert og opptatt av politiske spørsmål, kom det overraskende på henne da mannen kom hjem fra nominasjonsmøte og kunne fortelle at hun var ønsket på lista av partiet. Hun lot seg til slutt overtale til å takke ja til nominasjon, selv om hun i utgangspunktet ikke kunne tenke seg et politisk verv på det tidspunktet. Ved valget et drøyt halvår senere ble hun kumulert av partiet og valgt rett inn i bystyret, som 31 år gammel husmor.⁹¹

---

⁸⁹ W. Bjørlo 14.9.2013, Krohn Devold 5.9.2013, Hole 4.9.2013, Flem 18.12.2013, Volder 5.9.2013

⁹⁰ Krohn Devold. 00.09.2013

⁹¹ W. Bjørlo 14.5.2013

I motsetning til både Volder(RV), Krohn Devold(H) og Bjørlo(Ap) hadde ikke Eli Flem(V) noe tilhørighet til ett bestemt parti før hun ble spurt om å stille på liste. I følge henne selv kunne hun like godt endt opp i Sosialistisk Venstreparti. Likevel ble det sånn at hun engasjerte seg politisk i Venstre. Hun var på leting etter et partipolitisk ståsted og var engasjert i mange av de samme lokale sakene som både Venstre og SV. Ebba Krogh var venn og nabo og skulle stille på liste for Venstre. Hun ønsket at de skulle stille opp sammen ved kommunevalget i 1979. Eli Flem sa ja. Tidspunktet passet bra, og hun ønsket jo at en sterk kvinnerepresentasjon skulle gi seg utslag. Det politiske vervet var en fin måte å kanalisere engasjementet sitt på. Sammen med Ebba Krogh og to andre venstrekvinner, ble hun valgt rett inn i bystyret i 1979. For hennes del - på første forsøk, uten politisk erfaring og uten å bli forhåndskumulert av partiet ⁹²

Unni Hole (Ap) ble rekruttert, bokstavelig talt, rett fra gata. Hun ble stoppet av en bekjent fra Arbeiderpartiet i 1983, som lurte på om hun ikke kunne tenkte seg å stå på liste. Helt ukjent for partiet var hun selvfølgelig ikke. I likhet med Krohn Devold hadde også Unni Hole en oppfattelse av at partiet var interessert i å kapre noen driftige jenter med meninger. Hun var som tidligere nevnt aktiv i idrettsklubben Herd, og hadde flere verv i idretten som hadde vært med på å gjøre henne synlig i lokalsamfunnet. Unni Hole ble kumulert av partiet da hun stilte på liste for første gang i 1983, og sammen med en annen kvinnelig kandidat, utgjorde hun 50 % av de kumulerte kandidatene til Arbeiderpartiet. ⁹³

Bente Volder ble oppfordret av Rød Valgallianse til å stille på liste, men hadde ikke de samme betenkelighetene med å skulle gå inn i politisk arbeid, som noen av de andre kvinnene. Selv om hun hadde små barn og var i full jobb, ble politikervervet i større grad en naturlig forlengelse av det hun hadde holdt på med i flere år allerede. Ektemannen var politisk engasjert, og da hun kom til Ålesund i 1977 hadde hun jo allerede erfaring fra politisk arbeid i Kvinnefronten og AKP. ⁹⁴

Rekruttering av kvinner inn i politikken var «i vinden» på 70-tallet. Lokallagene i de fleste parti ble oppfordret fra sentralt hold til å jobbe for å skaffe flere kvinner til å stille som

---

⁹² Flem 18.12.2013

⁹³ Hole 4.9.2013, Sunnmørsposten 9.9.1983

⁹⁴ Volder 5.9.2013, Sunnmørsposten: «Nedgira rabulist» 12.6.2004

kandidater, og flere partier begynte å kumulere kvinner oppover på listene. Flere av informantene beskriver hvordan man ikke trengte og slåss seg til en plass på lista første gangen man stilte til valg.⁹⁵ For partiene var det nemlig viktig å oppnå et av de viktigste representativitetskriteriene i politikken, nemlig å ha kvinner med på valglistene. Når partiene hadde forsøkt å rekruttere blant sittende kommunestyrerepresentanter, blant partimedlemmer og tidligere listekandidater, kunne rekrutteringsprosessen deretter sentrere seg rundt personer som hadde engasjert seg i saker eller markert seg i frivillige lag og organisasjoner.⁹⁶ Som vi har sett var det nettopp slik samtlige av informantene ble rekruttert inn i politikken. De ulike partienes nominasjons- og kvoteringspraksis blir diskutert og problematisert ytterligere i neste kapittel.

Motivasjon eller motvillighet for politisk arbeid?

Flere av informantene trekker frem engasjementet for byen som en sterk motivasjonsfaktor for å engasjere seg politisk. Man hadde lyst å bidra til positiv utvikling for sitt eget nærmiljø. Det at kvinner skulle gjøre seg gjeldende i politiske beslutningsprosesser og i samfunnsdebatten var også en viktig motivasjonsfaktor. Flere så på representantvervet som en måte å oppfylle dette på. Man så at skulle man komme noen vei når det gjaldt påvirkning og innflytelse i viktige saker, så måtte det skje via politikken.

Tidligere forskning har pekt på at menn tradisjonelt sett har vært mer interessert i politikk enn kvinner.⁹⁷ Men disse forskjellene er først og fremst til stede når det gjelder rikspolitiske spørsmål. Når det gjelder lokalpolitikk derimot har det visst seg at kvinner er minst like interessert som menn. Lokalpolitikken handler i stor grad om enkeltsaker, om spørsmål som spesifikt påvirker det lokalsamfunnet man er en del av. Og det er de enkelte sakene, de tingene det går an å gjøre noe med på det lokale planet, som ser ut til å engasjere kvinner i størst mulig grad. I tillegg har kvinner historisk sett hatt tendenser til å være mest opptatt av det velferdspolitiske - spørsmål omkring skole, barnehager, helse og eldreomsorg.⁹⁸ Aars og Christensen viser til at det nettopp er dette saksfeltet kommunepolitikken dreier seg om.

---

⁹⁵ W.Bjørlo 14.9.2013, Krohn Devold 5.9.2013, Hole 4.9.2013, Flem 18.12.2013, Volder 5.9.2013

⁹⁶ Aars, Jacob og Ringkjøb, Hans-Erik.(2008) «Får vi også vere med? Om kvinner i norsk lokalpolitikk» .Rokkansenteret. Notat. 3

⁹⁷ Means 1973: 110-111, Aars og Ringkjøb, 2008

⁹⁸ Aars, Jacob og Christensen, Dag Arne (2008) «Hvis bare flere kunne stille! Politisk motivasjon blant kvinner og menn». Notat til prosjektet: «Utstillingsvindauge for kvinner i lokalpolitikken».

Kommunenes aller viktigste og tyngste oppgave er jo å drifte det kommunale velferdstilbudet til innbyggerne. Når samtlige av informantene snakker om sin egen motivasjon for å tre inn i lokalpolitikken så snakker de om å bry seg om byen sin, om å utgjøre en forskjell for enkeltmennesker og å skape forandringer i lokalsamfunnet.⁹⁹ Dette må ses i direkte sammenheng med den overnevnte forskningen.

Flere av informantene, spesielt de med små barn på tidspunktet, var likevel noe skeptisk til å rekrutteres på valgliste. Flere av dem forteller at de verken hadde ambisjoner om eller forventninger til å bli valgt inn i bystyret da de ble spurt om å stille på liste første gang. Grethe Bjørlo (Ap) og Kristin Krohn Devold (H) ble rekruttert rett fra kjøkkenbenken, mens Unni Hole (Ap) ble spurt tilfeldig på gata av en hun kjente som var medlem i Arbeiderpartiet. For Eli Flem (V) kom forespørselen om å stille på liste på et gunstig tidspunkt. Likevel hadde heller ikke hun noen forventninger om at hun faktisk skulle bli valgt inn første gangen.

Informantene har hatt et inntrykk at det generelt var vanskelig å få kvinner til å stille på lister for de politiske partiene. I noen partier vanskeligere enn andre. Undersøkelsene til både Means og Aars og Ringkjøp bekrefter også dette.¹⁰⁰ I tillegg til kvinner stikker også småbarnsforeldre seg ut som en gruppe det historisk sett har vært vanskelig å rekruttere til politiske verv. Og jo lenger tilbake i tid vi går jo skjevere har fordelingen vært mellom menn og kvinner når det gjelder det daglige ansvar for barn og hjem. Kvinnene som ble vervet inn på listene på 60, 70- og 80 tallet tilhørte altså en gruppe som det samlet sett var vanskelig å få til å stille som kandidater.

Informantene forteller hvordan mange kvinner vegret seg og mente selv de ikke var egnet. Selv om de var samfunnsengasjerte mennesker, hvorfor skulle *de* helt uten politisk erfaring, stjele plassen til en mer erfaren mannlig politiker? Det var vanlig med 3-4 barn i hver familie, og i tillegg til forpliktelser med husarbeid og kanskje en yrkeskarriere i tillegg, så mange kvinner rett og slett ikke at det var mulig å kombinere dette med et politisk verv.

Det hadde vært lett å takke nei den første gangen. I følge Krohn Devold var det vanligere at man takket nei enn at man takket ja. Det er ingen tvil om at det for både husmødre med små barn og for yrkeskvinner ville være en ekstra belastning å skulle ta på seg et lokalpolitisk

---

⁹⁹ W. Bjørlo 14.9.2013, Hole 4.9.2013, Krohn Devold 5.9.2013, Volder 5.9.2013, Flem 18.12.2013

¹⁰⁰ Aars og Ringkjøp. 2008

verv. Likevel var det jo flere og flere kvinner utover på 1970-tallet som gjorde akkurat det. Krohn Devold hadde inntrykk av at mange kvinner brukte forpliktelser hjemme og manglende erfaring – og utdanning som en unnskyldning for å ikke la seg nominere. Hun selv hadde den innstillingen at: «det man ville nok, det fikk man til!»¹⁰¹ Ettersom kvinnene fikk mer erfaring, stilte saken seg annerledes. Viljen til å stille og bli valgt inn ble sterkere for alle informantene etter deres første periode som folkevalgt. De ønsket å fortsette. Motivasjonen for det politiske arbeidet var altså ikke konstant på samme nivå.

Flere av informantene trekker frem viktigheten av å ha en mann som stilte opp hjemme, mens de selv var aktive i politikken.¹⁰² Den gang var møtene lagt midt i leggetiden, og det er klart at de kvinnene som hadde små barn og ville være aktive politikere, var avhengig av en viss arbeidsfordeling i hjemmet for å få kabalen til å gå opp. At vervet i bystyret ikke var betalt slik det er i dag gjorde nok også sitt til at mange vegret seg. Datteren til en av informantene mintes i voksen alder hvor travelt moren hadde det da hun og søsknene var små og moren var aktiv i bystyret: «*Vi fikk maten på bordet og så sprang du på møte*».¹⁰³

Tidlig på 1960-tallet var der mange menn mellom hver kvinne i bystyret. Når man i tillegg til å være politiker, var husmor med små barn, ble det lagt merke til i byen. Grethe Westergaard Bjørlo(Ap) var en av dem som fikk oppleve hvordan mange hadde en oppfatning av at kvinne- og husmorrollen ikke ble sett på som forenlig med politikerrollen. Da hun ble valgt inn i bystyret i 1963 ble det blant annet gjengitt henne av folk hun kjente at andre fremmede folk i byen snakket om henne og hvordan i all verden det måtte se ut hjemme hos familien Bjørlo, nå som hun *både* skulle være husmor og politiker.¹⁰⁴

NY I PARTIET

Unge jenter og gamle gubber

Samtlige av informantene uttrykker at de følte seg godt mottatt i partiene etter at de hadde blitt rekruttert inn på valglistene. Det året Eli Flem(V) stilte til valg for første gang, var de fire

---

¹⁰¹ Krohn Devold 4.9.2013

¹⁰² W. Bjørlo 14.9.2013, Hole 4.9.2013, Krohn Devold 5.9.2013, Volder 5.9.2013, Flem 18.12.2013

¹⁰³ Krohn Devold 5.9.2013

¹⁰⁴ W. Bjørlo 14.9.2013

kvinner blant de seks første kandidatene, og alle de fire kvinnelige nykomlingene ble valgt inn i bystyret. Hun og de andre kvinnene som kom inn i partiet i 1979 ble møtt med en «*sunns og forståelig skepsis*» på det første møtet.¹⁰⁵ De kom jo egentlig fra intet, og mange av de trofaste partisliterne, gamlakara, ble skjøvet nedover på listene. Men som hun selv sier det om sitt eget parti: «*Det var aldri vanskelig å være kvinne i Venstre*».¹⁰⁶

Kristin Krohn Devold (H) uttrykker at hun ble møtt med åpne armer av de mannlige mer erfarne partifellene. Så lenge man var interessert i å gjøre en innsats, så ble man også som ung kvinne lyttet til. Selv om Høyre den gang var preget av middelaldrende og eldre forretningsmenn, peker Krohn Devold på at det ofte var de eldre kvinnene i partiet som var mest skeptiske til de nye jentene, og at «kvinner var kvinner verst» på dette området.¹⁰⁷ De andre informantene mener også å ha blitt behandlet på en god måte av partiet da de var helt nye. Mennene, som utgjorde majoriteten av partiledelsen, var stort sett interessert i hva de hadde å si, og ønsket at de skulle bidra. De synes alle at de fikk interessante oppgaver og mye ansvar og tillitt da de var helt ferske i partiet.

I RV var ikke mannsdominansen til stede slik som i de øvrige partiene. Det var minst like mange kvinner som menn i partiledelsen, og partiet jobbet spesielt med å få mange kvinner med i toppen og styrke kvinners posisjon i politikken. Man var opptatt av å styrke selvtilliten til de nye unge kvinnene i partiet, og jobbet med å gi dem politisk opplæring. Bente Volder forteller hvordan de den gangen var opptatt av at kvinnene måtte «gå inn i flokk». De skulle jobbe og forberede seg *sammen*, slik at man kunne backe hverandre mest mulig underveis. Selv om de visste at de kun kom til å få 1 representant inn i bystyret, var avtalen at den som sto øverst skulle jobbe sammen med den øvrige partigruppen i alle saker og forberedelser, og der var kvinnene i flertall.¹⁰⁸

Kvinnelag i partiene

RV sto som sagt i en særposisjon når det gjaldt å løfte kvinner fram i partiet, og hadde en kvinnepolitisk tilnærming i så nær alle saker de jobbet med. Men hvordan forholdt de andre informantene seg til partienes kvinnelag den gang? Mye tyder på at aktiviteten i de særskilte

---

¹⁰⁵ Flem 18.12.2013

¹⁰⁶ Flem 18.12.2013

¹⁰⁷ Krohn Devold 5.9.2013

¹⁰⁸ Volder 5.9.2013

kvinnelagene var i ferd med å dabbe av i flere partier i Ålesund på 1970- og 80-tallet. Dette støttes også av Means undersøkelse fra 1973, der det hevdes at kvinnelagene i partiene i flere år hadde hatt svikt både i rekruttering av partikvinner og i politisk makt innad i partiene, på 1970-tallet.¹⁰⁹ Kun en av de fem informantene var spesielt aktiv i partiets særskilte kvinnelag, hvis man da ser bort fra RVs representant, som sammen med flere drev kontinuerlig kvinnepolitisk arbeid i partiet.¹¹⁰ Unni Hole var medlem i og etter hvert leder av Arbeiderpartiets Kvinnepolitiske utvalg på fylkesnivå. Slik tok hun engasjementet i partiets kvinneforening lenger enn de fleste av medlemmene av de ordinære kvinnelagene i partiene.

Verken Kristin Krohn Devold(H), Grete Westergaard Bjørlo og Eli Flem ønsket å være aktive i partienes kvinnelag.¹¹¹ I tiårene før og etter krigen hadde Venstrekvinnene i Ålesund vært sterke. De drev både med skoloring av nye kvinner og satte politisk agenda i partiet.¹¹² Men når vi kom til 1970- og 80-tallet, perioden der kvinnene virkelig begynte å gjøre seg gjeldende i politikken, var det ikke lenger en forutsetning å være med i Venstrekvinnelaget for å komme seg opp og frem i lokalpolitikken.

*«Nei det gjør jeg ikke! Jeg står i Arbeidersamfunnet, der er det åpent for kvinner og menn, og jeg har ingen grunn til å gå inn i noe kvinneforening. Jeg vil være sammen med alle, og ikke separat».*¹¹³

Slik svarte Grethe Westergaard Bjørlo de som oppfordret henne til å melde seg inn i Arbeiderpartiets kvinneforening da hun ble valgt inn i bystyret i 1963. I følge henne ble responsen hennes ikke særlig godt mottatt av de kvinnene som var med i kvinneforeningen, spesielt ikke de eldre. Både Bjørlo og flere av informantene uttrykker at de hadde en oppfatning av at «dameforeningene» i partiene hørte forrige generasjon til.¹¹⁴

I Høyre var det stort sett de eldre kvinnene som var med i kvinnelaget og Kristin Krohn Devold følte verken at hun hørte hjemme der, eller at Høyrekvinnene satte noen politisk agenda i særlig grad. De gjorde en uunnværlig jobb når det kom til praktiske gjøremål, som å

---

¹⁰⁹ Means 1972

¹¹⁰ Volder 5.9.2013, Hole 4.9.2013

¹¹¹ Krohn Devold 5.9.2013, Flem 18.12.2013, W. Bjørlo 14.5.2013.

¹¹² Flem 18.12.2013

¹¹³ W. Bjørlo 14.5.2013

¹¹⁴ W.Bjørlo 14.05.2013, Krohn Devold 5.9.2013, Flem 18.12.2013

brette konvolutter og distribuere valglister i forbindelse med valg og valgkamp. Men likevel opplevde hun Høyrekvinnene mer som en støtteforening for den øvrige partigruppen enn som en maktfaktor i partiet. Hun uttrykker hvordan mange kvinner i Ålesund Høyre på 70- og 80-tallet synes at kvinneforeningen var «noe tull». Selv om det fantes flere høyrekvinner som var med i Høyrekvinnelaget og på samme tid var politisk aktiv i bystyret, beskriver Krohn Devold et skille mellom de som var med og dem som ikke var med i Høyrekvinnene. De som holdt seg utenfor var stort sett de litt yngre kvinnene som etter hvert ble valgt inn i bystyret. De som var medlem av kvinnelaget holdt seg der, var fornøyd med det, og hadde ikke så store ambisjoner om å komme seg inn i politiske maktposisjoner.¹¹⁵

KAPITTEL 3: OPPSUMMERING

De fleste informantene trekker frem familien under oppveksten som samfunnsengasjerte og opptatt av politiske spørsmål i større eller mindre grad. En sammenheng mellom familie, og oppvekstforhold og senere politisk aktivitet er tydelig både i tidligere forskning og blant informantene i denne oppgaven. Også organisasjonserfaringen til flere av informantene ser ut til å ha spilt en rolle for det videre engasjementet. Både Unni Hole (Ap), Grethe W. Bjørlo (Ap) og Bente Volder (RV) har alle hatt organisasjonserfaring før de ble rekruttert inn i politikken, og trekker frem dette engasjementet som medvirkende til eller sammenfallende med sin egen politiske aktivitet.¹¹⁶

Selv om flere av kvinnene ble rekruttert rett inn på valglistene uten å ha vært aktive i partiet først, var de ikke helt ukjente. Flere av informantene har til felles at de hadde gjort seg synlige gjennom engasjement i lokalmiljøet og frontet politiske standpunkt gjennom media. I tillegg hadde flere familiemedlemmer som var politisk aktive. Både Bente Volder og Grethe W. Bjørlo var gift med aktive politikere. Selv om de alle har vært samfunnsengasjerte mennesker på den tiden de ble rekruttert inn i politikken, later det til at den store politiske interessen, for noen av informantene har vært en *følge* av den politiske deltakelsen, snarere enn en årsak. Alle ble aktivt rekruttert, rett og slett spurt om å stå på liste.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Krohn Devold 5.9.2013

¹¹⁶ Westergaard Bjørlo 14.5.2013, Volder 5.9.2013, Hole 4.9.2013

¹¹⁷ Krohn Devold 5.9.2013, Flem 18.12.2013, Westergaard Bjørlo 14.5.2013, Hole 4.9.2013, Volder 5.9.2013

De fleste hadde inntrykk at det for mange partier var problematisk å få kvinner til å stille på lister. Informantene opplevde selv presset ved å skulle ta på seg et politisk verv samtidig som man skulle være husmor og kanskje yrkesaktiv. De trekker også frem ektefellene som stilte opp hjemme som en viktig forutsetning for at de kunne utøve sitt politiske engasjement. Når det gjaldt aktivitet i kvinnelagene i partiene, kan det virke som de kvinnene som var mest aktive i bystyret, ikke nødvendigvis var de samme som var medlem i kvinnelagene.¹¹⁸

Informantene uttrykker alle at de har følt seg velkommen i partiet, selv om flere hadde lite erfaring da de begynte å jobbe politisk. Men hvordan artet ting seg etter hvert? Var veien til en plass på lista og videre inn i bystyret like lett å gå etter å ha fått noen års erfaring på baken? Selv om alle har følt seg velkomne viser neste kapittel hvordan flere har kjent på presset i det de har nærmet seg verv som tradisjonelt sett har vært mannsdominerte.

---

¹¹⁸ Krohn Devold 5.9.2013, Flem 18.12.2013, Westergaard Bjørlo 14.5.2013.

KAPITTEL 4: FRA LISTEFYLL TIL FOLKEVALGT - MULIGHETER OG UTFORDRINGER UNDERVEIS

Veien inn i politikken lå åpen for de kvinnelige informantene. Det viser seg nemlig at det var partiene som var de ivrigste til å verve dem inn i politikken. Men var muligheten for politisk deltagelse like gode etter hvert som årene gikk? Etter hvert som kvinnene fikk mer erfaring og politisk tyngde, skulle man tro at partiene var opptatt av å løfte dem frem i størst mulig grad. Hvis man først skulle jobbe for å få kvinner med på listene, hvorfor ikke støtte dem hele veien?

Og det opplevdes slik for noen, at partiet var støttespillere etter hvert som man selv fikk større politiske ambisjoner.¹¹⁹ Men i andre tilfeller skal vi se at tradisjoner og hierarkier kunne være til hinder for å få kvinner til topps i politikken. To viktige faser i det lokalpolitiske rekrutteringsarbeidet viser seg å være spesielt betydningsfulle for å ivareta kvinnerepresentasjonene i politikken. Nominasjonene til valglister er selvsagt avgjørende for om kvinner i det hele tatt kommer med på lista. Om kvinner blir kumulert på topplasser eller ikke, har som vi skal se, vært mest avgjørende i de partiene der det er mange om plassene. I denne omgang er det Arbeiderpartiet som viser seg å være det partiet som det kanskje har vært vanskeligst å komme til topps i lokalt. Med alle sine fagforeningsmenn og tradisjoner har partiet ikke alltid vært like flink til å sette den politiske likestillingen mellom kjønn på dagsorden. Ikke minst har dette vist seg i konstitueringsprosessen der partiene fordeler lokalpolitiske verv seg imellom etter at valget er unnagjort.

I dette kapitlet diskuteres det hvordan partienes nominerings- og kvoteringsnormer lokalt har vært til fordel eller bakdel for kvinnene i partiene. Svingninger i den totale kvinnerepresentasjonen blir gjort rede for. Valgene i 1979 og 1983 fortøner seg som henholdsvis en suksess og et nederlag for kvinnene i Ålesund. Så hvilke faktorer har vært med på å fremme eller hemme kvinnerepresentasjonen? Partienes prioriteringer, velgeratferden til befolkningen og størrelses- og maktforhold mellom partiene, er som vi skal se, alle forklaringer på svingninger i kvinnerepresentasjonen på 1970- og 80-tallet.

---

¹¹⁹ Krohn Devold 4.9.2013, Flem 18.12.2013

NOMINERING OG KVOTERING

Maktfaktorer og etablerte tradisjoner

Høyrekvinnene ser ut til å ha fungert mer som en klubb enn som en politisk maktfaktor i partiet på 1970- og 80-tallet. Venstrekvinnene hadde gjennom årtier vært sterke og med en betydelig påvirkning på det øvrige partilaget. Men også i Venstre var det slik at det var langt i fra alle de politisk aktive kvinnene som var medlem i kvinnelaget. Men hva med Arbeiderkvinnene? I følge Grethe Westergaard Bjørlo var det flest eldre kvinner som var med i kvinneforeningen til Arbeiderpartiet i Ålesund da hun kom inn i politikken på begynnelsen av 1960-tallet, og kvinneforeningen hadde både makt og innflytelse i partiet.

«Storeguttane» i politikken på 1970- og 80-tallet, slik de blir omtalt av flere av informantene, var dominerende i Arbeiderpartiet. Her spilte tradisjoner og vante posisjoner en kanskje større rolle enn i de øvrige partiene. Det var trangere om plassene, og flere som bare *måtte* være med. LO og de lokale fagforeningene var en viktig maktfaktor i partiet. Representanter herfra fikk ofte forrang fremfor de mindre erfarne folkevalgte i partiet, og i mange tilfeller kunne dette gå ut over kvinnene. Særlig *Jern og Metall* var mektig og hadde mange «folk fra gølv» inne i viktige posisjoner. Både Unni Hole og Grethe Westergaard Bjørlo sto på valgliste sammen med kvinner som kom fra fagbevegelsen. Grethe Bjørlo minnes hvordan man nærmest ble oppfordret til å holde seg inne med *Jern og Metall* hvis man visste sitt eget beste. En gang tidlig i sin politiske karriere ble hun invitert opp til fagforeningskontoret og møtt med: «Velkommen til løvens hule». De var ikke vante med en kvinne som gjorde det klart at hun verken ville akseptere å bli diktert eller forsøkt påvirket til å stemme den ene eller den andre veien.¹²⁰ En oversikt over Arbeiderpartiets fagforeninger viser at *Jern og Metall* fremdeles var den arbeiderforeningen med flest medlemmer i Ålesund, så sent som i 1981.¹²¹

Flere av informantene uttalte at de den gang hadde inntrykk av at nominasjonsprosesser og slike ting foregikk på en mer demokratisk måte i de andre partiene.¹²² Kanskje hadde dette å gjøre med Arbeiderpartiets tradisjoner og maktforhold innad i partiet, som beskrevet over. Var det lettere å være kvinne i eksempelvis Høyre og Venstre enn i Arbeiderpartiet? Fordi

---

¹²⁰ Intervju med Grethe Westergaard Bjørlo 14.9.2013

¹²¹ Oversikt over Arbeiderpartiets foreninger per 1.februar 1981, gjengitt i Arbeiderpartiets møteprotokoll for 1981. Oppbevart ved Interkommunalt arkiv i Møre og Romsdal

¹²² Krohn Devold 5.9.2013, Flem 18.12.2013, Volder 5.9.2013

fagforeningene krevde innflytelse ble det flere folk om plassene. Når gamle tradisjoner skulle holdes i hevd var det de med skoloring og erfaring, de som kunne gamet, som ble prioritert. Og dette var nødvendigvis mennene.

Statsvitere som Helga Hernes¹²³ har hevdet at rekrutteringen til politiske maktposisjoner har favorisert menn. Dette på bakgrunn av at de mannsdominerte organisasjonene, som for eksempel fagbevegelser, fungerte som springbrett til politiske posisjoner og verv. De kvinnepolitiske «sosiale» organisasjonene egnet seg ikke like godt som springbrett til slike offentlige posisjoner.

Nominering og kvotering i partiene

I følge loven om kommunevalg av 1.juli 1925 kunne partiene gjøre som de ville når det kom til nominasjonsmetoden i forkant av valg, så lenge de forholdt seg til frister for innsendelse av valglister. I følge Means har det vanligste vært at listene har blitt godkjente på et partimøte hvor medlemmer hadde adgang og der nominasjonsnemndas forslag til valgliste ble presentert. Hvert parti kunne nominere like mange kandidater som det var plasser i kommunestyret, eller i større kommuner der bystyret talte flere enn 41, kunne man i tillegg nominere 20 flere enn det var plasser i styret.¹²⁴ Dette var og er tilfellet i Ålesund, som på 1970 og -80-tallet hadde 61 plasser i bystyret. I tillegg har de politiske partiene hatt tilgang til nærmest å sikre toppkandidatene sine en plass i de folkevalgte organene. Dette kunne de gjøre ved å kumulere en eller flere navn på toppen av listen, inntil tre ganger. Når en kandidat var kumulert mottok han/hun tilsvarende opp med stemmer hver gang en velger brukte partiets liste.¹²⁵

Kvoteringspraksisen i de ulike partiene kan gjenspeile i hvilken grad kvinner fikk anledning til å hevde seg og «komme seg opp og fram» i politikken. De politiske partiene har hatt en nøkkelrolle i arbeidet med å styrke kvinners posisjon i politikken, og det er vist at partienes prioriteringer på listene er førende for hvem som blir valgt.¹²⁶ Medlemmene i nominasjonskomiteene har spilt en viktig rolle, fordi rekrutterings- og nominasjonsprosessene

---

¹²³ Sitert i Blom, 1999: 324

¹²⁴ Means 1973: 118

¹²⁵ Means 1973: 119

¹²⁶ Ringkjøb, Hans-Erik (1997): *Rekruttering til lokalpolitikken. Ei undersøkning av partia sitt rekrutterings- og nominasjonsarbeid i fire norske kommunar.*

i partiene legger premissene for hvem som til syvende og sist ender opp med de ulike politiske verv i lokaldemokratiet. Tidligere undersøkelser viser at det er har vært og fremdeles er, middelaldrende og eldre menn som er dominerende i partienes nomineringsarbeid. Nominasjonskomiteene har vært mannsdominerte i enda større grad enn både valglistene og kommunestyrene. Denne gruppen av menn har hatt en tendens til å ville rekruttere sittende kandidater, som også er menn. Dessuten vil de gjerne ha toppkandidater med erfaring, noe det også er de sittende mennene som tradisjonelt sett har hatt.¹²⁷ I protokollen for Ålesund Venstre i 1982 kan man imidlertid se at seks av tretten medlemmer i partiets nominasjonsnemnd for det kommende kommunevalget var kvinner. Kanskje kunne dette ha å gjøre med den sterke kvinnerepresentasjonen som partiet opplevde ved valget i 1979?¹²⁸

Samtlige av informantene opplevde at de var ønsket som medlemmer av partiet og på valglista den første gangen de stilte som kandidat til bystyret. Samtidig sier også flere av dem at de hadde inntrykk av at mange i partiledelsen følte et visst press fra sentralt hold når det gjaldt å rekruttere kvinner. Det å verve og kvotere kvinner inn i politiske maktposisjoner var først og fremst initiert fra sentralstyret i partiene.¹²⁹ Hvordan opplevde så informantene at praksisen omkring kvotering og nominering i partiene kunne være til fordel eller ulempe for dem selv og de øvrige kvinnene i partiet?

Selv om Høyre aldri innførte noen kvoteringsregler, verken fra sentralt eller lokalt hold, så var det en debatt i partiet omkring dette temaet på begynnelsen av 1980-tallet. Formelle kvoteringsregler ble aldri vedtatt, men likevel var partiet opptatt av at valglistene skulle ha et visst mangfold. Høyres valgliste for 1975 viser at de fire første på listen var kumulert, av disse én kvinne. I ingressen til listen presiseres det også at partiet har lagt vekt på «å få til en god geografisk – faglig, og aldersmessig spredning».¹³⁰ Listen viser at det var mange kvinnenavn blant de 20-30 øverste kandidatene. I følge Kristin Krohn Devold var partiet opptatte av at det skulle være noenlunde annenhver kvinne og mann på de øverste plassene og nominasjonskomiteen gjorde en skjønsmessig vurdering omkring dette foran hver nominasjonsrunde. Det ble flere og flere jenter i Høyre utover på 1970- og 80-tallet. Kristin Krohn Devold minnes hvordan både hun selv om flere av de andre nye jentene i partiet var i

---

¹²⁷ Aars, Jacob og Ringkjøb, Hans-Erik (2008) «Nominering og konstituering i norske kommunar. Notat til Prosjektet: «Utstillingsvindaug for kvinner i lokalpolitikken».

¹²⁸ Årsprotokoll for Ålesund Venstrelag fra 1982. Oppbevart ved IKAMR

¹²⁹ Krohn Devold 05.09.2013, Hole 4.9.2013, Flem 18.12.2013

¹³⁰ Høyres valgliste gjengitt i Sunnmøre Arbeideravis, 6.3 1975

mot å bli kvotert inn i politiske posisjoner. Hvorfor skulle en dyktig erfaren politiker bli skubbet ut til fordel for en ung uerfaren kvinne?¹³¹

Studier av Aars og Ringkjøb (2008) har vist nettopp dette, at partiene, selv om de ikke forholder seg til sentralgitte kvoteringsregler, forsøker å balansere valglistene. For å ivareta det demokratiske idealet i måten de nominerer på, har det vært viktig for partiene å ta hensynet til sosial representativitet på alvor. Det vil si at partiene søker å sette sammen en liste som appellerer til velgerne ved at de fleste sosio-demografiske grupper er representert. For eksempel vil det være viktig å ha med et visst antall kvinner på listene, samt å nominere kandidater med ulike typer yrker og ulik alder.¹³²

I Venstre innførte man en nasjonal bestemmelse om kvotering i 1974, dog kun i partiorganene og ikke på valglistene. Men Venstre hadde blitt splittet i 1972¹³³ og det var viktigere enn noen gang å få bygge opp igjen partiet og få flere kvinner med på listene. Selv om de formelt sett ikke *måtte* kvotere, hadde partiet lokalt, i følge Eli-Janneke Flem, en oppfatning om at både menn og kvinner måtte være minst 40 prosent representert på valglistene.¹³⁴ De holdt seg stort sett, som de fleste andre politiske parti, til et alfabetisk prinsipp, der kun toppene var kvotert inn. Selv om Venstre var opptatt av å styrke kvinnerepresentasjonen, var de også opptatt av å dyrke det demokratiske i måten å sette opp valglistene på. Forut for valget i 1991 leverte de en omvendt alfabetisk liste, noe som førte til at en kandidat med etternavn på W, kom inn i bystyret.¹³⁵ Både ved valget i 1979 og i 1983 hadde de levert en ren alfabetisk liste, med kun én kumulert toppkandidat.

Bente Volder og partifellene i Rød Valgallianse tok nok kvinnerepresentasjonen på større alvor enn de fleste andre politiske parti i Ålesund. De hadde som prinsipp at det skulle være annenhver kvinne og mann på listene. Likevel var fire av de seks første på lista i forkant av valget i 1983 kvinner. Partiet var som nevnt opptatt av at kvinner skulle gå inn i politikken i flokk, og nominerte mange kvinner til topps på listene på bakgrunn av dette.¹³⁶

---

¹³¹ Krohn Devold 5.9.2013

¹³² Aars og Ringkjøb 2008

¹³³ Venstre ble splittet i 1972., i henholdsvis Venstre og Det Norske Folkeparti (DNF) I Ålesund gikk en av to sentrale kvinnene i Venstre, Randi Havnevik Devold og Signe Bøyum Fjærtøft, over til DNF.

¹³⁴ Flem 18.12.2013

¹³⁵ Valglistene til Venstre fra 1991, gjengitt i Skorgevik, Kjell (2006) Ålesund Venstrelag 1883 – 2006. Side 113

¹³⁶ Volder 5.9.2013

Det viser seg altså at nominasjonskomiteene, i enda større grad enn både valglistene og kommunestyrene, har vært reneste mannsbastionene i mange partier. Som blant annet Aars og Ringkjøb har pekt på, har denne gruppen hatt en tendens til å ville rekruttere sittende kandidater, som i de fleste tilfellene, i alle fall tilbake på tidlig 70-tall, også var menn.¹³⁷

NOMINASJONSSTRIDEN I ARBEIDERPARTIET I 1975

Opp og frem

Vi har sett at samtlige av informantene opplevde det som lett å komme seg inn i politikken som kvinne på 70- og 80-tallet. Partiene var nærmest på jakt etter unge, engasjerte kvinner som var villige til å stille på valglistene. Men hva når man begynte å gjøre seg bemerket, og ble ambisiøs og mer erfaren? Ble man møtt med like åpne armer *da*, når man kanskje var begynt å bli flinkere enn de skolerte mennene i partiet? Var det like lett å komme seg opp og frem i politikken, som å komme seg inn? Kanskje var det egne partifeller som var de verste til å holde tilbake unge fremadstormende kvinner? En historie fra nominasjonsrunden i Arbeiderpartiet før valget i 1975 viser at det ikke alltid var like populært når kvinner begynte å true mennenes posisjoner.

1975 var altså FNs kvinneår. Man hadde i årene før vært vitne til at kvinnene i mange kommuner på Østlandet hadde inntatt kommunestyrene i stor skala. Ålesund hadde ikke hatt den samme utviklingen, og ikke merket noe nevneverdig til kvinners inntog i politikken. Kvinnerepresentasjonen i byen sto nærmest på stedet hvil.

Grethe Westergaard Bjørlo hadde allerede opparbeidet seg solid politisk erfaring, og hadde vært representant i bystyret for Arbeiderpartiet siden 1963. Hun hadde bodd i Oslo ett år, samtidig med at hun tok lærerskolen, og hadde god kontakt med partifellene der. Hun hadde allerede sittet en periode i formannskapet, og var høyaktuell som nestgruppeleder i Arbeiderpartiet i Ålesund.¹³⁸ Hun hadde altså i løpet av åtte år gått fra å være husmor på fulltid til å bli en av partiets viktigste og mest markante folkevalgte i byen. Da hun kom hjem til Ålesund fikk hun vite at regjeringen hadde oppnevnt henne som medlem av Statoils

---

¹³⁷ Aars og Ringkjøb 2008

¹³⁸ W. Bjørlo 14.5.2013

representantskap. I tillegg hadde hun på samme tid blitt valgt inn som den første kvinnelige lederen i det som den gang het *Bestyrelsen av Norges Bank i Ålesund*. Det var ikke hverdagskost at en forholdsvis ung kvinne fikk slike verv på den tiden, i alle fall vakte det oppsikt i partiet i hjembyen.¹³⁹

Truede posisjoner

Da tiden var kommet for partiets nominasjonsmøte i forkant av valget i 1975 så hun på det som en selvfølge at hun kom til å være blant toppkandidatene på listen. Med tanke på at hun var kvinne ville det mest sannsynlige være at hun ble vurdert til den kumulerte andre plass, etter partiets kommende nye gruppeleder.

Nominasjonskomiteen hadde satt opp et listeforslag som de delte ut på møtet, der det var 65 oppmøtte medlemmer. Listen inneholdt seks kumulerte navn.¹⁴⁰ Grethe W. Bjørlo sto ikke, slik hun hadde antatt, på noen av plassene. Det oppsto umiddelbart diskusjoner på møtet, både angående hvem som var satt opp på lista og det høye antallet som var satt opp på kumulerte plasser. Møteprotokollen viser at det kom ulike forslag på om det burde være to, tre eller seks kumulerte. Noen forlangte å få vite nøyaktig hvem i nominasjonskomiteen som hadde nominert hvilke personer, flere mente at nominasjonsmøtet måtte utsettes. Og slik ble det. Nytt, eller *fortsettende* nominasjonsmøte ble vedtatt, og skulle finne sted 14.mai.¹⁴¹

Grethe W. Bjørlo beskriver selv at hun nærmest fikk sjokk på nominasjonsmøtet og at det var flere andre i partilaget som heller ikke kunne fatte hva som hadde skjedd.¹⁴² I fortvilelsen over å ha blitt oversett og forbigått av nominasjonskomiteen bestemte hun seg for å skrive et brev til komiteen og be seg strøket av lista. Det ble mildt sagt oppstandelse i partiet. Pressen fikk snusen i hva som hadde skjedd og det fulgte oppslag og leserinnlegg i avisen. Flere fra publikum mente at nå var det janteloven som var ute og gikk i lille Ålesund.

Da det nye utsatte nominasjonsmøte skulle holdes, ble hun nærmest overtalt til å komme. 75 andre partimedlemmer hadde også møtt opp. Diskusjonen omkring antall kumulerte kandidater fortsatte, og nominasjonskomiteen presenterte innspill til lista som hadde kommet fra fagforeningene og de ulike bydelslagene i partiet. *Jern og Metall* ytret blant annet ønske

---

¹³⁹ W. Bjørlo 14.5.2013

¹⁴⁰ Møteprotokoll for Arbeiderpartiet i Ålesund. 9.4 1975

¹⁴¹ Møteprotokoll for Arbeiderpartiet i Ålesund. 9.4 1975

¹⁴² W.Bjørlo 14.5.2013

om en spesiell kandidat skulle settes opp på kumulert andre plass. Gjennom votering ble det vedtatt at partiet skulle sette opp to kumulerte kandidater, og at resten skulle settes opp alfabetisk. Så var det et av partimedlemmene som mente at en kvinne burde kumuleres i toppen og flere mente at dette burde være Grethe W. Bjørlo. Hun ble foreslått på første plass men tapte voteringen knepent mot en av de mannlige partitoppene. Selv om det kom inn flere motforslag på andre plassen, vant hun overlegent i flere voteringsrunder og ble satt opp på den endelige listen som en av partiets to kumulerte toppkandidater. Samme år ble hun nestgruppeleder og valgt inn som eneste kvinne blant partiets fem representanter i formannskapet.¹⁴³

Så hva var det som gjorde at en nå erfaren kvinne, som både hadde sittet i formannskapet og blitt vist betydelig tillitt av regjeringen, ikke lenger ble ansett av nominasjonskomiteen som en toppkandidat? Hun var både populær blant velgerne, hadde vist seg å være dyktig, og ikke minst så var hun engasjert og interessert i å fortsette i politikken. Ville de ikke ha henne i bystyret? For det var jo nettopp det kumuleringen skulle sørge for, at partiet fikk sikret toppkandidatene sine en plass. Partiene kunne ikke akkurat velge og vrake i kvinnelige kandidater tidlig på 1970-tallet, så at nominasjonskomiteen i 1975 ikke løftet frem en fremadstormende kvinne med politisk talent, kan virke uforståelig. Hun havnet for så vidt på toppen av listen til slutt, men det var etter press utenfra og fra andre partimedlemmer på et nytt nominasjonsmøte. Hun selv var ikke opptatt av prestisjen og makten som en topplass på lista kunne medbringe, og ikke oppsatt på å fremme en politisk karriere for seg selv. Det var det å bli oversett og forbigått av partifellene som opplevdes som så urettferdig. Hun hadde jo utvilsomt noe på toppen å gjøre.

Det er ikke utenkelig at partienes tilsynelatende iherdige rekruttering av kvinner til listene, for noen bare var en måte å tilfredsstille pålegg fra partiet sentralt. Skulle man bare være knapphullsblomst og pyntedukke, slik at partiets kunne vise til en tilfredsstillende kvinneandel på listene?

I ettertid fikk Grete W. Bjørlo vite, av nominasjonsnemndas formann i 1975, at det var akkurat dette som var litt av forklaringen på hvorfor den første listen hadde blitt som den hadde. Hun ble «litt for mye» for noen. Vervene i Statoil og Norges Bank hjalp ikke akkurat

---

¹⁴³ Møteprotokoll for Arbeiderpartiet, 14.5.1975, Sunnmøre Arbeideravis 18.9.1975

de heller. Hun selv fikk inntrykk at noen ville prøve å bremse henne, unngå at hun ble for flink og at hun skulle true andres posisjoner i partiet.¹⁴⁴

LOKALT «KVINNEKUPP» I 1979

Suksess for Høyrekvinnene

Ved valget i 1979 kunne kvinnene i Ålesundspolitikken juble over å ha kapret 20 av 61 plasser i bystyret, mot 10 ved forrige valg. Høyre som det partiet lokalt som hadde desidert størst kvinnerepresentasjonen etter valget, da hele 9 av 21 høyrerepresentanter var kvinner. Partiet som ikke en gang hadde vedtatt kvoteringsregler for valglistene ved kommunevalgene hadde altså likevel over 40 prosent kvinnerepresentasjon i bystyret. Høyre gjorde et betraktelig bedre valg lokalt enn nasjonalt når det kom til kvinneandel av de folkevalgte representantene.

På landsbasis lå kvinnerepresentasjonen etter valget i 1979 på ca 27 prosent.¹⁴⁵ Ålesund, med sine 33 prosent lå altså et godt stykke over landssnittet. Både lokalt og på landsbasis gjorde SV et godt valgt sett fra et kvinnesperspektiv. Dette hadde mye å gjøre med at velgernes rettinger på listene økte kvinneandelen for partiet. Totalt sett var 43 prosent av SVs representanter i landets kommunestyre kvinner. For Arbeiderpartiet derimot var kvinneandelen forholdsvis lav både nasjonalt og lokalt, med henholdsvis 23 og 22 prosent. Dette var også det året da Grete Westergaard Bjørlo valgte å gi seg i lokalpolitikken og gå over til Fylkestinget. Med henne forsvant også et naturlig kvinnelig innslag på listen til Arbeiderpartiet, men hennes fravær alene forklarer ikke hvorfor det kun var 4 kvinner blant Arbeiderpartiets 17 representanter i bystyret. Fra 1971 til 1979 hadde Arbeiderpartiet gått fra å ha 10 prosent kvinnerepresentasjon til 23 prosent.¹⁴⁶ Selv om de økte sin egen kvinneandel på 1970-tallet, bidro de ikke nevneverdig til den voldsomme økningen av innvalgte kvinner i bystyret i 1979.

---

¹⁴⁴ Bjørlo 14.5.2013

¹⁴⁵ Hellevik, Ottar og Skard, Torild (1985) *Norske kommunestyre – plass for kvinner?*

¹⁴⁶ Oversikt over medlemmer av Ålesund bystyre 1963 – 1991. Oppbevart ved IKAMR

Kvinneflertall i Venstre

Venstre fikk seks representanter i bystyret ved valget i 1979, og fire av disse var kvinner. Eli Flem stilte på liste for første gang ved dette valget, og sammen med de tre andre kvinnene i toppen kom hun rett inn i bystyret uten å være kumulert. Venstre hadde kun kumulert en mann på topp, resten sto altså alfabetisk.¹⁴⁷ Hun selv uttrykker at hun aldri trodde hun skulle bli valgt inn, og i alle fall ikke i følge med tre andre kvinner når partiet kun hadde seks representanter totalt.¹⁴⁸

En av de mere omstridte trekkene ved valgloven er velgernes og partienes adgang til å kumulere kandidater oppover på listene. Ved den nye valgloven som kom i 1974 hadde det blitt lettere for velgerne å påvirke valgresultatet ved hjelp av strykninger, kumuleringer og slengere. Dette kan tenkes å ha bidratt til at så mange kvinner fikk plass i bystyret i 1979. I en liten by som Ålesund, skulle det ikke mange stemmer til for å vippe en kandidat inn eller ut av bystyret.¹⁴⁹

Venstre, med sine 67 prosent, bidro i aller høyeste grad til kvinnes lokale valgsuksess i 1979. Partigruppen var altså tre ganger mindre enn Arbeiderpartiets, men hadde like mange kvinnelige representanter i bystyret.¹⁵⁰ At ingen av dem var kumulerte ved dette valget, viser at velgerne faktisk hadde en sterk påvirkning på at så mange kvinner fra Venstre ble valgt inn. Eli Flem minnes kumuleringsaksjonene på 1970-tallet, men hadde inntrykk at de kom fra sentralt hold, og at de ikke var fullt så mye engasjement rundt aksjonene i Ålesund. Likevel må velgerne ha latt seg påvirke av *noe*, når kvinner uten kumulering ble valgt inn hopetall både fra Venstre og Høyre. Ålesund bystyre var nå oppe i en kvinnerepresentasjon på nesten 33 prosent. Dette kunne begynne å ligne på den utviklingen vi hadde sett i «Kvinnekuppkommunene» noen år tidligere.

Selv om det nå var valgt inn flere kvinner enn aldri før i bystyret, var det kun to kvinner i formannskapet.¹⁵¹ Dette var Kristin Krohn Devold og Anne Liaaen, begge fra Høyre. Fra de

---

¹⁴⁷ Årsmelding for Ålesund Venstrelag 1979. Oppbevart ved IKAMR

¹⁴⁸ Flem 18.12.2013

¹⁴⁹ Means 1973: 118-119

¹⁵⁰ Oversikt over medlemmer av Ålesund bystyre 1963 – 1991. Oppbevart ved IKAMR

¹⁵¹ Grytten 1998: 289

andre partiene fikk ingen kvinner plass i formannskapet etter valget i 1979, men mange kvinner satt som vara.¹⁵²

ETT SKRITT FREM OG TO TILBAKE

Fra suksess til «katastrofevalg» fire år etter

Kommunevalget i 1979 hadde altså forårsaket et slags lokalt kvinnekupp i Ålesund, der kvinnerepresentasjonen hadde steget til «skyhøye» 33 prosent. Ved valget i 1983 var derimot skuffelsen stor da antall kvinner i bystyret ble redusert fra 20 til 13, og kun 2 kvinnelige representanter fikk plass i formannskapet. Et voldsomt tilbakeslag for kvinnerepresentasjonen, som nå var tilbake på 1960-tallsnivå. Sunnmøre Arbeideravis karakteriserte valget som et «Katastrofevalg for kvinnene i Ålesund».¹⁵³

SV hadde 1 kvinne inne, men de hadde alltid hatt få representanter totalt sett, så her gav ikke kvinnerepresentasjonen så store utslag totalt sett. Arbeiderpartiet hadde faktisk gått opp fra 4 til 5, og men Høyres gruppe hadde minsket med 3 – fra 9 til 6 kvinnelige representanter. Venstrekvinnenes suksess i 1979 var ikke å spore i det nye bystyret, og partiet hadde nå kun 1 kvinnelig representant, som var Eli-Flem. Hun forteller at de kvinnene som hadde blitt valgt inn sammen med henne i 1979, alle hadde trukket seg som kandidater i forkant av nominasjonsrundene i 1983. Partiet gav dem alle muligheter og oppfordret til å stille på nytt, men de valgte altså å la være. Dette var også noen av de mest populære kvinnene i partiet. Eli Flem kjente, i likhet med sinne kvinnelige partifeller, på presset som det politiske vervet skapte i forhold til tid, familie og yrkesliv. Da de en etter en begynte å falle fra tenkte hun likevel at *«alle kan jo ikke trekke seg, noen må være igjen»*, og hadde tanken om viktigheten av en sterk kvinnerepresentasjon i bakhodet.¹⁵⁴

Så i tillegg til kvinnelig frafall ved valget i 1983, hva var det som gjorde at kvinnerepresentasjonen plutselig stupte fra over 33 til 21 prosent? Det var ikke det at kvinnene nå var unormalt dårlig representert, sett på landet som helhet, men den voldsomme nedgangen var likevel spesiell for Ålesund. Flere av informantene peker på hvordan mange

---

¹⁵² Oversikt over Formannskapet i Ålesund bystyre. Oppbevart ved IKAMR

¹⁵³ Grytten 1998: 299

¹⁵⁴ Flem 18.12.2013

kvinner rett og slett ble strøket av listene av velgerne. Hadde den voldsomme økningen i 1979, det at kvinnene nå satt på en tredjedel av den politiske makten, blitt litt for mye for folk i den borgerlige byen?

Den lokale pressen pekte også på «organiserte strykekampanjer» som årsak til den store nedgangen. I en artikkel fra Sunnmøre Arbeideravis fortelles det at Arbeiderpartiets kvinnesekretariat hadde hentet inn opplysninger som viste en omfattende stryking av kvinnene på listene rundt om i hele landet. I noen byer hadde noen av de forhåndskumulerte kvinnene blitt strøket så mange ganger at de hadde havnet mange plasser nedover på listene. Tendensen var den samme, i hele landet og i de fleste partier.¹⁵⁵ I Ålesund fikk nok disse massestrykningene ekstra mye å si for kvinnerepresentasjonen. Siden valget i 1979 hadde gitt en så dramatisk økning, ble det begredelige valgresultatet ekstra synlig i lokalpolitikken. Også i nabokommunene rundt Ålesund, ble kvinnene strøket av listene. I Giske kommune ble kun fire kvinner valgt inn i kommunestyret, av 25 representanter totalt.

Til tross for et elendig resultat for kvinnene, var det det som skjedde *etter* valget som skulle komme til å få størst oppmerksomhet ved valget i 1983, i alle fall i Arbeiderpartiet.

Kvoteringskandalen i Arbeiderpartiet – « et voldsomt spetakkel»

Arbeiderpartiet innførte kumuleringsregler, for valglistene til kommunevalg og for valg til politiske posisjoner i kommunestyrene, i 1983. Disse reglene innebar at begge kjønn måtte være representert på valglistene og i sentrale politiske organer, med minst 40 prosent. I praksis ville dette si at det var kvinnerepresentasjonen man ville sikre.¹⁵⁶ Som vi skal se senere var det imidlertid ikke slik at pålegg fra sentralledelsen i partiet gjorde at disse reglene ble fulgt opp lokalt. Listeoppsettet kunne si en ting, mens fordelingen av verv og posisjoner i etterkant, kunne vise en annen virkelighet.

Som i de fleste andre parti, var normen slik at man kumulerte de første kandidatene, mens resten som oftest sto oppført alfabetisk. På Ålesund Arbeiderpartis valgliste for 1983 var de fire øverste kandidatene kumulert, der to av dem var kvinner. Unni Hole var en av dem, Hanne Lise Sørensen fra fagbevegelsen den andre. Arbeiderpartiet gjorde et godt valg i

---

¹⁵⁵ Sunnmøre Arbeideravis: «Kvinnene feid ut» 15.9.1983

¹⁵⁶ Arbeiderpartiets vedtekter §13 punkt 7

Ålesund dette året. Partiet fikk 19 representanter i bystyret, mot 17 ved forrige lokalvalg. Kvinnerepresentasjonen økte kun med en representant, noe som var skuffende med tanke på kvoteringsreglene som var innført samme år. Imidlertid hadde disse reglene blitt vedtatt i etterkant av nominasjonsrundene, så man «slapp unna» 40/60 kravet i forkant av valget. Imidlertid hadde Arbeiderpartiet kumulert to kvinner av fire kumulerte totalt, så de hadde alt på det rene. Tilsynelatende. For til tross for at kvinnerepresentasjon i Arbeiderpartiet gikk opp fra fire til fem fra 1979 til 1983, var det det som skjedde i etterkant av valget som skapte oppstandelse blant kvinnene i partiet.

Når det endelige valgresultatet forelå, og man skulle begynne å fordele posisjoner innad i bystyret, så var det partiene selv og ikke velgerne, som hadde makten. Styrkeforholdet mellom partiene bestemte hvor mange plasser hvert parti skulle få i formannskapet, så var det opp til dem selv å bestemme hvem de ville skulle sitte der. Og det hadde alltid vært sånn, i både Venstre, Høyre og Arbeiderpartiet, at de med flest stemmer var de som fikk fylle opp de respektive partienes kvote i formannskapet.¹⁵⁷ Etter valget hadde maktbalansen partiene imellom gjort at Arbeiderpartiet hadde fire plasser å fordele på sine bystyrepraesentanter. Ser man bort i fra at Unni Hole var kumulert, var hun fremdeles en av kandidatene i Ap med flest enkeltstemmer. Hun selv tok det for gitt at hun kom til å få en av partiets fem plasser i formannskapet, kanskje fikk hun til og med Hanne Lise Sørensen med seg? Valgresultatet burde i alle fall tilsi at det var dette som skulle skje. Da det kom til utdeling av verv og formannskaps plasser hadde partiets representantskap imidlertid tenkt det annerledes.¹⁵⁸

Til tross for nylig vedtatte kvoteringsregler i Arbeiderpartiet sentralt, valgte partiet lokalt å se bort i fra vedtektene. Reglene gjorde det ettertrykkelig klart at 40/60 fordelingen også skulle gjelde i lokalpolitiske organ, så vel som på valglistene. Partiet hadde alle muligheter til å gjøre et løft for likestillingen i lokalpolitikken, de hadde til og med en kvinne som hadde flere enkeltstemmer enn alle mennene.¹⁵⁹ Men igjen var det de gamle, skolerte, partiets erfarne menn og fagforeningsveteraner som ble tildelt de viktige plassene i formannskapet. Høyre på sin side hadde fått fire representanter i formannskapet, to av dem var kvinner.¹⁶⁰

---

¹⁵⁷ Krohn Devold 5.9.2013, Hole 4.9.2013, Flem 18.12.2013

¹⁵⁸ Hole 4.9.2013, Sunnmøre Arbeideravis 13.september 1983

¹⁵⁹ Hole 4.9.2013

¹⁶⁰ Oversikt over Bystyret og formannskapet i Ålesund, 1963 – 1995. Oppbevart ved IKAMR

Unni Hole oppfattet selv at den avgjørelsen som ble tatt ikke hadde å gjøre med henne som person eller at hun var kvinne. De ville nok ha henne med. Men så var det slik at de med erfaring og skolering, de som alltid hadde hatt plass i formannskapet, måtte få forrang. Det var rett og slett ikke plasser nok til alle som *burde* få være med. Hun kunne få være en av partiets vararepresentanter. Heller ikke etter valget i 1979 fikk noen av Arbeiderpartiets kvinner plass i formannskapet. Men Grethe W. Bjørlo hadde vært fast representant for Arbeiderpartiet i formannskapet frem til hun gikk over til fylket i 1979, så hvorfor ville ikke partiet ha inn en annen Arbeiderpartikvinne til å erstatte henne? Når både Unni Hole og Hanne Lise Sørensen var kvotert, og etter stemmene å dømme – også populære blant velgerne, var det den manglende erfaringen som gjorde utslaget? Var de lette å holde utenfor siden de var uerfarne og nye i gamet?

Ringkjøb og Aars har konkludert med at det er mye som tyder på at partiene rundt om i kommunene, de siste 20-30 årene, har hatt mye å si for kjønnsfordelingen i de politiske maktposisjonene. Utviklingen i kvinnerepresentasjonen har først og fremst vist seg blant kommunestyrerepresentantene, mens det i toppvervene har vært langt mellom hver kvinne.¹⁶¹ Mye tyder på, både i tidligere undersøkelser av norske kommuner, og i Ålesund, at kvinner har blitt invitert med i politikken, men bare ikke helt til toppen.

Reaksjonene etter at formannskaps plassene var delt ut i Ålesund lot ikke vente på seg. Pressen slo saken stort opp, de kvinnelige representantene reagerte med vantro, og den lokale kvinnegruppa sendte brev til bystyregruppa og forlangte et nytt representantskapsmøte, og krevde at to kvinner måtte få plass i formannskapet.

«Det var ingen hjelp i hva vi verken sa eller gjorde. Og den gangen var jeg jo også fersk i dette, så man opponerte ikke så forferdelig mye annet enn å prøve å vise til regelverket, men det var det ingen hjelp i.. Men så kom det jo støtteerklæringer da, det var fra kvinneorganisasjoner og det fra var sentralt hold, på grunn av dette med kjønnskvoeringen. Men det var jo allerede valgt da, så det gikk ikke an å gjøre noe med»¹⁶²

INGEN FORMELL ELLER SKRIFTLIG BEGRUNNELSE

---

¹⁶¹ Aars og Ringkjøb (2008) «Får vi også vere med? Om kvinner i norsk lokalpolitikk». Rokkansenteret.

¹⁶² Hole 4.9.2013

Kvinnesekretær i Arbeiderpartiet, Britt Schultz, uttalte at selv om det var kommet klager fra mange deler av landet, var Ålesund et ekstremt tilfelle når det gjaldt brudd på 60/40 reglene. Kvinnesekretæren hadde til og med hatt et flere timers langt møte med de øvrige partisekretærene for å diskutere hvilke reaksjonsformer man skulle ty til ovenfor lovbruddet i Ålesund.¹⁶³ Styret i Arbeiderpartiet, både lokalt og sentralt oppfordret den nye bystyregruppa til å sørge for at to kvinner fikk plass i formannskapet på et nytt representantskapsmøte. Sentralstyret minte i en telefonsamtale til lokallagets styre om partiets nylig vedtatte kvoteringsregler, og at sentralstyret ikke så blidt på den måten Ålesund hadde valgt sine formannsrepresentanter på. Videre gjorde sentralstyret det klart at de ikke hadde myndighet til å pålegge Ålesund Arbeiderparti til å gjøre noe som helst, annet enn å anbefale at det ble holdt et nytt møte. Om partiet lokalt ikke ville følge oppfordringen, hadde ikke sentralstyret noe tvangsmiddel, annet enn å «konstatere at Ålesund Arbeiderparti ikke har fulgt landsmøtets vedtak».¹⁶⁴

Verken kvinnegruppa, representantene som protesterte eller sentralstyret ble hørt, og styret lokalt kunne ikke annet enn å vedta at: «Styret vil i sitt videre arbeid ved innstillinger til utvalg, styrer og råd, se til at regelen om 40 % representasjon blir fulgt».¹⁶⁵ Til tross for sentrale vedtekter, rykende ferske fra samme år, og til og med etter oppfordring fra sentralstyret i Oslo, så måtte altså hensynet til kjønnsbalanse i sentrale politiske posisjoner, vike for tradisjonen, erfaringen og rutinen i Ålesund Arbeiderparti.

DE NYE REBELLENE I BYSTYRET

RV med løft for kvinnerepresentasjonen på 1980-tallet

Rød Valgallianse hadde aldri mer enn en representant i bystyret. Ikke kom de noen gang med i formannskapet eller utvalg i kommunen, til det var partiet for lite.¹⁶⁶ Likevel gjorde kvinnene i RV seg bemerket i Ålesundspolitikken, spesielt i siste halvdel av 80-tallet og første halvdel av 90-tallet. Bente Volder, som var RVs førstekandidat fra 1987 til hun trakk seg ut

---

¹⁶³ Aftenposten: «Ap ser alvorlig på brudd på partiets kjønnskoteringsregler, 1.11.1983, Aftenposten: «Kvoteringsregel i Ap neglisjert» 31.10.1983

¹⁶⁴ Resyme over telefonsamtale 25.10.1983, gjengitt skriftlig i møteprotokollene til Arbeiderpartiet i Ålesund, 1980 – 1985. Oppbevart på IKAMR

¹⁶⁵ Møteprotokollene til Arbeiderpartiet i Ålesund, 1980 – 1985. Oppbevart på IKAMR

¹⁶⁶ Volder 4.9.2013

fra lokalpolitikken i 1995, var beviset på at man kunne utrette mye selv med liten oppslutning. Et lite venstreradikalt parti i den borgerlige høyborgen, som Ålesund etter hvert var blitt, hadde ikke mye gjennomslagskraft når det kom til voteringer og politiske hestehandler i bystyret. Likevel hadde RV en måte å jobbe på som gjorde de synlige i lokalsamfunnet. For det første var de flinke til å skaffe mediernes oppmerksomhet rundt mange av sakene som partiet sloss for. For det andre hadde de, mer enn noen av de andre partiene, en arbeidsform som innebar å ta direkte kontakt og snakke med folk, for å løfte historier om svikt i det kommunale systemet frem i lyset.¹⁶⁷

Når man ser på kvinnerepresentasjonen som helhet er innsatsen til de få vel så viktig som et høyt antall kvinnelige representanter. Å være ensom opposisjonell, rød kvinne i et bystyre som var blåere enn bystyrer flest, må ha fortonet seg som en håpløs kamp. Likevel hadde Bente Volder flere sterke partikvinner i ryggen som jobbet sammen med henne fra sak til sak, og som hadde et fokus på å gå inn i politikken i flokk. Bente Volder en av de politikerne i bystyret som holdt flest innlegg og interpellasjoner i på 1980- og 1990-tallet. Det er ingen tvil om at Bente Volder og kvinnene i RV gjorde seg mer synlig i Ålesundspolitikken enn valgoppslutningen skulle tilsi. Det er derfor ikke urimelig å påstå at de var med på å styrke kvinnenes stilling i det mannsdominerte bystyret.¹⁶⁸

Fremskrittspartiet bykser frem

Fremskrittspartiet startet som et protestparti mot skatter, avgifter og statens innblanding i menneskers liv. Fra opprettelsen på 1970-tallet tok det ikke lang tid før partiet hadde begynt å få oppslutning på Sunnmøre. Når vi ser nærmere på Fremskrittspartiets kandidater til bystyret finner man enda en årsak til en svak kvinnerepresentasjon i Ålesund på 1980-tallet.

Fremskrittspartiet vokste seg etter hvert relativt stort og sterkt i Ålesund. Samtidig hadde de få kvinnelige kandidater, både på valglistene, og som sine endelige folkevalgte bystyrerepresentanter. Det kan altså vises til en sammenheng mellom en stagnering i kvinnerepresentasjonen og Fremskrittspartiets fremvekst i Ålesund. Venstre, som hadde mange kvinner blant sine representanter ble mindre og mindre for hvert valg, utover på 1970- og 80-tallet. Etter valgene i 1983 og 1987 hadde Venstre kun fire representanter i bystyret.

---

¹⁶⁷ Sunnmørsposten 12.6.2004

¹⁶⁸ Sunnmørsposten 12.6.2004

Fremskrittspartiet hadde fem i -83 og hele ti representanter etter valget i 1987. Ingen kvinner kom med blant partiets kandidater i 1983, og en kom med i 1987.¹⁶⁹

Etter valget i 1987 ble Unni Hole gjenvalgt som representant i bystyret og kom denne gangen inn i formannskapet sammen med Liv Ingebrigtsen. Eli Flem karakteriserer 1987-valget som «hennes beste valg». Hun var en av de politikerne med flest slengere og hadde flest kumuleringer og slengere av samtlige Venstre-representanter. Også Bente Volder var blitt en populær politiker i byen, og fikk mange slengere ved dette valget.¹⁷⁰ Grethe Bjørlo hadde allerede vært ute av lokalpolitikken i noen år, men hadde rukket å gjøre seg bemerket på fylkesnivå. Kristin Krohn Devold tronet på toppen av Høyres liste og valget i 1987 kunne ha endt med at hun ble Ålesunds første kvinnelige ordfører. Sånn skulle det imidlertid ikke bli. Denne saken blir tatt videre til neste kapittel.

KAPITTEL 4: OPPSUMMERING

Vi har sett at praksisen rundt nominering og kumulering var forskjellig i de ulike partiene. Både Venstre og Arbeiderpartiet innførte kvoteringsregler på 1970 – og 80-tallet, i henholdsvis i 1974 og i 1983. Likevel har det visst seg at også andre partier var bevisst på kjønns sammensetningen på valglistene. Høyre hadde minst like mange kvinneinnslag på valglistene sine som de andre partiene, og stort sett flere kvinner i både bystyret og formannskap enn Arbeiderpartiet.

Partiene var stort sett ivrige etter å få kvinner til å stille på valglistene på 1970- og 80-tallet. Likevel viser både tidligere forskning og erfaringer fra Ålesund at det kanskje ikke var like lett å komme seg opp og frem i politikken som det var å komme seg innenfor. Måten Grete Westergaard Bjørlo opplevde nominasjonsstriden i Arbeiderpartiet i 1975 på, minner oss om at det nok har vært en lenger og striere vei til toppen av politikken for kvinner enn for menn. Arbeiderpartiets måte å omgå kvoteringsreglene i 1983 nærer også opp under forskningen som viser at kvinner systematisk har vært underrepresentert i de prestisjetunge vervene i lokalpolitikken, og at det er partiene som i stor grad har kunnet påvirke denne utviklingen.

---

¹⁶⁹ Oversikt over Bystyret og formannskapet i Ålesund, 1963 – 1991. Oppbevart ved IKAMR

¹⁷⁰ Oversikt over Venstres liste ved kommunevalget i 1987, gjengitt i Skorgevik 2006: 113

Når det kommer til kvinnerepresentasjonen i bystyret har vi sett at Ålesund opplevde et slags «lokalt kvinnekupp» i 1979, da kvinnene fikk en tredjedel av representantene i bystyret. Ved neste valg gikk utviklingen imidlertid i stikk motsatt retning, da kvinnerepresentasjonen gikk voldsomt tilbake, og viste seg å bli lavere enn på flere tiår. Velgernes strykninger bidro i stor grad til nedgangen for kvinnene, men det at kvinner i flere parti trakk seg fra listene i forkant av nominasjonsrundene spilte nok også en rolle for resultatet.

KAPITTEL 5: ARBEIDET I BYSTYRET – ERFARINGER OG INNFLYTELSE

Vi har vært med på kvinnenes vei fra å være husmødre og vanlige borgere, til å bli folkevalgte politikere. Gjennom nominasjonsrunder og kommunevalg har de både opplevd å bli løftet frem av partiet, men også å bli oversett i valg til politiske posisjoner i bystyret.

Men hva skjedde når kvinnene først hadde blitt valgt som politiske representanter. Etter at nominasjonsrundene, interne stridigheter og kommunevalget var forbi, hvilke muligheter og utfordringer møtte kvinnene gjennom det politiske arbeidet i bystyret? Hvilke posisjoner fikk de, hvordan gjorde de seg gjeldende og hvordan opplevde de sine egne sjanser til innflytelse? Dette kapitlet handler om kvinnenes virke i de lokalpolitiske organene. Vi ser på hvordan kvinnerepresentasjonen har utviklet seg i formannskap, ordførervervet og i ulike kommunale nemnder, råd, komiteer og utvalg. Hvordan har kvinner og menn vært fordelt i de politiske topposisjonene? Hvilke faktorer har vært med på å vanskeliggjøre det politiske arbeidet, og muligheten for innflytelse i politikken? Personlige forhold som ikke dreier seg direkte om det som skjer i det politiske systemet blir også gjort rede for, som en medvirkende årsak til skjevfordeling mellom kvinner og menn i lokalpolitikken.

POSISJONER OG POLITIKKOMRÅDER

Kvinnene og formannskapet

Når man ser på antall kvinner i Ålesund og på landsbasis, er det ingen tvil om at formannskapene rundt om i kommunene har vært mannsdominert i enda større grad enn både bystyrene og valglistene. I Ålesund var det helt fra midten av 1950-tallet og frem til midten av 1980-tallet stort sett bare to eller tre kvinnelige representanter i formannskapet. Det samlede antallet representanter var i hele perioden enten 15 eller 17, avhengig av om Borgund og Sula var med i kommunesammenslutningen.¹⁷¹ Antallet kvinner hadde altså ikke steget nevneverdig i løpet av en 30 års periode. Slik som kvoteringsaken i Ålesund Arbeiderparti i 1983 er et eksempel på, er det tydelig at kvinners mulighet for innflytelse i lokalpolitikken har blitt vanskeligere jo lenger opp i det politiske hierarkiet man har kommet.

Representantoversikten viser at selv om det har vært få kvinner inne i det gode selskap i formannskapet, så har det stort sett vært mange kvinnelige vararepresentanter. Dette styrker antagelsen om at kvinner har vært reserver for de mannlige politikerne. I den kontroversielle kvoteringsaken i 1983, fikk ingen av Arbeiderpartiets kvinner plass i formannskapet, men Unni Hole ble første vara. Selv om mennene i toppen hadde nektet å gi fra seg plassene sine i formannskapet etter valget, så var det alltid en av dem som ikke kunne møte. Dermed ble Unni Hole i praksis med fra 1983 likevel - hun møtte på alle nær sagt alle formannskapsmøtene i hele styringsperioden fra 1984 til 1987.¹⁷² Det er altså et paradoks at de samme mennene som hadde vært så bestemt på å holde på plassene sine, ofte ikke kunne stille opp selv på møtene.

Aldri en kvinnelig ordfører?

Som med formannskapene, er det også påvist betydelig mannsdominans i ordførerpostene rundt om i landets kommunestyre.¹⁷³ Ålesund har aldri hatt en kvinne i ordførerstolen, men Dagmar Sandvig fra Høyre var i perioden fra 1972 til 1975 varaordfører.¹⁷⁴ Og det ble med henne. For heller ikke når vi har kommet til 2014 har Ålesund hatt en kvinnelig varaordfører eller ordfører. Både Liv Ingebrigtsen og Eva Vilje Aurdal har vært ordførerkandidater for Arbeiderpartiet etter 1990, men styrkeforholdet mellom partiene etter valget har villet det slik

---

¹⁷¹ Oversikt over medlemmer i bystyre og formannskap i Ålesund, fra 1963 – 1995. Oppbevart ved IKAMR, Ringkjøb og Aars 2008

¹⁷² Oversikt over medlemmer i bystyre og formannskap i Ålesund, fra 1963 – 1995, Hole 4.9.2013

¹⁷³ Skjeie og Teigen (2003) sitert i Guldvik, Ingrid (2005), "Takt og utakt, sagt og usagt – Kjønnssrettferdighet og kvotering i lokalpolitikken" Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosiologi og statsvitenskap.

¹⁷⁴ Oversikt over medlemmer i bystyre og formannskap i Ålesund, fra 1963 – 1991.

at det har blitt borgerlig dominans i bystyret. Det er ikke overraskende, siden Ålesund de siste tiårene har vært å regne som en blå høyborg.

Det var ikke bare «katastrofevalg» og kvotering i Arbeiderpartiet som skapte overskrifter i lokalpressen på 1980-tallet. I 1987 var nemlig Ålesund på nippet, og så nær som aldri før, til å få en kvinne i ordførerstolen. Kristin Krohn Devold hadde solid støtte i eget parti og sto på toppen av Høyres liste, til og med foran den mektige høyesterettsadvokaten og eks-banksjefen Svein Tømmerdal.¹⁷⁵ Menn hadde tronet alene på toppen siden byen ble grunnlagt - nå lå alt til rette for at en kvinne skulle innta et av toppvervene i lokalpolitikken.

VG var en riksavisene som trykket reportasjer fra flere av de store kommunene rundt valgkamptider, og spådde og spekulerte i hva valgresultatet kom til å bli. Reportasjen om Ålesundspolitikken i forkant av valget i 1987 beskriver godt hvordan den politiske situasjonen var i byen:

«Prestisjen ved å være størst i byen – det er egentlig det eneste Kristin Krohn Devold (H) og Leidulf Dahle (Ap) har å kjempe om i valgekampen i den politiske idyllen Ålesund. Kristin Krohn Devold har dessuten æren av å bli den første kvinne på toppen i sunnmørshovedstaden. For i den borgerlige høyborgen skal det rene jordskjelvet til før Leidulf Dahle skal få ordførerkjedet rundt halsen. Åtte nye plasser må venstresiden erobre for å få de 31 som gir flertall – det er rene utopien.»¹⁷⁶

For alle, inkludert pressen, var overbevist om at Høyre og Kristin Krohn Devold skulle vinne valget - og ordførervervet.¹⁷⁷ Slik skulle det imidlertid ikke bli. Høyre og Arbeiderpartiet ble omtrent jevnstore da stemmene var talt opp, med henholdsvis 16 og 17 representanter hver. Men Høyre hadde, tilsynelatende, en bredere støtte i de andre partiene enn Arbeiderpartiet.¹⁷⁸ Ettersom Fremskrittspartiet hadde tatt over Kristelig folkepartis plass i bystyret tredje største parti, var flertallet utvilsomt borgerlig. Men etter at valgresultatet var klart, og man skulle møtes for å fordele verv, skjedde det noe merkelig i Ålesund bystyre.

Da man skulle votere over hvem som skulle bli byens neste ordfører, ble Leidulf Dahle fra Arbeiderpartiet foreslått - det samme ble Kristin Krohn Devold fra Høyre og Liv Ingebrigtsen

---

¹⁷⁵ Oversikt over medlemmer i bystyre og formannskap i Ålesund, fra 1963 – 1991

¹⁷⁶ VG: «Kvinne til topps» 31.8.1987

¹⁷⁷ VG 31.8.1987, Aftenposten 4.9.1987: «VALG 87. Høyres ordførerkandidat i Ålesund, Kristin Krohn Devold: Sunnmøringer kom hjem»

¹⁷⁸ Møteprotokoll for Ålesund bystyre 5.11.1987. Oppbevart ved IKAMR

fra Ap. Kristin Krohn Devold fikk 28 stemmer, Liv Ingebrigtsen 3, og Leidulf Dahle 29. Siden ingen hadde flertall, ble det ny votering mellom Leidulf Dahle og Kristin Krohn Devold. Leidulf Dahle og Arbeiderpartiet vant voteringen, 32 mot 28 stemmer. Arbeiderpartiet hadde fått støtte av de to borgerlige partiene Krf og Venstre, under forutsetning av at Krf og Arbeiderpartiet skulle dele styringsperioden i to. Arbeiderpartiet skulle få ordførervervet fra 1988-1989 og Krf fra 1990-1991. I en ny votering om vervet som varaordfører, tapte Kristin Krohn Devold med knapp margin mot Venstres Kjell Skorgevik. Høyre hadde nå kun støtte fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet, og tapte mot sine tidligere alliansepartnere i Krf og Venstre.¹⁷⁹ Det ble en uvanlig politisk koalisjon som kom ut av valresultatet, og Ålesund fikk altså *ikke* sin første kvinnelige ordfører.

«Kvinnekomiteer» og «mannskomiteer» ?

Antall representanter i de ulike rådene, utvalgene og nemndene i kommunen ble bestemt av styrkeforholdet mellom de ulike partiene etter valget. Spesielt de vervene det var knyttet prestisje til, kunne være årsak til dragkamp og «hestehandler» partiene imellom. Enkeltpartiene selv kunne gjøre mye for å sikre at konstitueringen til de ulike vervene foregikk på en måte som sikret kjønnsbalansen. Ringkjøb og Aars har vist at ledervervene i kommunale nemnder og utvalg har vært skjevt fordelt mellom kvinner og menn de siste 20-30 år.¹⁸⁰ Så hvordan har bystyret ivaretatt likestillingen i komiteene i Ålesund? Kan man spore en skjev fordeling også her, eller har kvinnene hatt mulighet til å ta på seg lederverv og få jobbe på forskjellige felt og fagområder?

Da det i 1966 ble nedsatt en komité som skulle arbeide med organiseringen av kommunesammenslåingen, ble den satt sammen av syv representanter fra bystyret i Borgund og syv fra bystyret i Ålesund. Alle var menn. Heller ikke da det skulle arbeides for å få Teknisk skole til Ålesund ble kvinner tatt med i komitéarbeidet. Et nytt gamlehjem derimot, fikk de være med å planlegge. Denne gangen var det flere kvinner med på utredningsarbeidet.¹⁸¹

---

¹⁷⁹ Møteprotokoll for Ålesund bystyre 5.11.1987

¹⁸⁰ Aars og Ringkjøb 2008

¹⁸¹ Grytten 1998: 401. Del 1

Guldvik og Roos¹⁸² har vist at det har vært en større andel kvinner i råd og utvalg for såkalt ”myke” politikfelt som har med velferd og levekår å gjøre, enn i utvalg for ”harde” felt som teknisk drift og utvikling. Engangskomiteene den gang så altså ut til å ha vært det man kan betegne som «kvinnerkomiteer» og «mannskomiteer». Men hva hvis man ser på noen av de mer permanente utvalgene og nemndene i kommunen, over tid? Det hadde vært interessant å utarbeide en fullstendig analyse over kjønns sammensetningen i alle råd, utvalg, nemnder og komiteer i kommunen fra tidlig 1960-tall til tidlig 90-tall. Det har imidlertid ikke latt seg gjøre innenfor rammene av denne oppgaven. Likevel kan det sies *noe* om kvinneinnslaget i det vrимmelet av komiteer, utvalg, råd og styrer som fantes den gang. I 1983 hadde man fått en helt ny nemndstruktur i Ålesund kommune, noe som innebar at det ble færre og større nemnder. Derfor har mange av navnene og ansvarsområdene forandret seg gjennom årene.

De utvalgene som stikker seg ut som spesielt mannsdominerte, og det i hele perioden fra midt på 1960-tallet til slutten av 1980 tallet, er *Fiskerinemnda*, *Finansutvalget* og de ulike *skattetakstnemndene*. Ikke ett eneste kvinnenavn var å spore her. *Boligutvalget*¹⁸³ hadde stort sett overvekt av menn, men her kom det flere og flere kvinner med etter hvert. I *Sosialstyret* og i *Skolestyret*, som hadde mange medlemmer, var kvinnene og mennene noenlunde jevnt fordelt. I noen perioder var det også flere kvinnelige enn mannlige representanter fra enkelte parti. *Heimstellsnemnda* stikker seg, ikke overraskende, ut som en ren kvinnenemnd.¹⁸⁴ Men det var ikke nødvendigvis slik at man bare ble plassert her. Etter valget i 1979 minnes Eli Flem blant annet at en av kvinnene i hennes parti ønsket seg akkurat hit.¹⁸⁵

Fra etter valget i 1979 og utover ble det stadig flere kvinnelige utvalgsledere, selv om det stort sett fremdeles var menn som satt på toppen i de ulike utvalgene, nemndene og rådene i kommunepolitikken. Etter valget i 1979 ble eksempelvis en Høyrekvinne leder av idrettsutvalget. I styringsperioden fra 1984 – 1987 var det kvinnelige ledere i både *Boligutvalget* og i *Sosialstyret*.¹⁸⁶

---

¹⁸² Guldvik, Ingvild og Roos, Janneke van Der 82006) «Status 2006 – kvinnelige utvalgsledere og gruppeledere» Hentet fra: <http://www.selvsagt-kvinner.no/c41581/artikkel/vis.html?tid=41650>

¹⁸³ Flere av utvalgene blir referert til som «Boligutvalget», «Teknisk utvalg». I virkeligheten hadde de lengre navn, f. eks «Hovedutvalg for tekniske saker. I denne anledning brukes den kortere versjonen for å gjøre teksten mer leservennlig

¹⁸⁴ Oversikt over råd, utvalg og komiteer i Ålesund kommune. 1963 – 1991. Oppbevart ved IKAMR

¹⁸⁵ Flem 18.12.2013

¹⁸⁶ Oversikt over råd, nemnder og utvalg i Ålesund kommune. 1963 – 1991

Tar man utgangspunkt i de fire informantene (RV hadde aldri stor nok oppslutning til få representanter med i nemnder og utvalg i kommunen) kan man spørre: hvor ble de plassert når de kom inn i politikken, og hadde de noe innflytelse over dette selv? Var partiene lydøre for hvor man ønsket å jobbe, og var det slik at man «avanserte» etter hvert? Når man skulle sette sammen de ulike nemndene, rådene, utvalgene og komiteene, ble det nemlig først diskutert i partigruppen, før man tok innstillingen derfra og videre til bystyret.¹⁸⁷ Partiene hadde dermed beslutningsmakten når det gjaldt hvem som skulle hvor. Bystyret bestemte kun hvor mange representanter hvert parti skulle få.¹⁸⁸

De rutinerte «gamlekara» i Arbeiderpartiet visste nok at mange var kritisk til det som hadde skjedd i Arbeiderpartiet etter valget i 1983. Unni Hole hadde ikke fått plass i formannskapet, slik hun burde ha fått, men når det skulle besluttes hvem som skulle sitte i de ulike nemndene og utvalgene ble hun etter alt å dømme kompensert av partiet. Hun ble leder for *Hovedutvalget for bolig, eiendom og byfornyelse*, som både hadde flere viktige ansvarsområder under seg, og som kun hadde vært ledet av menn. Denne gangen ble det altså en kvinnelig leder, og nær halvparten av medlemmene var kvinner.¹⁸⁹ Og hun må ha gjort en god jobb, for vervet fikk hun beholde også i neste styringsperiode. Eli Flem ønsket seg til det samme utvalget i 1979, og fikk støtte av partiet. Både sentrumsutvikling og kultur var sterke interesseområder, og ved neste valg fikk hun etter eget ønske prøve seg i *Kulturutvalget*.¹⁹⁰

Da Grete Bjørlo gikk inn i politikken i 1963 ønsket partiet at hun skulle engasjere seg i *Skolestyret*, noe som for så vidt passet henne bra. Hun hadde skolebarn selv, var utdannet lærer og opptatt av politiske problemstillinger innen dette området. Etter en periode her ønsket hun seg over på et annet saksfelt, nemlig *Helse og sosial*. Det var her hun kunne slåss for de store, viktige sakene. Og det var helse –og sosialsakene, som eldreomsorgen, rusproblematikken, som skulle komme til å følge henne videre, både i lokalt og etter hvert på fylkesnivå. Bjørlo uttrykker selv at hun aldri var opptatt av å skaffe seg mest mulig prestisjefylte verv. Så lenge hun fikk jobbe med politikk som fikk noe å bety for folk, og være med å ta beslutninger til det beste for lokalsamfunnet, så var det det som var drivkraften til å fortsette.¹⁹¹

---

¹⁸⁷ Flem 18.12.2013

¹⁸⁸ Hole 4.9.2013

¹⁸⁹ Hole 4.9.2013, Oversikt over råd, utvalg og komiteer i Ålesund kommune. 1963 – 1991

¹⁹⁰ Flem 18.12.2013

¹⁹¹ W. Bjørlo 14.9.2013

Også Kristin Krohn Devold ble plassert i skolestyret da hun var helt fersk. Det passet både henne og partiet. Saksfeltet lå henne nært, hun hadde som W. Bjørlo også barn i skolealder, og hadde engasjert seg i barnehage – og skoledebatten før hun ble politisk aktiv. Deretter var hun leder i *Teknisk hovedutvalg* i to perioder, og ble den første kvinnelige lederen i denne ellers mannsdominerte komiteen.¹⁹²

Lukrative verv forbeholdt mennene?

Det kan slås fast at sammensetningen av komiteene og utvalgene i kommunen for det første har hatt med partienes styrkeforhold å gjøre - de mest prestisjefylte vervene har naturlig nok gått til partiene med størst oppslutning. Men to komiteer skiller seg likevel ut som spesielt attraktive, nemlig *Taffjord kraftselskaps representantskap* og *Havnestyret*. Her var det for mange stor stas å få være med, og det var de politiske tungvektene som fikk besitte disse plassene. I alle fall var det slik på 1960-tallet og tidlig på 1970-tallet.¹⁹³ Vervene her var i tillegg honorerte, så man fikk i pose og sekk – både prestisje og betaling, hvis man fikk være med. Etter hvert som kvinnene gjorde seg mer gjeldende i kommunepolitikken, begynte de også å innta disse spesielt attraktive styrene, men det var ikke før langt ut på 1980-tallet. Frem til 1977 var det ingen kvinner med som medlem, men en og annen var vara.¹⁹⁴ Etter det ekstraordinære valget i 1976, da Sula hadde gått ut av Ålesund, ble Grethe W. Bjørlo, som eneste kvinne, medlem av styret i *Taffjord Kraft*. Etter valget i 1979 var både *Havnestyret* og *Taffjord Kraft* igjen kun besatt av menn, men Kristin Krohn Devold og Anne Liaaen fra Høyre var varamedlemmer i *Taffjord Kraft* i denne perioden.¹⁹⁵

Etter valget i 1983 ble både Unni Hole og Kristin Krohn Devold medlem av *Taffjord Kraft*, og denne gangen var det også betraktelig flere kvinner enn før med som varamedlemmer.¹⁹⁶ Fraværet av kvinner i disse to styrene gjennom 1960- og 1970 tallet hadde nok vel så mye med manglende erfaring å gjøre som med representantenes kjønn. Det var flere menn enn kvinner med lang fartstid i politikken, og da var det også stort sett menn som fikk innpass i disse attraktive og prestisjefylte styrene.

---

¹⁹² Oversikt over råd, nemnder og utvalg i Ålesund kommune. 1963 – 1991, Krohn Devold 4.9.2013

¹⁹³ Bjørlo 14.9.2013, Flem 18.12.2013, Volder 4.9.2013

¹⁹⁴ Oversikt over råd, nemnder og utvalg i Ålesund kommune. 1963 – 1991. Oppbevart ved IKAMR

¹⁹⁵ Oversikt over råd, nemnder og utvalg i Ålesund kommune. 1963 – 1991.

¹⁹⁶ Oversikt over råd, nemnder og utvalg i Ålesund kommune. 1963 – 1991

Da Eli Flem ble valgt inn i bystyret i 1979 visste hun utmerket godt at det ikke var hvem som helst som fikk plass i *Havnestyret*. Derfor, som provokasjon og demonstrasjon, uttrykte hun at dette var et styre hun gjerne kunne tenke seg å sitte i. Hun forteller at hun ble møtt med lettere sjokk og latter. Det var overhodet ikke aktuelt. Venstre fikk ikke en gang en plass til noen av representantene sine der.¹⁹⁷

MULIGHETER OG BEGRENSNINGER FOR INNFLYTELSE

Partiet som støttespiller

Venstre støttet opp om kvinnene i partiet. Eli Flem opplevde i alle fall at partiet var mer enn velvillig til å legge til rette for at hun og de andre kvinnelige representantene skulle ha mulighet til å fortsette i politikken. Da hun var i tvil om hun fikk representantskapsvervet til å gå rundt med en tidkrevende jobb og aleneansvar for en liten datter, besluttet bystyregruppen til Venstre seg for at de like godt kunne legge partimøtene sine til etter leggetiden, hjemme hos henne - så hun fikk være med også.¹⁹⁸ Selv om det var relativt mange kvinner i Venstre, var det lengre mellom hver kvinne i det samlede bystyret. Likevel opplevdes ikke det å være en del av et så mannsdominert politisk miljø, som noe stort problem – det var verre å være en del av en liten partigruppe som hadde utfordringer med å gjøre seg synlig i bystyret.¹⁹⁹

Kristin Krohn Devold kan ikke huske at hun noen gang følte seg ekskludert eller sett ned på av mennene hun jobbet sammen med i Høyre. Som ung uerfaren kvinne i partiet spurte hun hvis hun lurte på noe, og følte i grunn at hun kunne nå så langt hun ville – innad i partiet i alle fall. Både hun og de andre kvinnene som ble rekruttert sammen med henne fikk nesten flere oppgaver og mer ansvar enn de ønsket seg. Hun hadde vært eneste jente i hurven gjennom hele barndommen, og vokst opp med tre brødre. Dermed var hun blitt vant til at jenter og gutter ble behandlet likt.²⁰⁰

---

¹⁹⁷ Flem 18.12.2013, Oversikt over råd, nemnder og utvalg i Ålesund kommune. 1963 – 1991

¹⁹⁸ Flem 18.12.2013

¹⁹⁹ Flem 18.12.2013

²⁰⁰ Krohn Devold 5.9.2013

Når det kommer til arbeidet i bystyret, sier samtlige informanter at de har følt seg respektert og hørt av sitt respektive parti.²⁰¹ Grethe Bjørlo begynte i politikken 10-15 år før de andre informantene. Hun slutter seg også til de andre informantenes oppfatning av at man ble godt ivaretatt og ønsket velkommen som ny og uerfaren kvinne. Likevel sier hun at «man visste hvem som bestemte».²⁰²

«De har snakket sammen»

Fantes det i Ålesund, på 1970- og 80-tallet, uformelle nettverk som kunne ha innvirkning på den politikken som ble ført? Noen klare koblinger mellom næringslivet og politikken fantes det jo uten tvil. For det første var flere av de mektige næringslivsskikkelsene i byen i 1970 og 80-årene, også aktive i politikken. De to ordførerne Svein Tømmerdahl og Olav Balsnes, begge fra Høyre, er bare ett eksempel på at de samme folkene kunne figurere i næringslivet og samtidig ha politiske toppverv. De to var ordfører og administrerende direktør i den mektige *Sunnmørsbanken* hver sin gang. Balsnes hadde ordførervervet fra ___ til 1980, og Tømmerdal fra 1980 til 1988. Da Balsnes gikk av som administrerende direktør i *Sunnmørsbanken* i 1987 tok Tømmerdal over stillingen.²⁰³

Handelsforeningen i Ålesund besto av butikkeiere og folk fra handelsstanden. I følge Kristin Krohn Devold var de ofte engasjert i politiske spørsmål som hadde med nærings – og byutvikling å gjøre. Folk fra handelsstanden ville selvsagt ha sitt å si når det gjaldt politiske prioriteringer, og i følge Devold ble de også tatt på alvor og lyttet til av politikerne.²⁰⁴

Det som er vel så interessant som de synlige kreftene utenfor bystyret, er de usynlige lenkene mellom det som foregikk *utenfor*, og den politikken som ble vedtatt inne i bystyresalen. Det finnes selvfølgelig ingen arkiver med nedskrevet kildemateriale som forteller at det foregikk møter på hemmelige og usynlige klubber, som hadde til hensikt å påvirke de folkevalgte. Likevel er det flere ting som kan gi indikasjoner på at det fantes en slik type uformelle påvirkning.

---

²⁰¹ Krohn Devold 5.9.2013, Volder 5.9.2013, Flem 18.12.2013, Hole 4.9.2013

²⁰² Bjørlo 14.5.2013

²⁰³ NTB, 11.04.1987 «Ny toppsjef i Sunnmørsbanken»

²⁰⁴ Krohn Devold 5.9.2013

Ålesund klubbsekskap var, og er fremdeles, en ren gutteklubb. Kvinner har ingen adgang til å være med. Mange av byens mannlige politikere og næringslivstopper har opp gjennom årene vært medlem av *Klubben*. Man ble tatt opp i klubben gjennom seremonier med fastsatte ritualer, og man måtte selvfølgelig bli anbefalt og godkjent før man fikk medlemskap.²⁰⁵

Kameratskapet

Kamerater hev nu glasset
for vår klubb – vårt andre hjem.
Kamerater la kalaset
vise veien fører frem
til å feste bånd som binder
venner i en vennskaps pakt
da blir Klubben intet hinder,
men et løft i all sin prakt.²⁰⁶

Medlemmene møttes jevnlig til middager, lunsj og møter, og slik dannet det seg kameratskap og nettverk mellom byens mektige menn. For det er klart at når politikere sosialiserte seg i *Klubben*, med folk i næringslivet med politiske interesser, så ble det jo diskutert politikk.²⁰⁷ Flere av informantene uttrykker at folk i byen og i det politiske miljøet kjente godt til disse uformelle nettverkene som mange menn opererte i.²⁰⁸

Og hvor var kvinnene? Ingen av informantene kan huske at de var del av noe form kvinnenettverk på den tiden de var aktive i politikken. RV hadde egne «jentesamlinger» der de ga hverandre oppbacking og politisk opplæring, og man hadde mulighet til å delta i kvinnelaget i sitt eget parti.²⁰⁹ Man kunne godt ha et vennlig samarbeidsklima seg imellom og støtte hverandre i enkeltsaker, men politiske tverrfaglige kvinnenettverk var ikke-eksisterende.²¹⁰ I årene etter andre verdenskrig, i husmorens glanspoke, var det få kvinnelige aktører i handel og næringsliv. Det fellesskapet som har oppstått mellom sentrale aktører innen bank, næringsliv, handel og politikk har kvinner simpelthen ikke deltatt i. Før 1965 – 1970 var jo de fleste hjemme og passet hus og barn. Men også etter at kvinner begynte å gjøre seg gjeldende i yrkeslivet og lokalpolitikk, så har de uformelle nettverkene, der man har gjort avtaler og «snakket sammen», vært preget av menn. Kanskje har dette vært med på å forsterke lokalpolitikken som et mannsdomene?

²⁰⁵ Knutsen og Grytten 1996:9

²⁰⁶ Knutsen, Hans Kjetil og Grytten, Harald. Red. (1996) *100 års kameratskap. Aalesund Klubbsekskab 1897 – 1997- et festskrif. Utgitt av Aalesund klubbsekskab. S 104 – 105.*

²⁰⁷ Knutsen og Grytten (red) 1996: 21-22

²⁰⁸ Bjørlo 14.9.2013, Volder 5.9.2013,

²⁰⁹ Volder 5.9.2013

²¹⁰ Flem 18.12.2013, Hole 4.9.2013, Krohn Devold 5.9.2013, Volder 5.9.2013, W. Bjørlo 14.9.2013

Hersketeknikker og politisk (u)kultur

Gjennom flere tiår i politikken har Grethe W. Bjørlo opplevd at man har omtalt både henne og andre kvinnelige politikere med karakteristikk som har med utseende å gjøre. Man kunne få høre at man var «pen, søt og flink», eller at man «pyntet opp i gangene».²¹¹ Det er flere eksempler på at også pressen har hatt en måte å snakke om og med kvinnelige politikere på, som bygger opp om stereotype forestillinger av kvinner. Unni Hole ble av VG omtalt som «Søte Unni Hole», da hun ble intervjuet i forbindelse med vervet som den første kvinnelige formann i Sportsklubben Herd i 1972.²¹² Da hun møtte opp på *Fotballtinget* det samme året, som den første kvinnelige delegaten noensinne, beskrev VG henne som en representant for «det svake kjønn» som «lyste opp» i forsamlingen. At pressen fokuserte på helt andre ting enn det som hadde med politikk å gjøre fikk også Grethe Bjørlo oppleve i 1992, da det ble kjent at hun kom til å bli Møre og Romsdals første kvinnelige fylkesordfører. I intervjuet som egentlig skulle handle om fylkesordførervervet ble hun spurt om hun ikke var ferdig med julebaksten snart. Bjørlo svarte at dette var et spørsmål som hun vanskelig kunne tenkte seg at den sittende mannlige fylkesordføreren kunne ha fått, og journalisten ble svar skyldig.²¹³

Kommentarer om utseende og husmorsysler fra journalister kan virke uskyldig i forhold til det kvinner kunne oppleve i politikken på 1970- og 80-tallet. Berit Ås definerte i 1981 et sett med handlemåter som uttrykk for maktovergrep, spesielt rettet mot kvinner. Disse handlemåtene kunne bli brukt av menn mot menn, av kvinner mot menn eller av kvinner mot kvinner. Imidlertid var dette eksempler på at personer med lang erfaring brukte en type teknikker for å øke egen makt overfor dem med mindre erfaring. Og kvinner i politikken på 1970 – og 80-tallet hadde jo oftest lite erfaring sammenlignet med de fleste mannlige politikerne. De fem hersketeknikkene Berit Ås definerte var:²¹⁴

- 1) Usynliggjøring, 2) Latterliggjøring, 3) Tilbakeholdelse av informasjon, 4) Dobbelstraffing, 5) Påføring av skyld og skam

---

²¹¹ W. Bjørlo 14.5.2013

²¹² VG 6.11.1972

²¹³ W. Bjørlo 14.5.2013

²¹⁴ Ås, Berit (1981) *Kvinner i alle land.. Håndbok i frigjøring*. Oslo: Aschehoug. S 64 - 68

Når det gjelder *usynliggjøring* er denne formen for hersketeknikk, i følge Berit Ås kjennetegnet ved at kvinner blitt glemte bort og oversett når de prøver å ta ordet eller gjøre seg gjeldende på mannsdominerte arenaer. Det være seg styrever, i pressen, på arbeidsplassen eller i bystyresalen. Det å for eksempel ikke bli sett eller lyttet til når man prøver å ta ordet, eller neglisjert når viktige verv og roller skulle fordeles er klassiske eksempler på en slik maktbruk, som Ås mener, først og fremst rammer kvinner.²¹⁵ Boken til Ås kom ut i 1981, og de fem hersketeknikkene som blir beskrevet er derfor svært aktuelle for kvinner som var aktive i politikken på 1970- og 80-tallet. At kvinner kunne bli forbigått i nominasjonsprosesser og konstitueringsprosesser til politiske verv har vi allerede sett eksempler på.

Bente Volder fra RV forteller om det hun opplevde som bruk av en klassisk type usynliggjøring fra ordføreren i Ålesund. Når man fikk ordet, måtte man da si «herr ordfører» før man kunne henvende seg til forsamlingen gjennom ordføreren. Volder valgte en gang å bli stående taus i flere minutter, til ordføreren snudde seg mot henne, og ga ordføreren beskjed om at siden hun måtte snakke til bystyret gjennom han, så måtte han faktisk høre på hva hun hadde å si. Det falt *ikke* i god jord. At hun representerte et opprørsparti i bystyret var i følge henne med på å helle bensin på bålet til de mennene som prøvde å usynliggjøre henne.²¹⁶ At hun representerte et opprørsparti i bystyret var i følge henne med på å helle bensin på bålet til de mennene som prøvde å usynliggjøre henne.²¹⁷ I følge Ås er det å overhøre og «glemme» en effektiv måte å hindre kvinners deltagelse på.²¹⁸

Latterliggjøring kan gi seg utslag i vitsemakeri om egenskaper eller oppførsel, eller omtale av kvinner som en gruppe med «høns» og andre karakteristikk fra dyreriket. Negativ eller uflatterende omtale av utseende er også en typisk måte å latterliggjøre på. Både Bjørlo og Volder har opplevd at pressen og andre politikere har kommentert utseende og skjørtelengder.²¹⁹ En episode fra et bystyremøte i Ålesund ble i oktober 1990 førstesidesak i VG:

På slutten av 1980-tallet var det nemlig flere utesteder i Ålesund som hadde stripping på programmet. Mange var misfornøyde med dette, og kvinner fra både høyre – og venstresiden

---

²¹⁵ Ås, Berit (1981) *Kvinner i alle land.. Håndbok i frigjøring*. Oslo: Aschehoug. S 64 - 68

²¹⁶ Volde 5.9.2013

²¹⁷ Volder 5.9.2013

²¹⁸ Ås 1981: 68

²¹⁹ Bjørlo 14.9.2013, Volder 5.9.2013

mobiliserte for at kommunen skulle stille visse betingelser for skjenkebevilgninger. Stripping skulle ikke være tillatt om man ville beholde skjenkeløyve, og var ikke ønsket som kulturtilbud. RV og Kvinnefronten hadde tidligere vunnet frem i omfattende sak mot «Porno-Hagen» i høyesterett, og var klar til å ta kampen i bystyret.²²⁰ Bente Volder holdt en interpellasjon om saken, og møtte både støtte og motbør fra ulike partier. Da en representant fra Høyre, og han var av den mer erfarne sorten, oppfordret Volder til å demonstrere hva en striptease egentlig var for noe, og fulgte opp med negative bemerkninger om utseendet hennes, ble det rabalder i bystyret. Volder forlot møtet i protest og 11 andre representanter gjorde det samme i solidaritet med henne. Ordføreren lot være å gripe inn, men angret bittert dagen derpå. Ordføreren som var fra Krf, og forøvrig negativ til stripping på byens utesteder uttalte til VG at: «Jeg satt med en ekkel følelse etter møtet. Det var en forferdelig atmosfære og tone, ikke er et bystyre verdig. Jeg burde ha grepet til klubben»²²¹

Volder ble kontaktet av både lokal og riksdekkende presse, og VG satt saken på førstesiden lørdagen etter. Hun møtte støtte fra representanter i andre partiet som mente det som hadde skjedd på bystyremøtet var skandaløst. «Det er det groveste og mest sjikanerende jeg noen gang har opplevd fra en talerstol i bystyret» sa Volder til VG den gang.²²²

SAKER SOM ENGASJERTE: ET INNBLIKK

Tidligere har vi sett at kvinnene var opptatt av ulike politiske saker, både før og etter de ble aktive i politikken. Selvbestemt abort og kamp mot pornoindustrien var viktige rikspolitiske saker som flere av informantene var engasjerte i. Når vi flytter blikket til den lokale politikken, er det litt andre saker som trer frem. Kommunenes oppgaver sentrerer seg i stor grad rundt drifting av velferdsordninger til sine innbyggere. Og det er også på disse områdene at flere av informantene har engasjert seg sterkest. Barnehageutbygging og eldreomsorg trer frem som to sentrale områder å se nærmere på. I tillegg er «Grautneset»-saken verdt å nevne som en lokalsak som virkelig skapte engasjement, blant innbyggerne så vel som hos politikerne:

---

²²⁰ Volder 5.9.2013

²²¹ VG 6.10.1990: «Bedt om å strippe i Ålesund bystyre»

²²² Volder 5.9.2013, VG 6.10.1990

Barnehageutbygging

På 1960- og 70-tallet ble stadig flere engasjert i spørsmålet om flere barnehageplasser. Engasjementet bredte om seg i hele landet. Argumentene for bygging av flere barnehager dreide seg først og fremst om kvinners muligheter til å kunne jobbe utenfor hjemmet, samt ensliges mødres mulighet til å heve egen levestandard gjennom lønnet arbeid.²²³ I 1968 ble det nedsatt en komite som skulle utarbeide en langtidsplan for utbygging av barnehager i Ålesund. Driften hadde historisk sett ikke vært kommunens ansvarsområde, men vært initiert av kvinneorganisasjoner og andre frivillige. I takt med at stadig flere kvinner ønsket muligheten til å delta i yrkeslivet, ble det stilt spørsmål ved om ikke kommunen burde ta et større ansvar i å sørge for barnehageplasser til de som ønsket det. Komiteen pekte på at det på slutten av 1960-tallet stort sett kun fantes barnehager i sentrum av, byen. Derfor konsentrerte de planleggingen av nye barnehager til tettbygde strøk utenfor sentrumskjernen i kommunen.²²⁴

Mangelen på barnehageplasser ble etter hvert en sak som engasjerte både de folkevalgte, pressen og lokalbefolkningen. Typisk nok var det først og fremst de kvinnelige lokalpolitikere som tok tak i spørsmålet i Ålesund.²²⁵ Randi Havnevik Devold (representerte først Venstre og gikk deretter over til DNF) var en av de kvinnelige lokalpolitikere som ivret for barnehagesaken.²²⁶ Det samme var Kristin Krohn Devold og Grethe W. Bjørlo.

Men kvinnene som sto på for bygging av flere barnehager møtte motbør, blant annet gjennom leserinnlegg i avisene. Grethe W. Bjørlo minnes at hun hadde flere «krangler» i lokalavisene med folk som var rasende for at man sto slik på for å bygge flere barnehager.²²⁷ Moren til Eli-Flem var engasjert i barnehagespørsmålet allerede på 1950-tallet²²⁸, men da var det verken vilje fra det offentlige til utbygging, eller et krav blant folket om at dette måtte skje. Utbyggingen av nye barnehager og ikke minst bedre barnehager har gått slag i slag med kvinnefrigjøringen, og er således et viktig bidrag til likestillingshistorien, og at kvinner også kunne være yrkesaktive.

---

²²³ Grytten 1998: 50. Del 2

²²⁴ Grytten 1998: 52. Del 2

²²⁵ Aars og Ringkjøb 2008

²²⁶ Flem 18.12.2013

²²⁷ Bjørlo 14.9.2013

²²⁸ Flem 18.12.2013

Da den første kommersielle barnehagen i Ålesund ble etablert på slutten av 1980-tallet, foreslo RV at det ikke skulle kunne tas ut utbytte, og at de som jobbet der skulle ha tariffestede arbeidsforhold. Det ble vedtatt i bystyre at de ansatte skulle ha tariffestede arbeidsforhold, men ikke at det ikke skulle være avkastning. RV og Bente Volder så denne saken som en kvinnesak. Barnehager måtte til for at kvinner skulle kunne være i jobb, men de ville ikke godta at kvinnelige arbeidstakere ble utnyttet.

Eldreomsorg og gratisarbeid

Fra tidlig i den politiske karrieren var det helse -og sosialsaker som stakk seg ut som det mest engasjerende å jobbe med for Grethe W. Bjørlo. På lokalt plan var hun spesielt engasjert i eldreomsorgen i byen, som var et stadig tilbakevendende tema i presse og bystyremøter. Når man jobbet med helse –og sosialsaker fikk man se mye elendighet rundt om kring, og både Bjørlo og Volder opplevde at folk oppsøkte dem direkte. De kunne få telefonsamtaler fra desperate og fattige alenemødre eller det kunne ringe på dørene midt under middagen. Før i tiden var det mer naturlig at man tok mer direkte kontakt med politikere uten å gå gjennom et byråkrati på forhånd.²²⁹ Og det gikk begge veier. RV hadde som arbeidsmåte at de tok kontakt med de som kjente hvor skoen trykket, det være seg alenemødre eller lavtlønnede arbeidere uten fagforeningsrettigheter.²³⁰

Man kunne møte mange skjebner innenfor eldre –og pleieomsorgen, og når politikerne måtte kutte var det alltid menneskeskjebner som kom frem i lyset. *Agnes Svindset* – saken skapte mye oppmerksomhet både i media og fra politikerne. Det hele dreide seg om pensjonist som i årevis hadde hatt en psykisk syk bror som hun hadde tatt seg av. Kommunen ønsket at han skulle flytte hjem til henne, til tross for at hun hadde sagt fra at hun ikke kom til å makte å ha han boende hos seg. Den dagen han skulle sendes hjem til henne, låste hun dørene. Politiet brøt likevel opp dørene og plasserte broren hos henne. Det ble et stort pressestyre i etterkant, og det ble satte fokus på hvordan man behandlet hjelpetrequende folk og deres pårørende. Den gangen RV tok opp dette i bystyret møtte det 200 tilskuere, så det var tydelig at det var et område som engasjerte mange.²³¹

---

²²⁹ Bjørlo 14.5.2013, Volder 5.9.2013

²³⁰ Volder 5.9.2013

²³¹ Volder 5.9.2013

Da RV foreslo at bystyret burde få til et møte med regjering og storting for å kreve en bedre finansiering av reformene, var de kun to stemmer fra å få det vedtatt. Kommunen hadde ikke penger til å følge opp alle som trengte hjelp – staten måtte bidra med flere midler.

RV organiserte en buss på eget initiativ med eldre, pårørende og helsepersonell og dro til Oslo: Der hadde de møte med mørebenken, sosialkomiteen og statssekretæren i Helsedepartementet. I forlengelsen av dette ble det stiftet en organisasjon som het *eldreaksjonen*, og som varte i 1,5 år. Resultatet fra dette, fra flere lignende initiativ som oppsto rundt om i landet, og fra medietrykket i etterkant, ble det som i sin tid het *eldremilliarden*.²³²

På 1980-tallet jobbet Bente Volder og RV med å hente inn tall fra ventelister i eldreomsorgen. Samtidig gjorde de en analyse av verdien av det gratisarbeidet som kvinnene la ned i eldreomsorgen, den pleien som skjedde hjemme hos de eldre. Tallene viste at døtrene og svigerdøtrene rundt om i hjemmene sparte Ålesund kommune for 74 millioner kroner i året. De som ikke hadde sykehjemsplass ble pleiet av pårørende. De gjorde intervjuer med pårørende og holdt interpellasjoner fra talerstolen i bystyret. Det var stor interesse fra både media og fra vanlige folk, dette var jo noe som berørte manges liv. Det å mobilisere folk som var sinte og som ville nå frem med noe, illustrerte RVs måte å jobbe på i følge Bente Volder. Og de fleste sakene hadde et kvinnefokus: det var flest kvinner ansatt i helsevesenet og i barnehagene, kvinner var underbetalte i forhold til menn, de levde lengst, og det var de som i all hovedsak sto for den private pleien i hjemmene.²³³

«Grautneset»

«Grautneset-saken» omhandlet et søppelforbrenningsanlegg som skulle bygges på Lerstad i Ålesund. Det var store kontroverser rundt selve byggingen, men kanskje mest av alt var folk opprørte på grunn av den planlagte beliggenheten. Anlegget skulle bygges midt i et boligområde, og beliggenheten ble avklart på et bystyremøte i 1980. Tafjord Kraft var en av initiativtrakerne bak prosjektet, og ville blant annet utnytte varmen som forbrenningsanlegget skulle generere.²³⁴ Både Bente Volder og Eli Flem husker denne saken som *den store*

---

²³² Volder 5.9.2013

²³³ Volder 5.9.2013

²³⁴ Grytten

*miljøsak*en i byen på 1980-tallet.²³⁵ “Dette var en sak som viste at makta rår. Det var stor motstand i befolkningen, men gutteklubben grei ønsket at dette skulle realiseres.”²³⁶

Både beboerne på Lerstad og mange politikere var i mot at anlegget skulle realiseres, selv om det til slutt var en tverrpolitisk enighet i bystyret. På Lerstad var man vitne til aksjoner der folk lenket seg fast for å forhindre bygningsarbeidet. Selv etter at anlegget var bygd skapte saken kontroverser i politikken. I 1987 sendte Venstre i Ålesund ut en pressemelding der de oppfordret Ålesund kommune og Tafjord Kraft til å stanse prøvedrifta av forbrenningsanlegget. Det var nemlig ikke installert noe tilfredstillende renseanlegg for giftige gasser.²³⁷

DE TRIPPELTARBEIDENDE KVINNENE

Politikerrollen og morsrollen i konflikt?

Alle informantene hadde barn da det ble aktiv i politikken. Noen hadde småbarn og andre i barn i skolealder. For Kristin Krohn Devold var det akkurat det at ungene ble litt eldre som gjorde det mulig å bruke tid på å være politiker. Likevel var hverdagen hektisk.

Hun leder av et reisebyrå, hadde fire barn og en mann som også hadde en krevende jobb. Man jobbet på lørdager, og hadde nesten ikke sommerferie.²³⁸

Bente Volder fikk sitt andre barn på begynnelsen av 1980-tallet, og hadde dermed to relativt små barn da hun ble valgt inn i bystyret. Kombinasjonen av småbarnsfamilien, 100 prosent jobb ved industribedriften Porolon, og det å sitte i bystyre samtidig, beskriver hun som ekstremt slitsomt. Unni Hole var 39 år da hun begynte i politikken, og hadde ikke lenger barn som var veldig små. Men de måtte jo likevel følges opp, og også hun kjente på belastningen av å sjonglere mange ulike oppgaver på en gang. Også Eli Flem var småbarnsmor med en tidkrevende og hektisk jobb. På et tidspunkt sa hun fra til partiet at om hun skulle kunne klare å fortsette i politikken, så måtte hun kunne si nei til å ta på seg flere verv. Selv om hun hadde hatt muligheten til det ville hun verken sitte i formannskapet eller på fylkestinget for Venstre.

---

²³⁵ Flem 18.12.2013

²³⁶ Volder 5.9.2013

²³⁷ Skorgevik 2006: 113

²³⁸ Krohn Devold 5.9.2013

Hun kunne ikke få enda mer å gjøre, det lot seg rett og slett ikke kombinere – hun måtte begrense seg selv om ting skulle gå rundt.²³⁹

Flere av informanter sier at de aldri kunne ha brukt så mye tid og krefter på politikken hadde det ikke vært for at de hadde en mann som stilte opp hjemme og tok sin del av barnepass og husarbeid.²⁴⁰ Disse uttalelsene er helt i tråd med funnene til Hellevik og Skard (1985) – *Norske kommunestyre, plass for kvinner?*²⁴¹ som viste at det politiske engasjementet til kvinnene, i kommunene de undersøkte, var helt avhengig av partnerens støtte. Men selv med menn som stilte opp hjemme og fikk hverdagen til å henge sammen, så var belastningen og arbeidsmengden stor. Mennene var støttespillere og la til rette, men de var jo langt i fra hjemmeværende og tok seg av alt som hadde med hus og barn å gjøre.²⁴² Man var gjerne mor, husmor, arbeidstaker og politiker på samme tid, og ble sånn sett både dobbelt – og trippelarbeidende. Kunne man klare alt på en gang?

«Man måtte være dobbelt så flink»

Både Kristin Krohn Devold og Grethe W. Bjørlo opplevde begge at det ble forventet mer av dem som kvinner, man måtte i større grad enn mennene bevise at man dugde. Flere av informantene har hatt inntrykk av at kvinner ofte gjorde en grundigere jobb med å sette seg inn i saker. Også Eli Flem mener at det å ikke være forberedt var et typisk «mannetrekk». Mange mannlige politikere kunne seile på erfaringen gjennom møtene, og sprettet konvoluttene med sakspapir i det bystyremøtet begynte. Andre hadde brukt timesvis på å sette seg inn i sakene, og kvinnene var som oftest bedre forberedt enn menn - i alle fall de som ville opp og frem i politikken.

«Det er merkelig – menn de skal altså velges fordi de er menn, ikke fordi de er dyktige. Men når det kommer til kvinner så skal de altså i tillegg være dyktige» Og det har man nok merket, kanskje gjør man det enda jeg vet ikke...at hvis man skal komme noen vei i politikken så må du faktisk bevise noe – du må være bedre enn de mennene som blir valgt inn samtidig med deg eller de som har vært der en stund»²⁴³

---

²³⁹ Flem 18.12.2013, Hole 4.9.2013, Krohn Devold 5.9.2013, Volder 5.9.2013, W. Bjørlo 14.9.2013

²⁴⁰ Krohn Devold 5.9.2013, Bjørlo 14.5.2013.2013, Hole 4.9.2013

²⁴¹ Hellevik og Skard, Torild 1985

²⁴² Krohn Devold 5.9.2013, Bjørlo 14.5.2013.2013, Hole 4.9.2013, Volder 5.9.2013, Flem 18.12.2013

²⁴³ W. Bjørlo 14.5.2013

Hvorfor var det så mange kvinner som forsvant ut etter å bare å ha sittet i bystyret i en styringsperiode? Både kommunens oversikt over bystyremedlemmer på 1970 – og 1980-tallet, og informantenes erfaringer, sier at mennene som oftest hadde lenger fartstid i politikken enn kvinnene - de holdt rett og slett ut lenger.²⁴⁴ Var det arbeidspresset, det at man fikk dobbelt og trippelt opp å gjøre, eller var det den politiske selvtilitten det skortet på? Kanskje så de ikke for seg hvordan politikken kunne gi dem mer enn alt det den krevde? Forskjeller i politisk interesse er én mulig forklaring på ulik politisk motivasjon mellom kjønnene. En annen forklaring på forskjeller i motivasjon dreier seg om politisk selvtilitt. Det har tidligere blitt dokumentert at kvinner har lavere politisk selvtilitt enn menn. I en norsk studie, har imidlertid forskjellene i politisk selvtilitt mellom kvinner og menn vist seg å være heller beskjedne. Samtidig er det vist at *erfaring* er viktig faktor for å forstå betydningen av politisk selvtilitt. De som fra før av innehar politiske posisjoner, og som har fartstid i politikken, har vist seg å ha en fordel sammenlignet med nykommerne. Siden kvinner, historisk sett har hatt mindre tid til å skaffe seg erfaring, har de også oppnådd en mindre grad av politisk selvtilitt *gjennom* erfaringen.²⁴⁵

BYSTYRET SOM SPRINGBRETT

Fra kommunen til fylkespolitikk

Man hadde større tro på Fylkeskommunen før, mener Kristin Krohn Devold. Folk vokste seg ut av kommunen, og mange gikk over til fylkestinget.²⁴⁶ Både Grethe Westergaard Bjørlo og Kristin Krohn Devold gikk fra over til fylkespolitikken etter flere år som folkevalgt i bystyret. Og begge kom tilbake igjen. Krohn Devold er fremdeles en aktiv politiker for Høyre i bystyret.

Grethe W. Bjørlo ble i 1992 den første kvinnelige Fylkesordføreren i Møre og Romsdal. Og det var litt av en hestehandel som måtte til for at Arbeiderpartiet skulle få makten. En representant fra Sp gikk over fra den borgerlige siden til Arbeiderpartiet i siste sekund, og

---

²⁴⁴ Krohn Devold 5.9.2013, Bjørlo 14.5.2013,2013, Hole 4.9.2013, Volder 5.9.2013, Flem 18.12.2013

²⁴⁵ Aars og Ringkjøb 2008

²⁴⁶ Krohn Devold 5.9.2013

endte opp med å bli varaordfører i samme periode. Og det var ikke fritt for dem som ville stoppe en fremadstormende kvinne den gangen heller. Grethe W.Bjørlo forteller om mannfolk som begynte å «røre på seg» rundt om i partiene, da det ble klart at hun var annonsert som kandidat til fylkesordførervervet. Menn som egentlig hadde sagt nei til å stille, men som nå kunne tenke seg å bli vurdert som kandidat allikevel.²⁴⁷

Både Grethe W. Bjørlo og Kristin Krohn Devold har sittet som vara til Stortinget. De har imidlertid blitt skuffet ned fra de øverste plassene på fylkespartienes lister til Stortinget flere ganger, mye på grunn av fogderistriden mellom Sunnmøre, Møre og Romsdalen. I 1988 tapte Kristin Krohn Devold kampen om annenplassen på Møre og Romsdals stortingsliste, knepent mot en annen av Høyres kandidater. Når 1. kandidaten den gangen var fra Molde, var det helt åpenlyst at andreplassen måtte tilfalle Sunnmøre og Kristin Krohn Devold. En av Krohn Devolds hovedmotstandere i kampen om andreplassen truet med å trekke seg fra hele nominasjonsprosessen hvis han ikke ble satt opp på andreplass, han hadde til og med fått råd av selveste Stortingspresidenten til å gjøre akkurat dette. Krohn Devold ble satt på tredjeplass det året.²⁴⁸

Grethe W Bjørlo forteller at det var på fylkesnivå hun var med på å få gjennomslag for de virkelig store sakene, der hun selv hadde en avgjørende rolle for utfallet. Sånn som plassering av nytt sentralsykehus i Ålesund og nytt ambulanshelikopter til Vigra.

Også Unni Hole jobbet politisk utenfor bystyre på 1980 –og 90-tallet. Hun har sittet både som leder av kvinnepolitisk utvalg på fylkesnivå, og ble etter hvert også valgt inn i sentralstyret til Arbeiderpartiet på landsbasis, hvor hun hadde plass fra 1990 og i fem år. En jobb man absolutt måtte stå på og gjøre seg fortjent til.²⁴⁹

Fra organisasjonene til politikken og tilbake igjen

Flere av informantene hadde bakgrunn fra organisasjoner før de ble valgt inn i lokalpolitikken. Som vi skal se det flere som vendte tilbake til organisasjonene, eller som

---

²⁴⁷ Bjørlo 14.5.2013

²⁴⁸ Krohn Devold, Aftenposten 19.11.1988. «Åpen maktkamp» i Møre og Romsdal»

²⁴⁹ Hole 4.9.2013, Dagens næringsliv 09.11. 1992 «Nye koster klare til innsats»

Kristin Krohn Devold; engasjerte seg i organisasjonsarbeid først etter å ha vært aktiv politiker i mange år.

Unni Hole var tvers gjennom organisasjonsmenneske da hun begynte i politikken i 1983. Den gangen var det idrett som sto i fokus. I etterkant har det vært Sanitetsforeningen i Ålesund som har vært prioritert. I dag er hun leder i foreningen som huser mer enn 300 medlemmer.²⁵⁰ «Jeg kunne aldri gått tilbake til politikken, men jeg må ha noe å engasjere meg i! Når du først har begynt med organisasjonsarbeid klarer du aldri å legge det fra deg.»²⁵¹ Unni Hole tok over ledervervet etter Kristin Krohn Devold, som hadde vært medlem i mange år før hun begynte å jobbe aktivt i foreningen. For Krohn Devold var dette en videreføring av det politiske engasjementet.²⁵² Selv om foreningen, både nasjonalt og lokalt har vært opptatt av å ikke ta politiske standpunkt, jobber de med mange politiske saker, deriblant eldreomsorg og bevilgninger til velferdstilbud i kommunene.²⁵³ Sanitetsforeningen i Ålesund har de siste årene eksempelvis vært pådrivere for å få til å bygge et nytt varmtvannsbasseng i Ålesund, til glede for blant annet eldre og revmatikere.²⁵⁴

I følge Kristin Krohn Devold har Sanitetsforeningen gjennom mange år vært byens største kvinneorganisasjon, med over 300 medlemmer, mange av dem passive. Med mange støttemedlemmer har foreningen villet favne stort og sørge for at alle har kunnet føle seg velkommen til å delta uavhengig av partipolitisk standpunkt. Krohn Devold har hatt en oppfatning av at Sanitetsforeningen har vært, som hos henne selv, snarere en videreføring av det politiske engasjementet enn en karrierevei inn i politikken.²⁵⁵

Selv om Sanitetsforeningen har vært opptatt av en nøytral holdning til politiske spørsmål, så har de vært med på og forhandle frem bevilgninger og gitt uttalelser i ulike saker. Slike foreninger har nok hatt fordel av å ha gamle politikere som aktive medlemmer, de som kan det politiske gamet, saksgangen og alt som hører med. Unni Hole kan fortelle at hun som

---

²⁵⁰ Hole 4.9.2013, Krohn Devold 5.9.2013

²⁵¹ Hole 4.9.2013

²⁵² Krohn Devold 5.9.2013

²⁵³ Farstad 1998, Krohn Devold 5.9.2013

²⁵⁴ Sunnmørsposten 2011

²⁵⁵ Krohn Devold 5.9.2013

leder har vært med på gruppemøter hos partiene i kommunen, der hun visste hvor hun skulle gå, hvem hun skulle snakke med, og hvilket språk hun skulle snakke.²⁵⁶

KAPITTEL 5: OPPSUMMERING.

Undersøkelsen fra Ålesund har vist at det gjennom 1960 – og 1970-tallet har vært en åpenbar skjevfordeling mellom menn og kvinner i politiske maktposisjoner, i formannskap og i komiteer og utvalg. Når det gjelder kommunens ulike råd, utvalg, komiteer og styre har de mest populære og prestisjefylte vervene stort sett tilfalt mannlige representanter. Likevel ser vi at det både i disse styrene og i de øvrige utvalgene og komiteene, har vært et betydelig høyere innslag av kvinner etter hvert. Spesielt i løpet av 1980-årene kom det flere kvinner til som utvalgledere og representanter i «prestisjestyrene» *Tafford Kraft* og *Havnestyret*. Når det gjelder formannskapet og ordførervervet, har skjevfordelingen mellom kjønnene bare vedvart. Ålesund har aldri hatt en kvinnelig ordfører, selv om Kristin Krohn Devold var ordførerkandidat i 1987 og nesten holdt på å bli valgt. I formannskapene, der toppkandidatene til partiene har sittet, er det først på slutten av 1980-tallet at man kan se en betydelig økning i antall kvinnelige representanter.

Forutenom de politiske prosessene i bystyret og i partiene, er det flere andre faktorer som har vært med på å hindre eller fremme kvinnenenes mulighet for politisk deltagelse. Alle informantene i studien har opplevd det som svært belastende å være småbarnsmødre, yrkesaktive og politisk aktive på samme tid. Avslastning og tilrettelegging både fra deres ektemenn og respektive parti har visst seg å være essensielt for om de har kunnet engasjere seg videre.

Vi ser også at flere av de kvinnelige informantene har fortsatt å engasjere seg i politisk arbeid og organisasjonsarbeid etter perioden i bystyret i Ålesund. Både Grethe W. Bjørlo og Kristin Krohn Devold har vært innom fylkespolitikken, og flere av informantene har engasjert seg i lokale organisasjoner slik som Sanitetsforeningen.

---

²⁵⁶ Hole 4.9.2013

KONKLUSJON

Historisk sett har kvinner vært langt svakere representert enn menn, i alle former for politisk aktivitet, sett bort i fra organisasjonsarbeid. Det tok lang tid fra stemmeretten ble innført i 1913 til det kom noe nytt politisk gjennombrudd for kvinner. Først i 1970- årene kunne man se en drastisk økning i kvinners politiske representasjon og deres deltagelse i en politisk sfære som var svært mannsdominert. Men økningen i kvinnerepresentasjon gikk raskere på sentralplan enn i lokalpolitikken. Kommunestyrene har generelt visst seg å ha en lavere andel av kvinner enn både regjering og storting.

Når jeg i denne oppgaven har undersøkt kvinnerepresentasjonen i Ålesund fra 1963 til 1990, har jeg vektlagt historiene til de kvinnene som faktisk var med på selve utviklingen.

Undersøkelsen har kartlagt og analysert hvordan kvinnes bakgrunn og organisasjonserfaring har spilt inn på deres politiske engasjement, og hvordan de har blitt rekruttert inn i lokalpolitikken. Hvilke utfordringer man møtte på veien fra å stå på valgliste til å inneha politiske maktposisjoner har også vært sentralt. Problemstillingen for oppgaven har også undersøkt hvordan disse kvinnene har sett på sin egen innflytelse og mulighet for å delta i politikken. Her har både personlig og politiske forhold hatt betydning.

De viktigste funnene

Det har vært en tydelig sammenheng mellom informantenes samfunnsengasjement og deres deltagelse i politikken som voksne. De har alle blitt rekruttert til det politiske arbeidet, selv om noen har hatt mer politisk erfaring enn andre. Selv om partiene har vært ivrige etter å få kvinner til å stille til valg, så viser undersøkelsen at veien videre i politikken, til de politiske maktposisjonene, ikke nødvendigvis har vært like enkel som veien inn på valglistene. Opplevelsene til flere av de informantene viser at man kunne møte mer motbør når man begynte å få erfaring og gjøre seg gjeldende i partiet, enn da man var ny og uerfaren.

Denne oppfattelsen kan ha sammenheng med at nominasjonskomiteene stort sett har vært dominert av menn, og det er tidligere påvist en sammenheng mellom mannsdominans i komiteene og mannsdominans på de kumulerte topplassene på partienes lister.

Analysen av det muntlige kildematerialet viser imidlertid at alle kvinnene som har vært med i prosjektet stort sett har følt seg velkommen, hørt og respektert i det politiske arbeidet i partiet og i bystyret. Vi har sett eksempler på at det har foregått usynliggjøring og sjikanering av enkelte av representantene, men det er likevel ikke dette som trer frem som mest typisk.

Det er flere forhold som har virket bremsende for kvinnerepresentasjon i lokalpolitikken i Ålesund. For det første har flere av kvinnene møtt en del motbør når det gjelder konstitueringen til de politiske posisjonene. De indre normene og tradisjonene, i spesielt Arbeiderpartiet, har nemlig vist seg å ikke være til fordel for kvinnene i partiet i flere tilfeller. Vi har blant annet sett eksempel på at partiet har forbigått kvoteringsregler i forbindelse med formannskapsvalg, slik at de direkte har vært med på å svekke den kvinnelige representasjonen i de øverste posisjonene i politikken.

Når det gjelder kvinnelige innslag i kommunale nemnder, utvalg og komiteer, har analysen vist at menn og kvinner har vært representert på ulike politiske områder, men at denne tendensen har blitt mindre tydelig i perioden. De mest prestisjefylte og attraktive styrene har visst seg å være svært mannsdominerte helt opp til slutten av 1980-tallet., men også her har flere kvinner kommet med etter hvert.

Samtidig har velgerne, gjennom deltagelse i kommunevalgene, hatt innvirkning på kvinnerepresentasjonen i lokalpolitikken. Ved valgene på slutten av 1970 - og begynnelsen av 1980-tallet hadde velgerne en tendens til å stryke kvinner og kumulere menn på valglistene. Dette gav seg spesielt sterkt utslag i Ålesund ved valget i 1983 da kvinnerepresentasjonen gikk ned fra 33 til 21 prosent. Det at kvinner i flere parti trakk seg fra listene i forkant av nominasjonsrundene før valget i 1983, spilte imidlertid også en rolle for resultatet. Det bringer oss over på spørsmålet om kandidatenes muligheter til å fortsette i politikken.

Både tidligere forskning og denne studien har vist at det er mye partiene selv kan gjøre for å øke den kvinnelige representasjonen i lokalpolitikken, blant annet gjennom

rekrutteringsarbeid og måten de nominerer og kvoterer på. Likevel har det vært av avgjørende betydning for kvinneinnslaget i politikken, at de har hatt reell mulighet til å engasjere seg politisk. Samtlige av informantene uttrykker at det å ha verv i lokalpolitikken både var slitsomt og vanskelig å kombinere med å være småbarnsmor. Dette trippelarbeidet som mange kvinnelige politikere var utsatt for er en faktor som har hatt betydning for deres vilje og mulighet til å fortsette i politikken.

Skiller kvinnerepresentasjonen i Ålesund seg fra det generelle nasjonale bildet?

Vi har sett at det er flere områder ved kvinners politiske representasjon i Ålesund, som er helt sammenfallende med tidligere forskning på området. Både Norderval Means, Torild Skard, og Aars/Ringkjøb/Christensen har tidligere pekt på at kvinner har hatt vanskeligere for å nå til topps i politikken og at det har vært en betydelig skjevfordeling mellom menn og kvinner i formannskap, i ordførerstolen og andre prestisjefylte lokalpolitiske verv. Heller ikke når det kommer til rekruttering til politikken skiller informantene fra Ålesund seg ut fra tidligere forskning. Den kanskje mest tydelige sammenhengen mellom tidligere undersøkelsen og min egen er informantenes beskrivelser av utfordringer som det politiske engasjementet har bragt med seg i forhold til andre forpliktelser. Informantene bekrefter uten unntak at tiden i politikken var svært slitsom når de samtidig hadde små barn og var yrkesaktive. De uttrykker også, helt sammenfallende med informantene i Means studie fra 1973 at de følte at de måtte bevise så mye mer og gjøre en bedre jobb enn sine mannlige politikerkollegaer, for å oppnå den samme annerkjennelsen.

Ser vi på valget i 1979 og i 1983 finner vi i imidlertid et betydelig avvik mellom valgresultatene i Ålesund og i landet for øvrig. Mens utviklingen på nasjonal basis gikk jevnt oppover i perioden, gjorde kvinnene i Ålesund et brakvalg i 1979, og fikk 33 prosent av representantene, mens de fire år senere ble feid ut av bystyret og gikk ned fra 21 til 13 representanter. At kvinner ble strøket av listene av velgerne har blitt påvist å gjelde for hele landet og i mange ulike parti, men at forskjellen i kvinnerepresentasjonen ble så kraftig redusert fra ett valg til det neste, var helt spesielt for Ålesund. Det at Sunnmøre historisk sett, har huset mange kristne miljøer med et konservativt kvinnesyn kan medvirket til at velgerne strøk kvinner fra listene. I tillegg har vi sett at kvinner ikke gjorde seg særlig gjeldende i næringslivet i byen. Det er grunn til å tro at velgerne på Sunnmøre kan ha hatt et mer

konservativt kvinnesyn enn velgere i større byer på for eksempel Østlandet, og at dette kan ha bidratt til en kraftigere velgerreaksjon på det lokale «kvinnekuppet» i 1979.

Undersøkelsen peker på en del lokale årsaker til utviklingen av kvinnerepresentasjonen i et spesifikt lokalsamfunn. Både det nevnte konservative kvinnesynet i lokalmiljøet, de usynlige mannsnettverkene, konkrete nominasjonsstrider og lokale partiavdelingers motvilje til å følge sentrale regler er eksempler på slike lokale årsakssammenhenger. Det at Fremskrittspartiet gjennom 1980 – og 90-tallet vokste seg så store i Ålesund, har også sammenheng med at kvinneandelen i lokalpolitikken forble på et lavt nivå i denne perioden, siden partiet hadde svært få kvinner som representanter i bystyret.

Ellers skiller ikke funnene seg ut fra tidligere forskning i særlig stor grad. Derimot bekrefter den langt på vei hva forskere har funnet i andre kommuner. Derimot bringer denne studien ny kunnskap om Ålesund på bane, siden ingen andre har gjort en lignende undersøkelse av kvinnerepresentasjonen i byen. Likevel skiller undersøkelsen seg ut ved at den tar i bruk ikke-anonymiserte informanter som muntlige kilder. Jeg har gjennom litteraturstudien i forkant av forskningsprosessen ikke funnet en eneste studie av kvinners politiske representasjon på lokalt nivå. Jeg har opplevd at det å kjenne informantenes bakgrunn, deres motivasjon og politiske holdninger, har vært essensielt for å skape meg et bilde av deres plass i den lokale kvinnehistorien.

I tillegg til å kunne si noe om hvordan kvinnerepresentasjonen i Ålesund artet seg sammenlignet med det generelle nasjonale bildet, bringer denne studien også på bane ny kunnskap om Ålesund, siden ingen andre har gjort en lignende undersøkelse av kvinnerepresentasjonen i byen. Undersøkelsen skiller seg også fra tidligere studier ved at den er en dybdestudie av kvinnerepresentasjonen på lokalnivået. Jeg har gjennom litteraturstudien i forkant av forskningsprosessen ikke funnet en eneste slik studie av kvinners politiske representasjon på lokalt nivå. Jeg har opplevd at det å bli nærmere kjent med informantenes bakgrunn, deres motivasjon og politiske holdninger, gjennom dybdeintervjuer, har vært essensielt for å skape meg et bilde av deres plass i den lokale politiske historien.

Resultatene i denne oppgaven er ikke generaliserbare i seg selv, men de kan inngå i et større puslespill, om flere lignende studier blir gjennomført. Undersøkelsen kan dermed bidra til økt kunnskap – ikke bare om hvordan politiske prosesser har bidratt til kvinners deltagelse i

lokalpolitikken– men også om hvordan disse prosessene fremstår i de involverte individenes øyne.

Betraktningene til de politiske foregangskvinnene i landets kommuner for 30 – 40 år siden har også en viktig lokalhistorisk verdi i seg selv. På mange måter har de vært utypiske for sin tid, og fra å ha vært knappehullsblomster og listefyll ble flere av dem politiske pionérer. Grethe Westergaard Bjørlo, husmoren som ble Møre og Romsdals første kvinnelige fylkesordfører, er bare ett eksempel. Jeg håper at flere kvalitative studier blir gjennomført på individnivå, som kan trekke de personlige aktørenes erfaringer frem i lyset. De personlige dybdeintervjuene gir noe som de skriftlige kildene aldri kan erstatte. De gir innblikk i levde politiske liv som er unike, men som likevel kan fortelle oss mye om politikken og samfunnet omkring dem. Hvem ellers skal fortelle disse historiene?

KILDELISTE

MUNTLIGE KILDER

Intervju med Grethe Westergaard Bjørlo, 14.5.2013. Ålesund

Intervju med Unni Hole, 4.9.2013. Ålesund

Intervju med Kristin Krohn Devold, 5.9.2013. Ålesund

Intervju med Bente Volder, 5.9.2013. Ålesund

Intervju med Eli-Janneke Flem, 18.12.2013. Telefonintervju

SKRIFTLIGE KILDER

Avisartikler

Sunnmøre Arbeideravis, 6.3.1975. Høyres liste til kommunevalget

Sunnmøre Arbeideravis, 18.9.1975. Liste over partienes bystyrerepresentanter

Sunnmøre Arbeideravis, 9.9.1983. «Arbeiderjentene fra Aspøya klar til start»

Sunnmøre Arbeideravis, 14.9.1983. «Katastrofevalg for kvinnene i Ålesund»

Sunnmøre Arbeideravis: «Kvinnene feid ut» 15.9.1983

Sunnmørsposten: «Nedgira rabulist» 12.6.2004

VG: Uten dato, 1972. «Herd husmor skrev fotballhistorie»

VG, 23.9.1982. «Pornoprosess»

VG, 31.8.1987 »Kvinne til topps»

VG 6.10.1990: «Bedt om å strippe i Ålesund bystyre»

Aftenposten, 31.10.1983«Kvoteringsregel i Ap neglisjert»

Aftenposten, 1.11.1983. «Ap ser alvorlig på brudd på partiets kjønnskvoteringsregler»

Aftenposten, 16.4.1986. «Kvinnefronten saksøker Aktuell Rapport»

Aftenposten 19.11.1988. «Åpen maktkamp» i Møre og Romsdal»

Aftenposten , 4.9.1987. «VALG 87. Høyres ordfører kandidat i Ålesund, Kristin Krohn

Devold: «Sunnmøringer kom hjem»

NTB, 11.04.1987 «Ny toppsjef i Sunnmørsbanken»

Dagens næringsliv 09.11. 1992 «Nye koster klare til innsats»

Annet skriftlig materiale

Møteprotokoller fra Arbeiderpartiet i Ålesund, april og mai 1975 og 1980 – 1983. Oppbevart ved Interkommunalt Arkiv i Møre og Romsdal (IKAMR)

Brev fra Arbeiderpartikvinnene i Ålesund til Ålesund Arbeiderparti. Oppbevart ved IKAMR

Protokoller fra Venstrekvinnelaget i Ålesund 1950 – 1974. Oppbevart ved IKAMR

Oversikt over medlemmer i bystyret, formannskap, nemnder, etater og utvalg i Ålesund kommune 1963 – 1991. Oppbevart ved IKAMR

LITTERATURLISTE

Aars og Christensen (2008) «Hvis bare flere kunne stille! Politisk motivasjon blant kvinner og men» Notat til prosjektet: «Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken»

Aars, Jacob og Ringkjøb, Hans-Erik (2008) «Får vi også vere med? Om kvinner i norsk lokalpolitikk» Rokkansenteret. Notat. 3 – 2008.

Aars, Jacob og Ringkjøb, Hans-Erik (2008) «Nominering og konstituering i norske kommunar. Notat til prosjektet: «Utstillingsvindaug for kvinner i lokalpolitikken».

Albrektsen, Halsaa Beatrice (1977) *Kvinner og politisk deltagelse*. Oslo: Pax forlag

Alver, Bente Gullveig & Øyen, Ørjar (1997). *Forskningsetikk i forskerhverdag; vurderinger i praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.

Blom, Ida (2005) «Brudd og kontinuitet. Fra 1950 til årtusenskiftet» i i Blom, Ida og Søgner, Sølvi. *Med kjønnsperspektiv på norsk historie. Fra vikingtid til 2000-årsskiftet*. Oslo: Cappelen akademisk.

Danielsen, Hilde; Larsen, Eirinn og Ovesen, Ingeborg W (2013) *Norsk likestillingshistorie 1814 – 2013*. Oslo: Fagbokforlaget.

Farstad, Aud (2000) «Den første kvinnelige fylkesordføreren» i *100 år 100 navn – personer som har preget hundreåret på Nordvestlandet*, Ålesund: Sunnmørsposten forlag.

Farstad, Aud (1998) *Virke sådan i det stille – Ålesund Sanitetsforening 1898 -1998*. Ålesund

Fjæra, Hege Terese (2013) «Stø –et fiskevær i endring - En studie av et lokalsamfunn i spenningsfeltet mellom modernitet og kollektiv orientering» Masteroppgave i kulturvitenskap, Universitetet i Bergen

Grytten,Harald (1998) *Hjemsted og by. Ålesund 1948 – 1998*. Bind 1. Ålesund

Grytten,Harald (1998) *Hjemsted og by. Ålesund 1948 – 1998*. Bind 2. Ålesund

Guldvik, Ingrid. (2005), "Takt og utakt, sagt og usagt – Kjønnssrettferdighet og kvotering i lokalpolitikken" Trondheim : Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosiologi og statsvitenskap.

Guldvik, Ingvild og Roos, Janneke van Der (2006) «Status 2006 – kvinnelige utvalgsledere og gruppeledere» Hentet fra: <http://www.selvsagt-kvinner.no/c41581/artikkel/vis.html?tid=41650>

Grønnevet, Ragna D. Skriftlig versjon av muntlig innlegg i forbindelse med Stemmerettsjubileet i Bystyresalen i Ålesund, 11.juni. 2013

Hellevik, Ottar og Skard, Torild. (1985), "*Norske kommunestyre – Plass for kvinner?*" Oslo: Universitetsforlaget AS

Knutsen, Hans Kjetil og Grytten, Harald. Red. (1996) *100 års kameratskap. Aalesund Klubselskab 1897 – 1997- et festskrift. Utgitt av Aalesund klubbelskab.*

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend (2009) *Det kvalitative forskningsintervju.* Oslo: Gyldendal akademisk forlag.

Melby, Kari «Husmortid 1900 – 1950» i Blom, Ida og Søgner, Sølvi (2005) *Med kjønnsperspektiv på norsk historie. Fra vikingtid til 2000-årsskiftet.* Oslo: Cappelen akademisk.

Nagel, Anne-Hilde og Raaum, Nina (2003) «Kvinnens inntog i norsk politikk» Hentet fra http://www.kampdager.no/arkiv/politikk/artikkel_nagel_raaum.html,

Nilsen, O. red (1998) *Ålesund: om by og næringsliv.* Ålesund, Nordvest forlag AS.

Norderval Means, Ingunn (1973) *Kvinner i norsk politikk.* Oslo: Cappelen Forlag AS

Norsk lokalhistorisk institutt. «Metode: muntlige kilder» Hentet 2.11.2013 fra http://lokalhistoriewiki.no/index.php/Metode:Muntlige_kilder

Raaum, Nina, red (1995) *Kjønn og politikk.* Oslo: Tano forlag

Ringkjøb, Hans-Erik (1997): «Rekruttering til lokalpolitikken. Ei undersøkning av partia sitt rekrutterings- og nominasjonsarbeid i fire norske kommunar»

Skard, Torild (2003) «Kvinner inn i folkevalgte organ» Hentet fra http://www.kampdager.no/arkiv/politikk/artikkel_skard.html

Skard, Torild, red (1979) "Kvinnekupp" i kommunene. Oslo: Gyldendal

Skard, Torild (1980) *Utvalgt til Stortinget - en studie av kvinners frammarsj og menns makt*. Oslo: Gyldendal forlag

Skorgevik, Kjell (2006) *Ålesund Venstrelag 1883 – 2006*.

Ålesund kommune. Artikkel hentet fra: <http://www.alesund.kommune.no/tjenester/trafikk-reiser-og-samferdsel/591-aalesund-kommune/historie/3385-fiskerihistorie>

Ålesund kommune. Artikkel hentet fra: <http://www.alesund.kommune.no/tjenester/trafikk-reiser-og-samferdsel/591-aalesund-kommune/historie/3385-fiskerihistorie>

Ås, Berit (1981) *Kvinner i alle land.. Håndbok i frigjøring*. Oslo: Aschehoug.

ENGLISH SUMMARY

This thesis examines the representation of women in local politics in Ålesund between 1963 and 1990. The thesis explains how the politically active women in Ålesund have been represented in various positions in local politics, and discusses reasons for the unequal distribution of men and women in political offices and positions. There are three main questions to address. Firstly the thesis shows how a range of female informants, with experience from local politics, have been recruited to the political positions. Furthermore, it shows how the political parties have been nominating the candidates to electoral lists and how this practice may have been to the advantage or disadvantage of women. The informants' own experiences demonstrates how the nomination processes could be an obstacle to women's advancement in local politics.. At last, the thesis argues that women in Ålesund have had a tougher way to the top political positions than men, and points out several reasons for this.

The thesis shows how parties and voters' influence through cumulation on electoral lists are in favor of men. It also suggests that certain traditions and internal values within some parties have favored men when it comes to selection for the top positions in local politics.

Differences in political confidence and motivation between men and woman are associated with differences in political representation. Obligations such as work combined with the mother and homemaker role, has also been noted as a possible reason why it has been difficult for women to be active in local politics. Finally, the thesis attempts to see the differences and similarities between developments in women's political representation in Ålesund and in Norway as a whole.

Vedlegg nr 1: intervjuguide

I. Rekruttering til politikken: bakgrunn

- Fortell litt om din tilhørighet til arbeidsliv, familieliv, eventuelle kvinneorganisasjoner, kvinnelag, andre organisasjoner og interesser da du ble partipolitisk aktiv.
- Motivasjon og bakgrunn for at du begynte med politikk? Hvorfor gikk du inn i politikken? Var andre i familien/omgangskretsen din politisk aktive? Var det spesielle saker som trigget engasjementet ditt?
- Dine forventninger (den gang) til rollen som politiker
- Stilte du på liste på oppfordring fra andre eller etter eget initiativ?
- Opplevde du det som at det var vanskelig å få kvinner til å stille på listene? Hvorfor/hvorfor ikke?

II. Erfaringer og opplevelser fra det politiske arbeidet i partiet

- Hvordan ble du tatt i mot/behandlet i partiet?
- Når du gikk inn i partiarbeidet, var det spesielle saker som partiet ville sette deg til, eller fikk du «velge» selv hvilke områder du skulle arbeide med?
- Følte du noen begrensninger ved å være kvinne i et mannsdominert miljø?
- Omfattet du at partiet hadde fokus på spesielle «kvinnesaker»?
- Fikk du noen form for politisk opplæring?
- Ble det lagt til rette for dine muligheter til å påvirke? Ble du hørt?
- Hva likte du best/dårligst ved det politiske arbeidet i partiet?
- «Kvinnekuppet» på begynnelsen av 70-tallet. Aksjonene for å få flere kvinner inn i kommunestyre - merket dere noe til dette i partiet? Var dere opptatte av dette, ble det snakket om?
- «Kvoteringskandalen» i 1983: Fra lokalt kvinnekupp i 1979 til en veldig nedgang for kvinnene i - 83. Hvorfor? Har du noen tanker om dette?

III. Nominering og kumulering

- Si noe om partiets prioritering av kandidater, menn versus kvinner – hadde partiet noen politikk på dette området?
- Hva slags kumuleringsopplegg valgte partiene ved listeoppsettet? Var partiet opptatte av at de med dette kunne være med på å styre kjønnsfordelingen i bystyret?

IV. Erfaringer og opplevelser fra det politiske arbeidet i bystyre og formannskap

- Arbeidsbelastning og erfaringer med hvordan det å ha et politisk verv fungerte sammen med evt jobb, evt familie og barn.
- De største utfordringer ved å være kvinnelig representant, fordeler, ulemper
- Hvilke muligheter fikk du til å fronte dine hjertesaker?
- Hva ser du på som dine største suksesser? Saker som har engasjert deg fra begynnelsen?
- Har du noen formening om det har vært vanskeligere for kvinner enn for menn å gjøre seg gjeldende i lokalpolitikken i Ålesund? I tilfelle, hvorfor og hvordan?
- Med den erfaringen du har i dag, ville du gjort annerledes i perioden du var representant?
- Hva tenker du om det sterke næringslivet i Ålesundsregionen? Kan dette ha hatt innvirkning på politikken og på kjønnsbalansen i politikken?

V. Kvinnenettverk, kvinnelag og kvinneorganisasjoner

- Hadde du noen alliansepartnere (kvinnelige?) innenfor eget parti eller på tvers av partier? Fantes det noen slags uoffisielle kvinnenettverk?
- Partiets kvinnelag: Var du medlem i partiets kvinnelag? Var det fra kvinnelagene man ble rekruttert til politiske verv?
- Var det mange andre aktive kvinner i partiet på den tiden?
- Hva vet du om kvinnelaget i eget og eventuelt i andre parti? Hadde de gjennomslagskraft på det øvrige partilaget?
- Kvinneorganisasjoner i og utenfor politikken: har du inntrykk av at disse hadde påvirkningskraft i politiske spørsmål? F. eks Sanitetsforeningen, Kvinnefronten,
- Hadde noen av kvinnene, inkludert deg selv, organisasjonserfaring før og under perioden som politisk representant?